

Сураи Юнус

Сураи 11-уми Қуръон буда, дар Маккаи мукаррама нозил шуда,
аз 109-оят иборат аст

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим

Сураи мазкур мисли дигар сураҳои дар Макка нозилшуда, масъалаҳои имону эътиқодно дар бар мегирад. Замоне ки ваҳйи илоҳӣ барои ҳидояти мардум ба Расулulloҳ (с) нозил мешуд, агарчи ҳеҷ ҷойи тааҷҷуб набуд, локин мушрикони Макка аз ин ҳодиса ба тааҷҷуб меомаданд ва сухани ҳақро инкор мекарданд. Ин матлабро аз оятҳои аввали ин сура мушоҳида кардан мумкин.

Баъдан, сухан аз нодурустии шартгузори мушрикон меравад, ки онҳо барои ваҳйи илоҳиро қабул кардан, аз Расулulloҳ (с) мӯъҷизаи моддӣ дархост карданд. Ҳол он ки ҳар чи қадар мӯъҷиза меҳостанд, Қуръони карим, ки охири китоби осмонист ва мӯъҷизаи доимии тамоми асрҳост, барои онҳо кифоя буд.

Сипас сухан дар бораи тарзи дурустии ибодати илоҳӣ меравад, ки мушрикон онро эътироф надоштанд ва аз ҳузури Алоҳтаъоллоҳ омадани Қуръонро бовар намекарданд. Аз ин рӯ, ба ибодатҳои ихтироӣ ва хурофотии худ машғул буданд. Аз ҳама бадтарин эътиқоди фосиди онҳо он буд, ки меғуфтанд: «Ин бутҳое, ки мо мепарастем, назди (Худои бузург) моро шафоат мекунанд». Барои ҳамин бо шакку тардид бутҳои гуногунро мепарастиданд.

Дар ин сура барои исботи нодурустии эътиқоди онҳо якчанд сифати Худои ягона, ки фақат Ӯ лоиқӣ парастид аст, зикр шудааст. Баъдан, дар бораи имон ба рӯзи қиёмат сухан рафта, дар бораи касоне баҳс мешавад, ки онҳо ба омадани он бовар надоранд, ҳамеша машғули ҳавасҳои дунявӣ шудаанд, ҳол он ки барпо кардани Қиёмат назди Худованди мутаъол ҳеҷ мушкилие надорад. Дар ин хусус оятҳои паиҳам омада ҳаст. Яке аз саҳнаҳои рӯзи қиёмат зинда гардонидани ҳамаи мардум аст. Хости Худованд дар он рӯз чунин рафтааст, ки шахсони боимону дар дунё ба ибодати Аллоҳ машғул, сазовори мукофоти дохил шудан ба Ҷаннат мешаванд ва шахсони кофиру мушрику гунаҳкор воридаи Ҷаҳаннам гардида, мувофиқи амалҳояшон ҷазо мегиранд.

Ҳамин тавр, дар ин сура эътибори инсон ба махлуқоте, ки ба қудрати беандозаи Аллоҳтаъолоҳ далолат мекунад, ҷалб карда шудааст. Инчунин қиссаҳои умматҳои пайғамбарони гузашта, чун қиссаи Нӯҳ (а), Мӯсо (а) ва Юнус (а) ва қавмҳои саркаши онҳо то ин ки мардум огоҳ шаванд аз онҳо ибрат гиранд ва бо дидаи этибор назар кунанд, зикр шудааст.

Дар оятҳои охир ба Расулulloҳ (с) ишора шудааст, ки ба шариати Аллоҳ ҷанг зада, дар баробари он ранҷу изое, ки дар ин роҳ аз душман ба ӯ мерасад, сабрро пешаи худ созад. Ин буд мухтасаран назаре ба мундариҷаи сураи «Юнус» (а).

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллаҳи-р-Раҳмани-р-Раҳим.

Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону бениҳоят бораҳм аст.

الرَّ تِلْكَ ءَايَاتُ الْكِتَابِ الْحَكِيمِ

Алиф. Лām. Rō. Тилка āyātu-л-китāби-л-Ҳаким. 1.

1. Алиф.Лом.Ро. Ин (оятҳои сура, ки ин сура дар бар гирифтааст) оятҳои китоби боҳикмат аст.

Сухан дар баёни ин ҳарфҳои муқаттаъа (аз ҳам ҷудо) дар оғози сураҳои «Бақара», «Оли Имрон» ва «Аъроф» гузашт ва то ҷое шарҳу эзоҳи ин гуна ҳарфҳо дода шуд.

Дар оғози баъзе сураҳо омадани ин гуна ҳарфҳо аз ҷумлаи оятҳои муташобеҳ (сир) буда, ба ҳақиқати маънои онҳо Аллоҳтаъоло донотар аст. Бо ибораи дигар, дар ибтидои баъзе аз сураҳои Қуръонӣ омадани ин гуна ҳарфҳо ишора ба он аст, ки ин ҳарфҳо низ аз гурӯҳи он ҳарфҳоеанд, ки аз онҳо калима ва ҷумлаҳо сохта мешавад, ва аз ҳамин ҳарфҳо оятҳои Қуръонӣ низ мураттаб шудаанд, локин инсон чунон оғиз аст, ки наметавонад ҳатто як оятро аз ин гуна ҳарфҳо бисозад.

Дар давоми оят Аллоҳтаъоло ишора ба Қуръон намуда гуфтааст, ки оятҳои Қуръонӣ дар маъно чунон маҳкаманд, ки асло шакку шубҳа ё дурӯғ ва ё нуқсоне дохили онҳо шуда наметавонад. Суханаш таназзулнопазир, калимаҳояш аз иваз кардан дар амон ва илме, ки аз он гирифта мешавад, ба кулӣ ба ақлу дониш

мувофиқ ва ҳукмхояш асло мансух (аз амал манъ) нашуданист, зеро баъди он дигар китобе намеояд. Оятҳои сураи «Юнус» баёнкунандаи ҳалол ва ҳаром ва дигар ҳукмҳои шаръианд. Ба ин мазмун ояти 213, сураи «Бақара» низ шохид аст.

أَكَا نَ لِلنَّاسِ عَجَبًا أَنْ أَوْحَيْنَا إِلَى رَجُلٍ مِّنْهُمْ أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ
الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ لَهُمْ قَدَمٌ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ قَالَ الْكَافِرُونَ إِنَّ

هَذَا لَسِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٢١٣﴾

**Акәна ли-н-нәси ъачабан ан авҳайнә илā рачули-м минҳум
ан анзири-н-нәса ва башшири-л-лазйина āманӯ анна лаҳум
қадама сидқин ъийнда Раббихим. Қола-л кәфирӯна инна
ҳәзā ла сәҳиру-м мубйн. 2.**

*2. Оё барои мардум шигифте ҳаст, ки ба сӯйи марде аз онҳо
ваҳйе фиристодем? Мардумро бим деҳ ва касонеро, ки имон
овардаанд, ба он ки барои онҳо назди Парвардигорашон қадами
сидқе (мартабаи олии) ҳаст, башорат деҳ! Кофирон гуфтанд:
«Ҳаройина, ин шахс қодугари ошкор аст».*

Аллоҳтаъоло зимни ояти 6-уми сураи «Тағобун» аз амали
нодурусти умматҳои пайғамбарони гузашта (вақто ки пайғамбарон
онҳоро ба роҳи рост даъват намуданд, онҳо дар ҷавоб гуфтанд, ки:
оё мисли мо инсоне моро роҳбарӣ карда, моро ба роҳи рост
ҳидоят мекунад?) хабар дода буд. Инчунин дар сураи «Аъроф»,
ояти 63-ум аз аҳволи қавми Ҳуд ва Солеҳ (а) хабар дод, ки вақте
онҳо қавми худро ба роҳи худошиносӣ даъват карданд, чунин
гуфтанд, ки: оё тааҷҷуб кардед, аз он ки омад шуморо панде аз
ҷониби Парвардигори шумо фурудомада бар забони марде аз
шумо, то бим кунад шуморо, то ин ки парҳезгорӣ кунед, шояд ки
шуморо меҳрубонӣ карда шавад?. Ё вақто ки Пайғамбари Аллоҳ
қавми худро ба сӯйи яктопарастӣ даъват кард, чуноне ки дар сураи
«Сод», ояти 4-ум омадааст, онҳо гуфтанд, ки: Оё гардонид
Худоҳои мутаъаддидро як Худо? Ҳаройина, ин бисёр чизи аҷиб
аст!

Хулоса, Аллоҳтаъоло дар ин оят ба таври умум касонеро ки
дар афъолу гуфтори Пайғамбари Аллоҳ (с) тааҷҷуб карда, итоъат

намекунанд, маҳкум ва мавриди сарзаниш қарор додааст. Парвардигор барои он ки инсонҳо улфат гирифта тавонанд, аз фариштагон ё аз чиниён пайғамбаре нафиристонд, балки як нафареро аз чинси худашон дар сифати пайғамбарӣ баргузид ва ваҳйи худро ба воситаи фаришта ба ӯ расонид. Мардумро роҳи дурусти худошиносиро омӯхт. Аз ин гуна ҳикматҳо ҳеҷ қойи таъаҷҷуб нест. Аз Ибни Аббос (р) ривоят шудааст, ки вақто Аллоҳтаъоло Муҳаммад (с)-ро дар сифати пайғамбар фиристонд, пайғамбарии ӯ (с)-ро арабҳо инкор карда гуфтанд: «Аллоҳ бузург аст аз ин ки Расули Худро мисли Муҳаммад барои ҳидояти мардум аз чинси инсон фиристад».

Ҳамоно Аллоҳтаъоло ояти мазкурро фиристонд ва дар он эътирози онҳоро инкор намуда фармуд, ки оё ин қойи таъаҷҷуб аст, ки барои ҳушдори мардум ба сӯйи марде, ки аз чинси худ онҳост, паёми Худро фириستم, то ин ки бо он паёмҳои ҳаққе, ки дар Қуръон аст, бо таври ҳушдоромӯз онҳоро бим диҳаду аз азоби Аллоҳ онҳоро битарсонад ва ба онҳое, ки имон оварданду амалҳои солеҳро тақдим карданд, назди Парвардигорашон мартабаи баланд ва подоши хубе доранд, башорат диҳад? Аммо кофирон инро қабул накарданд, ба дурӯғгӯи пардохта, гуфтанд, ки ҳамоно, ин мард (Муҳаммад) ҷодугари ошкор аст.

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى

الْعَرْشِ يُدِيرُ الْأَمْرَ ۚ مَا مِنْ شَافِعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ۚ ذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ

فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٠٠﴾

Инна Раббакумуллоҳу-л-лазӣ халақа-с-самāvāti ва-л-арза фӣ ситтати аййāмиḥ с̣уммаставā ъала-л-ъарш. Юдаббиру-л-амр. Мā миḥ шафӣъин иллā миḥ баъди изних. Зāликумуллоҳу Раббукум фаъбудуҳ. А-фа лā тазақкарӯн.3.

3. Ҳаройина, Парвардигори шумо Худоест, ки осмонҳо ва Заминро дар муддати шаш рӯз офарид, боз бар Арш мустақар шуд, тадбир мекунад корро, ҳеҷ шафоъаткунандае нест, магар

*бо иҷозаи Вай. Ин аст Худо - Парвардигори шумо. Пас, Ӯро
бинарастед! Оё панд намегиред?*

Чуноне ки дар ояти 54-уми сураи «Аъроф» гузашт, Аллоҳтаъоло дар ин оят ҳам бо таъкид аз масъалаҳои асосӣ хабар дода гуфтааст, ки Парвардигори шумо, ки Парвардигори ҷамиъи оламҳо низ ҳаст, Ӯ зотест, ки коинот (осмонҳо ва Замин)-ро дар шаш рӯз офарид. Сипас (бе ташбеҳ ва бе таътил бо он тарзе, ки дар тафсир ва фаҳми он ақли банда очиз асту лоиқ ба худи Ӯст) бар Арш муставӣ шуд ва зимомии умури тамоми коинотро дар ихтиёри Худ гирифт. Баъзе аз муфасссирон гуфтаанд: Дарозии як рӯзи ин шаш рӯз, чунон ки дар сураи «Ҳаҷ», ояти 47-ум хабар додааст, ба ҳазор сол баробар аст.

Аллоҳтаъоло қодир аст дар як мижа задан ҳамаи коинотро биёфарад, локин ҳикмати дар ин шаш рӯз офаридан барои он будааст, ки бандагони Ӯ, чуноне ки дар тафсири Ибни Касир омадааст, дар корҳои худ бо фикру андеша ва суботкор бошанд. Арш бузургтарин махлуқи Парвардигор аст.

Мувофиқи мазҳаби салафи солеҳин ақли инсон аз дарки маъноии калимаи «истиво» дар ин оят ва дигар оятҳои мисли он очиз аст. Дар ин мазмун ҳадисҳо бисёранд. Аз ҷумла, аз Умми Салама, модари муъминон чунин ривоят шудааст, ки эшон фармудаанд: «(калимаи) истиво агарчи маҷҳул (номаълум) нест, локин ақли инсон онро дар ин боб ихота карда наметавонад. Чунин иқрор кардан аз имон буда, инкори он куфр аст». Шахсе аз Молик ибни Анас пурсид: «Чӣ гуна Худои таъоло бар Арш истиво ёфт?». Молик ибни Анас (р) гуфтанд: «Калимаи истиво дар луғат маълум аст, локин чигунагии он маҷҳул аст ва имон ба он воҷиб ва аз чигунагии он савол кардан бидъат аст». Ин аст мазҳаби салафи солеҳин дар ин боб.

Арш - дар луғат тахт (арк)-и ҷаҳондориро ифода мекунад.

Дар идомаи ояти мазкур омадааст, ки Ҳақтаъоло Зотест, ки фармонравоии осмонҳо, Замин, Арш ва ҷамиъи махлуқотро мувофиқи тақозои ҳикмат ва тадбири Хеш сомон медиҳад. Ин ҳақиқат махфӣ нест.

Ҳеҷ гуна зоте ғайри Ӯ наметавонад дар сарнавишти инсонҳо даҳолат кунад. Иқтидори Ӯ чунон бузург аст, ки дар он рӯз (рӯзи Қиёмат) ҳеҷ шафоъаткунандае вуҷуд надорад, ки бе иҷозаи Парвардигор даст ба шафоъат занад. Ӯ Зотест сазовори ибодат,

бояд чунин Зоти ягонаро парасташ кард, на ғайри Ӯро. Чунин аст Парвардигори шумо, чаро аз ин андарзҳо панд намегиред?

إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمِيعًا وَعَدَ اللَّهُ حَقًّا إِنَّهُ يَبْدُوَ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ

لِيَجْزِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا

لَهُمْ شَرَابٌ مِّنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾

Илайҳи марҷиъукум ҷамийъā. Ваъдаллоҳи ҳаққо. Иннаҳу ябдау-л-халқа сўмма юъидуху ли яҷзия-л-лазӣна āману ва ъамилу-с-салиҳати би-л-қисат. Ва-л-лазӣна кафару лаҳум шаробу-м мин ҳамими-в ва ъазāбун алимум би ма кану якфурун.4.

4. Бозгашти ҳамаи шумо ба сўйи Ӯст. Ваъдае ки Аллоҳ додааст, ҳақ аст. Ҳаройина, Вай офариниширо оғоз кард, сипас онро бори дигар баргардонад, то касонеро, ки имон оварданд ва бо инсоф корҳои шоиста карданд, подош диҳад. Ва ононе, ки кофир шуданд, онҳоро аз оби чўшон ошомиданӣ ва азоби дарддиҳанда ҳаст, ба сабаби он ки кофир буданд.

Аллоҳтаъоло дар ин оят хабар додааст, ки ай мардум, барои он ки шумо мувофиқи амалҳои содиркардаатон подош бигиред, беистисно бозгашти ҳамаи шумо рӯзи қиёмат ба сўйи Аллоҳтаъолост. Ин ваъда аз ҷониби Аллоҳтаъоло ҳаққасту таъкид шудааст ва албатта, бе шакку шубҳа иҷро шуданист. Зеро Ӯ таъоло Зотест, ки тавонист бори аввал мардумро офарад, инчунин метавонад онҳоро аз нав зинда созад. Баъд барои шахсоне, ки ба ягонагии Ӯ таъоло имон оварда, амалҳои солеҳро иҷро карданд, дар он рӯз аз рӯйи адолат подоши беҳтарин дода мешавад. Аммо шахсони кофиру фочире, ки ба ваҳдонияти Аллоҳтаъоло иқрор набуданд, ба сабаби куфрашон дар Ҷаҳаннам ба азобҳои алампнок гирифтор мегарданд. Аз он ҷумла, бо оби ниҳоят гарму тасфон ҷазо хоҳанд дид. Мазмунҳои ояти мазкурро оёти 43-44-и сураи «Раҳмон» ва ояти 57-уми сураи «Сод» таъкид мекунанд.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ الشَّمْسُ ضِيَاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَرَهُ مَنَازِلَ
لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ مَا خَلَقَ اللَّهُ ذَلِكَ إِلَّا بِالْحَقِّ
يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

**Ҳува-л-лазӣ чаъала-ш-шамса зийъа-в ва-л-қамара нура-в
ва қаддараҳу манъила ли таъламӯ њадада-с-синина ва-
л-ҳисаб. Ма халақаллоҳу зълика илла би-л-ҳаққ.
Юфассилу-л айъати ли қавми-й яъламун. 5.**

**5. Ү (таъоло) Зотест, ки Офтобро дурахшанда ва Моҳтобро
равшан гардонид ва барои Моҳтоб манзилҳо муайян кард, то
шумори солҳо ва ҳисобро бидонед. Наёфаридааст Худо инро,
магар ба ростӣ. Нишона (оят)-ҳоро барои гурӯҳе ки медонанд,
баён мекунад.**

Аллоҳтаъоло дар ин оят бандагони Худо ро огоҳ намуда фармудааст, ки Аллоҳтаъоло Зотест, ки бо сифати тавоноии Худ чунин ашёро офаридааст, ки бар камоли қудрати беинтиҳои Худаш далолат мекунад. Аз он ҷумла, офарид Офтобу Моҳтобро, ки сифатҳояшон аз ҳамдигар фарқ мекунад. Худованд дар ин оят рӯшноии Офтобро бо истифодаи калимаи «зиё»-и дурахшанда ва рӯшноии Моҳро бо истифодаи калимаи «нур»-и равшан ифода намудааст. Ин тарзи баён, албатта, аз ҳикмат холӣ нест. Бинобар маълумоти илмии имрӯза, Офтоб яке аз ситораҳои бешумор аст ва дорои сифати аз худ равшанӣ (шуоъ) афканӣ аст, яъне медурахшад, соҳиби зиё аст.

Моҳ ба ин сифат доро нест ва аз худ равшанӣ намеафканад. Моҳ фақат рӯшноии дар Офтоб ҳосилшударо инъикос намуда, равшанӣ медиҳад.

Худованд хатти сайр (мадор), суръат ва дигар андозаҳои ҳаракати Офтоб, Замин ва Моҳро гуногун ва тарзе офарида аст, ки барои ҳаётгузаронии мо-инсонҳо ва дигар мавҷудот мувофиқанд.

Аз гардиши Замин дар атрофи меҳвараш мо ҳисоби рӯзро мегирем.

Аз ҳаракати Моҳ дар атрофи Замин, ки ҳангоми мушоҳида аз Замин, дар ивазшавии (бурҷҳо) манзили ҷойгиршавии Моҳ дар

фазо ва тағирёбии шакли зоҳирии (равшании) Моҳ, мо ҳисоби моҳоро мегирем.

Дар аввал Моҳ чун тасмаи борики достшакл менамояд. Баъд ҳар рӯз он тасма васеъ шуда, рӯзи 14-ум доирашакл мегардад, ки он ба арабӣ «Бадр» ва ба тоҷикӣ «Моҳи пурра» ном дорад. Баъд боз рӯз ба рӯз борики камоншакл гашта, дар охир аз назар нопадид мегардад. Ин тағирёбӣ даврӣ такроршаванда аст. Як даври пурра ба 29 шабонарӯзу 12 соату 44 дақиқаю 3,8 сония баробар аст.

Ҳамин тарз Замин дар атрофи Офтоб ҳаракат мекунад. Ин ҳаракат ҳангоми мушоҳида аз сатҳи Замин дар фазо зоҳир мегардад. Он низ даври такроршаванда аст. Аз он мо ҳисоби солҳоро мегирем. Як соли ҳиҷрии қамарӣ (моҳтобӣ) 12-моҳ буда, баробар ба 354 шабонарӯзу 8 соату 48 дақиқаю 45,6 сония баробар аст. Ҷузъи ин оятро оёти 39-40-уми сураи «Ёсин» ояти 5-уми сураи «ар-Раҳмон» ва ояти 96-уми сураи «Анъом» таъкид мекунад.

Дар давоми оят Аллоҳтаъоло фармудааст, ки мо инҳоро беҳуда халқ накардем, балки дар офариниши рӯзу шаб Офтобу Моҳтоб ҳикмат ва барои салоҳи мардум ғоидаи бузург аст. Онҳоро офаридем ва равшан баён кардем, то ин ки инсонҳо тафаккуру андеша кунанд ва эътироф намоянд, ки Аллоҳтаъоло яккаву ягона аст. Пок аст он Зоте, ки пеш аз он, ки инсон болои Моҳ барояд, ҳақиқати онро барои мо қаблан баён кард. Шукронаи Аллоҳ, ки ин ду неъматӣ бузургро барои мо халқ кард. Валлоҳу аълам.

إِنَّ فِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

لَا يَتِلَّوْهُمُ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾

**Инна фихтилāфи-л- лайли ва-н-наҳāри ва mā халақаллоҳу
фи-с-самāвāти ва-л-арзӣ ла āйāти-л ли қавми-й
яттақун. 6.**

**6. Ҳаройина, дар омадурафти шаб ва рӯз ва дар он чи Аллоҳ дар
осмонҳо ва Замин офаридааст, барои гурӯҳе, ки парҳезгорӣ
меkunанд, нишонаҳое ҳаст.**

Аллоҳтаъоло дар ин оят хабар додааст, ки ба ростӣ, дар омадурафти шабу рӯз, ки бо низоми дақиқ паси ҳамдигар меоянд, агар шаб ояд, бе ягон таъхир рӯз меравад, агар рӯз ояд, шаб аз назар нопадид мешавад ва дар он чи, ки дар осмонҳо ва Замин аз махлуқоти Худ офаридааст, барои шахсоне, ки аз Аллоҳ метарсанд, дар бораи мавҷудияти Холиқ нишона аст. Дар ҳақиқат Ӯ таъоло якка ва ягонааст. Бинобар ин, тақвопешагон аз тарси ин ки мабодо дар вартае, ки ризои Аллоҳ дар он нест, ворид нашаванд, дар махлуқоти Вай назари амиқу тафаккур мекунанд ва дар барои иҷрои амалҳое, ки барои бозгашт ба салоҳи кори онҳост, меандешанд. Чунин мазмунро дар ояи 162-уми сураи «Бақара» ва дар бисёр оятҳои қуръонӣ дидан мумкин.

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا

وَأُطْمَأْنِنُوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ آيَاتِنَا غٰفِلُونَ ﴿٧﴾

Инна-л-лазӣна лā ярҷӯна лиқъанā ва разӯ би-л ҳайāти-д-дунйā ватмааннӯ биҳā ва-л-лазӣна ҳум ъан айāтинā ғофилӯн. 7.

7. Ҳаройина, касоне ки мулоқоти Моро умед надоранд ва ба зиндагии дунё хушнуд шудаанд ва ба он ором гирифтаанд ва ононе, ки аз нишонаҳои Мо беҳабаранд,

أُولَٰئِكَ مَأْوَاهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾

Улāика маъвāҳуму-н-нāру би мā кāнӯ яксибӯн. 8.

8. ҷои он гурӯҳ, ба сабаби он чи касб мекарданд, отаи аст.

Аллоҳтаъоло дар ин ду оят аз ҳоли шахсоне, ки бахташон бад аст, хабар додааст, ки касоне ки ба рӯзи қиёмат, бозгаштро дар он рӯз ва рӯбарӯ бо Мо шуданро бовар надоранд ва барпо шудани чунин рӯзро асло ба хотирашон намеоранд, балки таъа ба дунёи фонӣ ва дорой ва лаззатҳои муваққатии он карда, охирати боқиро ба фаромӯшӣ супурданд, на дар барои нишонаҳои Мо, чун Осмону Замин, Моҳу Хуршеду ситорагон тафаккур мекунанду на таслими амри шариъати мо мешаванд, шахсони беҳабару ғофиланд,

бозгашту бошишгоҳи чунин шахсон оташи Ҷаҳаннам аст. Сифати ашқӣё (бадкорон), дар оятҳои мавриди назар эзоҳ дода шуд.

Дар ояти зер Аллоҳтаъоло сифати Худотарсон ва неқбахтонро баён кардааст.

إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ

تَجْرَى مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّتِ النَّعِيمِ ﴿٦﴾

**Инна-л-лазӯна аману ва ӯамилу-с-солиҳати яҳдиҳим
Раббуҳум би имониҳим. Таҷри миъ таҳтиҳиму-л-анҳару
фи ҷаннати-н наъим. 9.**

**9. Ҳаройина, ононе, ки имон оварданд ва корҳои шоиста кардаанд,
Парвардигор онҳоро ба сабаби имонашон (ба мақоми наҷот) дар
бӯстонҳои пурнозу неъмат ҳидоят менамояд, ки аз зери
(қасрҳои) онҳо ҷӯйҳо мераванд..**

Ояти мазкур аз ҳоли шахсони неқбахт, хабар додааст, ки Худованд касонеро, ки ба Аллоҳ имон оварданд, пайғамбаронро тасдиқ карданд ва муъминин содиқ шуда барои иҷрои амалҳои солеҳ пойбанд шуданд, ба сӯйи роҳе ҳидоят мекунад, ки он роҳ онҳоро ба Ҷаннате меоварад, ки пур аз нозу неъмат аст ва аз зери қасрҳои он ҳамеша ҷӯйҳои об равон аст. Онҳо дар он Ҷаннат бо иззату эҳтиром ҳамеша боқӣ мемонанд. Аз ҳама неъматии беҳтарин он аст, ки бо амри Худованд ҳангоми аз дарҳои он дохил шудан ба онҳо, чуноне ки дар сураи “Раъд”, ояти 24-ум омадааст, фариштагон гӯянд: «Салом бар шумо, ба сабаби он ҷӣ сабр кардаед, пас, ҷӣ неқ аст подоши ин сарой!». Аҳли Ҷаннат дар он асно ба ғайри аз ҳурон лаззат бурдан шугли дигаре надоранд.

دَعَوْنَهُمْ فِيهَا سُبْحَنَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ۖ وَءَاخِرُ دَعْوَانَهُمْ

أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧﴾

**Даъвāхум фӯҳā субҳāнакаллоҳумма ва таҳийятухум
фӯҳā салāм. Ва āхиру даъвāхум ани-л ҳамду лиллāҳи
Рабби-л-ъāламйн. 10.**

*10. Дуои онҳо дар Ҷаннат: «Субҳонакаллоҳумма» бошад ва
дуруди онҳо дар он ҷо бо якдигар «салом» бошад. Ва охири дуои
онҳо он аст, ки: «Ҳамд Худоерост, ки Ё Парвардигори оламиён
аст».*

Калимаи «даъвоҳум» масдар буда, дар ин ҷо ба маънои
«дуо» истеъмол шудааст. Худованд дар ин оят фармудааст, ки чун
аҳли Ҷаннат дохили он мешаванд, Худовандро ба покӣ ва бузургӣ
ёд мекунанд. Онҳо аз гуфтани дуо роҳат мекунанду машаққатро
ҳис намекунанд. Вақто ки ҷаннатиён аз дидани неъматҳои
бекарони Ҷаннат ва фазлу эҳсони Худованд субҳоналлоҳ меғоянд,
ҳамоно фариштагон мувофиқи хоҳиши онҳо неъматҳоро ҳозир
месозанд. Чун фариштагон бо ҷаннатиён ё ҷаннатиён байни
худашон вохӯрданд, дуо ва дурудашон барои эҳтироми якдигар
«Ассалому алайкум» бошад. Аҳли Ҷаннат, вақто ки худро аз анвои
неъматҳо файзбор мебинанд, ба шукр гуфтан мепардозанд ва
дуои охирини онҳо «Ҳамд Худоерост, ки Ё Парвардигори оламиён
аст», мебошад.

ط
﴿وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ أَتَّعَبَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقَضَىٰ إِلَيْهِمْ أَجْلَهُمْ﴾

﴿فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ﴾

✽ **Ва лав юъаҷчилуллоҳу ли-н-нāси-ш-
шаррастиъчāлахум би-л хайри ла қузия илайҳим
аҷалухум. Фа наъару-л лазина лā ярҷуна лиқōанā фӯ
тӯғйāнихим яъмахун. 11.**

*11. Ва агар Аллоҳ ба мардум монанди он, ки неъматро бо шитоб
металабанд, бадиро зуд мерасонид, албатта, аҷалашон ба сӯйи
онҳо фаро мерасид. Пас, ононро, ки мулоқоти Моро умед
надоранд, дар ин роҳи нодурусташон саргардоншуда мегузorem.*

Ояти мазкур аз лутфу меҳрубонии Парвардигор барои
бандагони Худ хабар додааст, ки агар мардум дар ҳолати ғзаб
бар зарари худ, ё ба ҳалоки мол ва авлоди худ дуои бад кунанд,
Аллоҳтаъоло чуноне ки дуои неки онҳоро бо шитоб қабул мекунад,

аз рӯйи раҳмати Худ, дуои бади онҳоро ба зудӣ қабул намекунад. Агар қабул мекард, як сония ҳам муҳлат надода, ҳамаро ҳалок месохт.

Дар мазмуни ҳадис низ омадааст, ки инсон набояд бар зарари худ, мол ва авлоди худро дуои бад кунад. Агар соате, ки дуои бад мекунад, ба соҳати иҷобати дуо мувофиқ ояд, дуо бад бошад ҳам, қабул мешавад ва тӯли умр дар ҳасрат мемонад. Ҳамчунин аз рӯйи шафқате, ки Аллоҳтаъоло ба бандагони Худ дорад, ҳатто ба шахсоне, ки ба мулоқоти Аллоҳтаъоло боварӣ надоранду кофиранд, то шояд онҳо тавба кунанду ба роҳи ҳидоят баргарданд, муҳлат мегузорад ва онҳоро дарҳол ҳалок намесозад.

Аз ин меҳрубонии Худованд кофирон ғафлатзада гашта, гирифтори ҳаёли хом мешаванд, ки гӯё на дар дунё ва на дар охира ба онҳо ҳеҷ мусибате намерасад. Валлоҳу аълам.

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِ أَوْ قَاعِيًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا
كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَن لَّمْ يَدْعُنَا إِلَى ضُرِّ مَسَّهُ ۚ كَذَلِكَ زُيِّنَ

لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾

Ва изъа масса-л-инсана-з-зурру даъъанъ ли ҷамбиҳъ ав қобидан ав қоиманъ фа ламмъ кашафнъ њанҳу зурраҳу марра ка ал лам ядъунъ иллъ зурри-м массаҳ. Қазъалика зуййина лил мусрифина ма кану яъмалун. 12.

12. Ва чун ба одамӣ ранҷ бирасад, хуфта ба паҳлӯ ё нишаста ё истода Моро бо дуъо бихонад. Пас, чун аз вай ранҷеро бардорем, чунон биравад, ки гӯё ҳаргиз Моро ба дафъ кардани ранҷе ки ба ӯ расида буд, бо дуъо нахонда буд. Ҳамчунин барои исрофкунандагон он чиро, ки мекарданд, дар назарашон орошта шуд.

Ҳоли инсони фосиқ чунин аст. Агар зарар, дард, ғақр ва мусибате ба ӯ расад, аз нотавонӣ дар изтироб шуда, то ин ки ғаму андӯҳ аз ӯ дур шавад, дар ҳама ҳолатҳо хоҳ бо паҳлӯ ё хоҳ нишаста ва ё рост истода бо дуо аз Худо офият мепурсад. Ҳамин ки бало ва мусибат аз ӯ дур шуд, ҳам тавбаву тазарруъ ва мусибатҳои бар сараш омадаро фаромӯш месозад ва ҳам Парвардигорро.

Ба фиску исён чун пештара бармегардад, ки гӯё ҳеҷ балое бар сараш нагузаштааст ва барои дур шудани он бало дуое накардааст ва бори дигар ба ӯ на балое мерасаду на мусибате. Ин аст ҳоли шахсони ғофилу беимон.

Вақто ба мусибате гирифтор бошанд, назди Аллоҳ илтиҷо мекунанд ва чун бало аз сарашон гузарад, Худоро фаромӯш мекунанд, аз дуо ва шукр рӯй гардонда, боз ба шахватпарастию ҳавопарастӣ машғул мешаванд.

Магар касоне аз ин вартаи ҳалокат истисноанд, ки дар мусибатҳо сабр мекунанд, амалҳои солеҳро дар ҳар ду ҳолат анҷом медиҳанд.

Дар мазмуни ҳадиси шариф омадааст: **«Дар ҳолати фарогдастӣ Худованд (ҷ.ҷ.)-ро бишнос, Ӯ туро дар ҳолати сахтиҳо мешиносад».**

Худоё! Ту аз шукру сипоси мо бениёзӣ. Худоё! Он ҳолатҳоеро, ки бо иҷобати дуо бар мо миннат ниҳодӣ, ҳамеша дар хотири мо нигоҳ дор, то шукратро ҳамеша гуфта тавонем. Ба гуфтани шукри Ту ҳамеша ниёзмандем! Худоё!!...

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونََ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاءَهُمْ رُسُلُهُمْ

بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾

Ва лақад аҳлакна-л-қуруна миң қабликум ламма ẓаламу ва қъаатхум русулухум би-л-баййинāti ва mā kāну ли юьмину. Қазāлика наҷзи-л-қавма-л мучримин. 13.

13. Ва ҳаройина, ҷамоъатҳоеро, ки пеш аз шумо ситам карданд, ҳалок кардем ва ҳол он ки пайғамбарони онҳо нишонаҳои равшан ба онҳо оварданд ва онҳо ҳаргиз омода набуданд, ки имон оранд.

Ҳамчунин гуруҳи гунаҳкоронро ҷазо медиҳем.

Ояти мазкур барои куффори Макка ва шахсоне, ки ба пайғамбарон хусусан ба хотами пайғамбарон Муҳаммади Мустафо (с) имон надоранд, ҳушдори шадид буда, бо таъкид хабар додааст, ки ай куффори Макка, дар ҳақиқат дар қарнҳои гузаштаи пеш аз шумо ва пеш аз пайғамбари шумо барои ҳидояти мардуми он вақт аз тарафи Аллоҳ пайғамбарон омаданд. Онҳо барои тасдиқи ростии сухани худ муъҷизаҳои ошкор доштанд. Локин аксари мардум онҳоро бовар накарданд. Вақто ки роҳи имондорӣ дар

назарашон душвор намуд, лутфи Худованд аз сари онҳо дур шуд. Алайҳи пайғамбарон дар эҷоди гуноҳу нофармонӣ ҷуръат карданд ва бар худ ситам карданд. Дар натиҷа ҳамаи онҳоро бо балоҳои гуногун ба ҳалокат расонидем. Давоми ояти мазкур барои аҳли Макка ваъид (ваъдаи азоб) буда, гуфтааст, ки инчунин касонеро, ки мисли онҳо пайғамбарони Аллоҳро дурӯғ ҳисобанд ва дар гуноҳ ғӯтавар шаванд, ҷазо медиҳем. Ин мазмунро ояти зер идома медиҳад.

ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

Сумма ҷаъалнāкум халāифа фи-л-арзи миъ баъдиҳим ли нанъура кайфа таъмалун. 14.

14. Сипас, шуморо дар Замин пас аз онҳо ҷойнишини гузаштагон гардонидем, то бубинем чӣ гуна кор мекунед.

Дунё майдони имтиҳон аст. Худованд дар ин оят фармудааст, ки ай касоне, ки ба сӯйи шумо Муҳаммад (с) дар сифати пайғамбарӣ фиристода шуд, Мо шуморо дар рӯйи Замин ҷойнишини он қавмҳои ҳалокшудаи қарнҳои гузашта, ки хабари ҳалоки онҳоро шунидед ва нишонаи макони харобшудаи онҳоро дидед, гардонидем, то бингарем, шумо чӣ гуна рафтор мекунед. Оё амали хайр анҷом медиҳед ё амали шарр? Оё дар куфру туғён пайи онҳо меравед ва ё тобеъи аҳли эҳсону хайр мешавед? Инро бояд бидонед, ки ҳар чи гуна ки амал мекунед, мувофиқи амалҳои анҷомдодаатон ба шумо рафтор мешавад. Чунин маъно дар ояти 2-юми сураи “Мулк” низ такрор мешавад.

Дар ҳадиси шариф омадааст, ки Расулulloҳ (с) фармудаанд:

«Бе гумон, дунё ширину сабзу дилбар аст. Худованд шуморо дар он ҷойнишини гузаштагон гардонидааст. Пас, нигаред, ки шумо чӣ гуна дар он амал мекунед. Аз дунё ва аз фитнаи занҳо бипарҳезед. Зеро аввалин фитнае, ки бани Исроил гирифтोर шуданд, аз занҳо буд».

وَإِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ ۖ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا أُمِّتْ

بِقُرْآنٍ غَيْرِ هَذَا أَوْ بَدِّلْهُ ۚ قُلْ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَبَدِّلَهُ ۚ مِنْ تَلْقَائِي

نَفْسِي إِنَّ أَتَّبِعُ إِلَّا مَا يُوحَىٰ إِلَيَّ إِنِّي أَخَافُ إِنَّ عَصَيْتُ رَبِّي

عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾

**Ва изā тутлā ъалайҳим айāтунā баййинāтин қола-л
лазūна лā ярҷуна лиқданаъти би Қур-āнин ғайри ҳāзā ав
баддилҳ. Қул мā якуну лū ан убаддилаҳу мин тилқои
нафсī. Ин аттабиъу иллā мā йўҳā илайй. Иннī аҳофу ин
ъасайту Раббī ъазāба явмин ъазūм. 15.**

**15. Ва чун оятҳои возеҳи Моро бар онҳо хонда шавад, ононе ки
мулоқоти Моро умед надоранд, гӯянд: «Қуръоне биёр, ки ғайри ин
бошад ё онро иваз бикун». Бигӯ: «Раво набувад маро, ки аз ҷониби
худ онро бадал кунам. Пайравӣ намекунам, магар он чи ваҳй
фиристода шуд ба сӯи ман. Ҳаройина, агар Рабби худро
нофармонӣ кунам, аз азоби рӯзи бузург метарсам».**

Дар ин оят Аллоҳтаъоло аз таънаҳои кофирони мушрики
Қурайш хабар додааст, ки чун оятҳои, ки ошкоро ба каломи Аллоҳ
ва исботи тавҳид ва ботил будани ширк далолат мекунанд, барои
онҳо ҳамчу ҳуҷҷат хонда шавад, он мункирони рӯзи қиёмату рӯзи
ҳисоб мегӯянд, ки ай Муҳаммад, ба мо китобе биёру бихон, ки
ғайри Қуръон бошад. Дар он беқадр сохтани бутҳои мо набошад ва
моро шахсони беҳирад нахонад ё чунин оятҳоро аз ин Қуръон хат
зан ё ивази онҳо мувофиқи хоҳиши мо оятҳоро гузор, то аз
шунидани онҳо мо ранҷ набарем.

Вақто ки мушрикони ба Расулulloҳ (с) бо чунин дархост
муроҷиат карданд, Аллоҳтаъоло дар посухи онҳо ба Расули Худ (с)
фармуд, ки ба онҳо бигӯ ман ҳақ надорам ва барои ман сазовору
саҳеҳ нест, ки барои ризои шумо шуда ба китоби Худо бозӣ кунаму
сухани Худоро тағйир диҳам.

Балки тағйир додани оят ё иваз кардани ояти дигар дар
ихтиёри Худост. Агар Ў таъоло бихоҳад, ба тағйир додани он
фармон медиҳад. Ман як бандаи фармонбардори Ў ҳастам. Фақат
он чи аз тарафи Ў таъоло ба ман ваҳй мешавад, ба шумо
мерасонам. Аз муҳолифат намудан ба амри Ў саҳт метарсам. Агар
билфарз ва тақдир хилофи амри Ў кор кунам, ё дар ҳамин дунё бо

шитоб ба азоби сахт гирифтор мешавам ва ё дар охират ба азоби бузурги Ҷаҳаннам.

قُلْ لَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرَاكُمْ بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ

فِيكُمْ عُمُرًا مِّن قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

Қул лав шāаллоҳу ма талавтуҳу ъалайкум ва лā адрокум биҳ. Фақад лабишту фикум ъумура-м миң қаблиҳ. А-фа лā таъқилун. 16.

16. Бигӯ: «Агар Худо меҳост, онро бар шумо намехондам ва Худо шуморо ба он хабардор намекард. Пас, ба дурустӣ ки пеш аз вай (Қуръон) дар миёни шумо умре истодам, чаро бо ақл дарнамеёбед?».

Аллоҳтаъоло дурустии сухани Худо алайҳи мушрикони ҳуҷҷат оварда, Ҳабиби худ (с)-ро фармуд, ки ба онҳое, ки меҳоянд оятҳои моро мувофиқи таъби онҳо тағйир диҳӣ, бигӯ, ки ман барои шумо он чи Худо меҳояд, меҳонам.

Ҳар чиро Ё таъоло бихояд, ба василаи ман шуморо воқиф мегардонад. Агар Аллоҳ намехост, ман барои шумо Қуръонро тиловат намекардаму мавриди эътирозу нобоварии шумо қарор намегирифтам. Агар Аллоҳ гуфтани сухани Худо намехост, чӣ ҳақ доштам, ки суханро худоам сохта ба Ё таъоло нисбат бидиҳам?

Шумо хуб медонед, ки пеш аз он ки барои шумо Қуръонро тиловат кунам, байни шумо муддати чихил сол умри худро гузаронидам. Шумо ба ман баҳо медодед, ки ростқавл, амонатнигаҳдор, покиза ҳастам ва дигар ахлоқи ҳасанаи маро мушоҳида кардед. Шумо аз ман розӣ буда, ҳатто бо номи ман масал мезадед. Маро Муҳаммадамин мегуфтед. Оё шумо ақл доред? Чаро намефаҳмед, ки дар давоми умри худ то ҳол назди касе зону зада, китобро таълим нагирифтаам ва ё шогирд шуда дар мадраса хондану навиштанро наомӯхтам. Ҳоло барои шумо Қуръон (ҳукмҳои илоҳӣ)-ро мерасонам, агар ин қуввату доди Илоҳӣ набошад, ман як шахси уммӣ чӣ гуна метавонам суханро барои шумо гӯям, ки дар фасоҳату балоғат инсу ҷинро очиз гардонад? Андеша кунед. Ба шумо маълум аст, ки ман муддати 40-сол ба ҳеҷ кас дурӯғе нагуфтаам, касеро тухмат накардам, чӣ хел ҷуръат карда (наъзу биллоҳ) бар Худованди Қуддус дурӯғеро мебандам? Пас,

бояд таслим шуд, ки ман сухани Аллоҳро ба шумо мерасонам, Ман наметавонам аз пеши худ, ҳатто нуқтаеро дар он изофа, кам ё ҳарфери бадал кунам ё бидуни ҳукми илоҳӣ ба шумо бирасонам. Ончи, ки Худо меҳаҳад, ба забони ман ба шумо мешунавонад. Ҳеҷ махлуқро ҳақ нест, ки ҳаракате ё ҳарфери аз он иваз кунад. Оё ин бар сидқи ростии Пайғамбари Аллоҳ будани ман кифоя нест?

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ

إِنَّهُ لَا يَفْلَحُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾

Фа ман аъламу мим манифтаро ъалаллоҳи казибан ав каъзаба би айятиҳ. Иннаҳу ла юфлиҳу-л-мучримун. 17.

17. Пас, кист ситамгортар аз касе, ки бар Худо дурӯге барбандад ё оятҳои Ӯро дурӯғ ҳисобад? Ҳаройина, гунаҳгорон растагор намешаванд.

Аз ин оят ва ду ояти қаблӣ маълум шуд, ки дар ҳақиқат Қуръону оятҳои он аз тарафи Парвардигор аст. Чун мушрикони аз Расули Худо (с) хостанд Қуръоне биёрад, ки ғайри ин бошад ва ба хостаҳои онҳо ҷавобгӯ бошад ва ё онро табдил кунад, он ҳазрат (с) бар онҳо равшан сохт, ки агар чунин кунад, бар Худои азза ва ҷалла дурӯғ баста, ситами бузургро раво дидааст. Ҳоло ояти мазкур таъкиди ин суханҳо буда, дар он Аллоҳтаъоло Расули Худ (с)-ро фармудааст, ки ба онҳо (мушрикони) бигӯ, ки оё аз касе, ки бар Аллоҳтаъоло дурӯғеро нисбат медиҳад ё оятҳои Ӯро дурӯғ мешуморад, ситамгортаре ҳаст? Агар бошад, ӯ гунаҳгори дараҷаи аввал буда, ин гуна гунаҳгорон ҳаргиз растагор (наҷотёфта) намебошанд.

Хулоса, Муҳаммад (с) дар даъвои пайғамбарии худ содиқ аст. Шахсе, ки чунин мартабаи олий дорад, чӣ гуна мумкин аст, ки барои ризои мардум шуда сухани дурӯғеро гуфта, онро ба Аллоҳ нисбат диҳад? Вақто ки Ҳирақл, подшоҳи Рум, Абӯсуфёнро пеш аз Ислом оварданааш пурсид, ки он шахсе, ки даъвои пайғамбарӣ дорад, оё дурӯғ мегӯяд?

Абӯсуфён гуфт: “На!” Ҳирақл гуфт: “Шахсе чунин сифат дорад, ҳаргиз сухани дурӯғеро бар Аллоҳ нисбат намедиҳад.” Абдуллоҳ ибни Салом (а) чунин гуфтааст: “Чун Расулуллоҳ (с) ба Мадина ташриф оварданд, ҳама яҳудиёни онҷобуда аз Он Ҳазрат

(с) рамида, аз пазириши дини ӯ (с) гурезон шуданд. Ман ҳам аз ҷумлаи рамидагон будам. Вале чун эшонро дидам, донистам, ки чехраи эшон чехраи марди дурӯғгӯро намонанд... Ва аввалин суҳане, ки аз эшон шунидам ин буд:

«Ай мардум! Салом гуфтанро дар миёни худ интишор кунед, муҳтоҷонро таом диҳед, силаи раҳмро миёни худ барқарор созед, ҳангоме ки мардум дар хобанд, шабонгоҳ намоз гузored, дар ин сурат бо саломатӣ ба Биҳишт ворид мешавед».

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ

هَتُوْا شَفَعَتُنَا عِنْدَ اللَّهِ ۖ قُلْ أَتَنْتَبِهُونَ ۚ اللَّهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ

وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَنَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ

Ва яъбудуна миң дуниллаҳи ма ла яъзурруҳум ва ла янфаъухум ва яқулӯна ҳауләи шуфаъаунā ъиндаллоҳ. Қул атунаббинуналлоҳа би ма ла яъламу фи-с-самāвāti ва ла фи-л-арз. Субҳāнаҳу ва таъālā ъаммā юшриқун. 18.

18. Ва аз ғайри Аллоҳ чизеро мепарастанд, ки на зарар мекунад онҳоро ва на суд расонад онҳоро ва мегӯянд: «Инҳо (бутон) назди Аллоҳ шафоъаткунандагони моанд». Бигӯ: «Оё хабардор мекунад Аллоҳро ба он чӣ на дар осмонҳо ва на дар Замин аз вай суроге надорад?». Поки Вайроист ва аз он чӣ онҳо шарикӣ ӯ муқаррар мекунанд, бартар аст!

Аз силсилаоятҳои Қуръонӣ хулоса мешавад, ки мушрикон ба таври кулӣ парастиди Худоро тарк накарда буданд. Балки дар баробари Худо (ч.ч.) чизҳоро мепарастиданд, ки онҳо аз сангу ҷӯб ва ғайри инҳо буданд.

Аз ибодати бутҳо на ягон манфиате ба мушрикон мерасид ва на бо тарки ибодат бутҳо қодиранд, ки ба мушрикон ягон зараре расонанд. Илова бар ин, мушрикон мегуфтанд, ки чизҳое, ки мо мепарастем, фардо рӯзи қиёмат назди Худованд барои мо шафеъ хоҳанд шуд. Худованд бо шафоъати онҳо моро дар баробари гуноҳҳои содиркардаамон азоб нахоҳад кард. Во аҷабо, аз камхирадии мушрикон!

Бо дасти худ аз санг ё чӯб бутеро месозанд, ки на мебинаду на мешунавад. Боз умед доранд, ки он бути худсохташон рӯзи қиёмат назди Аллоҳтаъоло барои гуноҳҳои содиркардаи онҳо шафоъат меҳостааст. Охир, онҳо фикр накардаанд, ки маъбуд (илоҳ) Зотест, ки ҳаргоҳ бихоҳад, ба банда суду зиён мерасонад. Модоме ки чунин кор аз дасти бутон намеояд, бо таманно аз парастии онҳо чӣ фоида?

Сипас, Аллоҳтаъоло барои ботил будани даъвои онҳо бо услубе, ки дар эътиқоди мушрикони истеҳзо ворид шавад, ҳуҷҷат барпо намуда, ҳабиби Худ (с)-ро фармудааст, ки ба мушрикони бутпараст бигӯ, ки Худованд олими сир ва ошкор аст. Ҳар чи дар коинот (Замину осмон) ҳаст, дар ихотаи илми Ӯ таъолост. Ҳаракати ҳеҷ як зарра, на дар Замин ва на дар Осмон, аз илми Ӯ берун нест. Чӣ, шумо медонед, ки дар осмон ё Замин шариконе ҳасту Ӯ таъоло онҳоро намедонад? Акнун шумо Ӯро хабар медиҳед? Ҳаргиз! Натиҷа он аст, ки ибодати шумо ва ибодати касе, ки чунин бошад, ботил аст. Аз чунин ибодат ҳеҷ фоидае ба соҳиби он нест. Барои таъкид Аллоҳтаъоло дар давоми оят фармудааст, ки аз он чи золимон дар шаъни Ӯ таъоло меғӯянд ва аз он чи мушрикони ба Ӯ таъоло нисбат медиҳанд, Ӯ таъоло пок аст.

Оре! Ақидаи саҳеҳ он аст, ки Ӯ таъоло на дар Замин ва на дар осмонҳо чизро наофаридааст, ки шарикони Худ қарор дода бошад. Пас, мушрикони бо гумони аҳмақонаи худ ин гуна шариконро барои Аллоҳ таъоло аз қучо ёфтаанд?

وَمَا كَانَ النَّاسُ إِلَّا أُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ

مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾

Ва mā kāna-н-нāсу иллā уммата-в вāҳидатан фахталафū.

Ва лав лā калиматун сабақат ми-р-Раббика ла қузия байнаҳум фī mā фīҳи яхталифун. 19.

19. Ва набуданд мардум магар як уммат, пас, ихтилоф карданд.

Ва агар калимае ки собиқ аз Парвардигори ту содир шудааст, намебуд, ҳаройина, дар он чи, ки дар он ихтилоф доранд, миёни онҳо ҳукм карда мешуд.

Аллоҳтаъоло дар ин оят хабар додааст, ки тамоми мардум, хоҳ қарнҳои аввали замони Одам (а) ва хоҳ баъди тӯфони Ҳазрати

Нӯҳ (а), (ки дар рӯи Замин ягон кофир боқӣ намонда буд) дар асл ҳама барои Худои ягона ибодат мекарданд, соҳиби як дин ва муъмину яктопараст буданд.

Мушрик шудану байни ҳамдигар ихтилоф кардан, ин як кори навапайдост. Яъне баъди гузашти замонҳо, баъзе аз мардум кофир шуданду баъзе аз онҳо ҳамчунин дар тавҳиду имони худ боқӣ монданд. Баъдан дар асли диндорӣ баъзе бо баъзе ихтилоф пайдо карда, ба фирқаҳо ва гурӯҳҳо ҷудо шуданд. Худованди таъоло ҳеҷ касро бе ҳуҷҷат муҷозот намекунад.

Барои ба тавҳид бозгардонидани онҳо пайғамбаронро фиристод, то онҳоро бифаҳмонанд, ки Худои таъоло дар ҳеҷ замон ва бар ҳеҷ миллат ширкро иҷозат надодааст. Калимаи баргаштнопазир ин аст, ки Худованд дар ин ихтилофоте, ки мардум доранд, рӯзи қиёмат байнашон доварӣ мекунад.

Хулоса, Аллоҳтаъоло ҷабран ихтилофоти онҳоро нест накард. Дунёро чун маҳалли амали онҳо муҳайё сохт, на ҷойи файсалаи қатъӣ. То андозае ба онҳо озодӣ дод, то бо хоҳиши худ амалеро ихтиёр кунанд. Агар он калимаи баргаштнопазир намебуд, он ихтилофоро, ки мардум байнашон доранд, дар ҳамин дунё файсала мекард, ки ҳаққасту кӣ ботил аз ҳам ҷудо месохт.

Бо ибораи дигар: Ояти мазкур ба фитрати ҳама инсонҳо, ки табиатан мойил ба тавҳид аст, ишора дорад, ки дар оғоз ҳама мардум як уммат буда, ҳама муъмину мусалмон буданд. Ҷуз тавҳид (яккахудопарастӣ) дигар дин дар онҳо вуҷуд надошт. Бо гузашти замон бар асари кӯтоҳандешии баъзе афрод, бо васвасаҳои шайтонӣ дар динашон дигаргунӣ пайдо карда, оҳиста-оҳиста аз масири тавҳидие, ки доштанд, мунҳариф шуда, ба ибодатҳои ширкомез рӯй оварда, ба ду гурӯҳ тақсим шуданд. Гурӯҳе муваҳҳиду яктопараст боқӣ монд ва гурӯҳе аз ваҳмҳо ва пиндорҳои беасоси худ сарчашма гирифта, ба бутпарастӣ даст зада мушрик шуд. Мебоист мушрикон дар ҳамин дунё ба ҷазои ширкашон гирифтор мешуданд, то ҳама муваҳҳид шуда мусалмон боқӣ мемонанд, чаро онҳо муҷозот намешаванд? Ояти мазкур, бе фосила, ба посухи ин савол пардохта гуфтааст, ки агар фармони Илоҳӣ собиқан барои доварию онҳо мавқуф ба рӯзи қиёмат намешуд, ҳатман дар ҳамин дунё дар он чи ихтилоф доштанд, Аллоҳ доварӣ мекарду мушриконро муҷозот мекард.

Дигар ин ки имони инсон на бояд изтирорӣ ё маҷбурӣ бошад. Агар рафту мушрикон бар асари корҳои ширкомезашон дар ҳол

муҷозот шаванд, чунин вонамуд мегардад, ки гӯё шахсони муваҳҳид аз рӯи тарсу ваҳшат имон овардаанд. Агар чунин бошад, ин гуна имон мояи ифтихор нест. Бояд инсон роҳи худро озодона интихоб кунад, на иҷборона.

وَيَقُولُونَ لَوْلَا أُنْزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِّن رَّبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ

فَانتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ

Ва яқулӯна лав лā унзила ъалайҳи āяту-м ми-р-Раббиҳ. Фа қул иннама-л-ғайбу лиллāҳи фантаџирӯ иннӣ маъакум-м мина-л-мунтаџирин. 20.

20. Ва мезӯянд: «Чаро бар Муҳаммад аз Парвардигори вай нишонае фуру фиристода нашуд»? Пас, бигӯ: «Чуз ин нест, ки илми ғайб аз онӣ Худо аст, пас, интизор бошед. Ҳаройина, ман бо шумо аз мунтазиронам».

Мушриконе, ки дар замони Расулulloҳ (с) мезистанд, муъҷизаҳои ӯ (с)-ро чун дуним шудани Моҳтоб ва амсоли онро ошкоро диданд ва ҳоҷат ба дидани дигар муъҷиза набуд, локин ҳеҷ ба онҳо аҳамияте надода, боз хостори муъҷизаҳои дигар шуда гуфтанд: “Мурдаҳоро зинда соз, то ба мо дар сухан шаванд, кӯҳи Сафоро тилло гардон, кӯҳҳоро ҳамвор соз, наҳрҳо ҷорӣ бошанд, то мо дар онҳо боғу бўстон созем” ва ҳоказо. Аллоҳтаъоло дар посухи ин талабҳо Ҳабиби Худ (с)-ро фармуд, ки ба онҳо бигӯ, ки фуру фиристондани он чи шумо мехоҳед, илми ғайб буда, хосси Худои таъолост, на кори ман ва на хости шумо.

Ончи шумо аз ман металабед, ҳеҷ зарурате надорад. Ҳар чизе, ки маслиҳати Худо бошад, дар оянда маълум мешавад. Инро бояд бидонед, ки одатulloҳ чунин ҷорист, ки агар он чи шумо мехоҳед, иҷро шаваду шумо имон биоред, бисёр хуб, агар имон наоред, Худованд бо шитоб шуморо ба азоби шадид гирифта намуда несту нобудатон месозад. Он чиро, ки аз ман дархост дореду то онро набинед, имон намеореду интизорӣ мекашед, ман ҳам дар бораи худам ва дар бораи шумо ҳукми Худоро интизорӣ мекашам.

Ибни Касир гуфтааст: «Он муъҷизаҳое, ки мушрикони аз Расулulloҳ (с) дархост намуданд, агар ба хоҳири соҳиб шудан ба дараҷаи яқини боварӣ ва талаби ҳидоят мебуданд, мақсади онҳоро Аллоҳтаоло қатъан бароварда месохт. Зеро Худованд бар ҳама қодир аст. Локин бо илми азалии Худ медонист, ки хоҳиши онҳо на барои ҳидоят аст, онҳоро ба худашон воғузошт. Дигар ин ки бақои ин умматро Аллоҳтаоло то рӯзи қиёмат муқаррар кардааст. Нахост ин гуна азоби умумиро болои сари онҳо чун умматони пайғамбарони гузашта биёварду ҳамаи онҳоро несту нобуд созад». (Бигузори онҳо имон наоранд, авлоди баъди онҳо омада имон овардаанд) Валлоҳу аълам.

وَإِذَا أَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِّنْ بَعْدِ ضَرَّاءَ مَسَّتْهُمْ إِذَا لَهُم مَّكْرٌ فِي

ءَايَاتِنَا قُلِ اللَّهُ أَسْرَعُ مَكْرًا إِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُوبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾

**Ва изъ азакна-н-наса раҳмата-м мим баъди заррӯа
массатҳум изъ лаҳум-м макрун фӣ айъатина. Қулиллаҳу
асраъу макрӯ. Инна русуланъ яктубуна ма тамкурун. 21.**

**21. Ва чун мардумро пас аз сахтии ки ба онҳо расида буд,
раҳмате аз Худ бичашием, ногаҳон онҳоро дар нишонаҳои Мо
бадандеши бошад. Бигӯ: «Аллоҳ дар расонидани ҷазои макри
шумо аз шумо зудтар аст», ҳаройина, фирисдодагони Мо он чӣ
макр мекунад, менависанд.**

Дар шарҳи мазмуни ин оят дар «Тафсири Кобулӣ» чунин омадааст: «Қаҳтии ҳафтсола болои аҳли Макка мусаллат шуд. Қариб буд, ки онҳо ба ҳалокат расанд, ночор назди Расулulloҳ (с) омада, барои дафъи хушқасб талаби дуо намуда ваъда доданд, ки агар ин азоб аз мо бардошта шавад, ба ту имон меорем...»

Хулоса, бо баракоти дуои он Ҳазрат (с) балои қаҳтӣ аз сари онҳо бардошта шуду онҳо ба осудагӣ ноил гардиданд. Ҳамин, ки таҳдидҳои хушқасб аз онҳо дур шуд, боз ба он бадкорие, ки пеш аз ин доштанд, бозгаштанд. Оятҳои Худоро масҳара карда, даст ба тавҷеҳоти нораво зада онҳоро дурӯғ ҳисобиданд.

Қудрату раҳмати Ӯ таъолоро инкор карда, онҳоро ҳаёлот ва ваҳмҳои беасос донистанд. Неъматҳои илоҳие, ки ба онҳо расида буд, ҳамаро натиҷаи ҳаракатҳо, асбобҳо ва ҳилаҳои худ ҳисобиданд, ғоида ва зиёро ба бутҳояшон нисбат доданд.

Ҳангоме ки Аллоҳтаъоло барои ҳушдорӣ муддате онҳоро гирифтори мушкилот гардонду баъдтар он мушкилотро бартараф сохт, ҳамин ки ба оромӣ расиданд, ба ҷойи ин, ки гузаштаро ба ёд оварда, аз он ба Худо паноҳ баранд ва ба ин фароҳӣ шукрона гӯянд, баръакс онҳо ин мушкилотро ғзаби бутҳо, неъмату оромиро шафқату муҳаббати бутҳо ё кори тасодуфӣ ҳисобиданд. Дар давоми оят Худованд барои ҳушдори мушрикони Ҳабиби Худ (с)-ро фармуд, ки ба чунин тоифа бигӯ, ки ай мушрикони, ин макру ҳила ва чораандешиҳое, ки шумо мекунед, пинҳон наменонад. Ҳамаи онро Кироманкотибин (фариштагон) менависанду ба олами боло арза медоранд. Дар ҷазо додани шумо Худованд шитобноктар аст. Мумкин аст шуморо дар ин дунё то андозае муҳлат диҳаду ривочи коратонро арзонӣ фармояд. Шумо чунон мағрур мешавед, ки ҳатто гумон мекунед, ки дигар азобе болои шумо намеояд. Ҳол он ки ваъдаи Аллоҳ ин аст, ки шумо ва амсоли шуморо дар ивази ин бадкориҳоятон аҳёнан дар ин дунё ва куллан дар қиёмат, қатъиян ба ҷазо ва сазо мерасонад.

Дар «Саҳеҳ»-и Бухорӣ ривоят шудааст, ки Расулуллоҳ (с) ҳамроҳи асҳоб намози субҳро гузориданд. Нишонае зоҳир буд, ки шаб борон борида буд, рӯ ба асҳоб намуда гуфтанд: «**Оё медонед ин шаб Парвардигори шумо чӣ гуфт?**». Асҳоб дар посух гуфтанд: «Аллоҳ ва Расули Аллоҳ (с) медонад». Ровӣ мегӯяд, ки Расулуллоҳ (с) гуфтанд: «**Бандагони Ман шабро субҳ мекунанд ба Ман имон доранд ва дигарон кофиранд. Аммо шахсе гӯяд, ки бо фазлу раҳмати Аллоҳтаъоло ба мо борон боронида шуд, ин гуна шахс ба Ман имон дорад ва ба ситорагон кофир аст. Аммо шахсе гӯяд, ки моро фалон ва фалон борон дод, ба Ман кофир аст ва имон ба ситорагон дорад**».

Хулоса, ояти мазкур аз ақидаи мушрикони, ки ҷоҳилони аср, суҳан ронда, сипас онҳоро ба даст кашидан аз ширк ва ба роҳи тавҳид даъват намуд.

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلِكِ

وَجَرَيْنَ بِهِم بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَاءَهُمُ

الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظُنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ ۖ دَعَوُا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ

اَلَّذِيْنَ لَيْنَ اَنْجَيْنَا مِنْ هٰذِهِ لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الشَّاكِرِيْنَ ﴿٢٢﴾

Ҳува-л-лази юсаййирукум фи-л-барри ва-л-баҳр. Ҳатмā изā кунтум фи-л-фулки ва ҷарайна биҳим бирӯҳи^н таййибати-в ва фариҳу^у бихā чāатхā рӯҳун ъāсифу-в ва чāаҳуму-л-мавчу ми^н кулли макāни-в ва ʒаннӯ аннаҳум уҳи^та биҳим даъавуллоҳа мухлисина лаҳу-д-ди^{на} ла ин анҷайтанā мин ҳāзиҳи^у ла наку^нанна мина-ш-шāкирин. 22.

22. Ўст он ки шуморо дар хушкӣ ва дарё равон мекунад, то вақте ки дар киштиҳо бошед ва онҳо бо саворони худ бо боди хуш равон шаванд ва ба он боди мувофиқ онҳо шодмон бошанд, ногаҳон боди саҳту тунд ба киштиҳо бирасад, аз ҳар тараф ба онҳо мавҷ биёяд ва бидонанд, ки аз ҳар ҷиҳат онҳо гирифтور шуданд, Худоро ихлоскунон дар ибодат бихонанду гӯянд: «Агар моро аз ин халос кунӣ, ҳаройина, аз шукркунандагон бошем!».

Аз мазмуни ояти мазкур чунин маълум мешавад, ки Аллоҳтаъоло инсонро дар руҳияи қабул кардани тавҳид (яккахудопарастӣ) халқ кардааст. Аммо инсонҳо ин ақидаи тавҳидиро ба ҳар гуна чизҳо олуда месозанд. Инҳо бо се қисм тақсим мешаванд:

1. Қисме аз инсонҳо вучуд дорад, ки ақидаи худопарастии онҳо билкул бо ширк олудааст.

2. Ақидаи қисме аз инсонҳо бо ширк андак олудааст.

Чун ин ҳар ду тоифа ба мушкилот рӯбарӯ шаванд, қисми аввал муваққатан, қисми дувум доимӣ бедор мешаванд ва бо нияти холис холиқи худро меҳонанд ва аз Ў кӯмак меҳоянд. Чун аз ин мушкилот Худованд онҳоро наҷот диҳад, қисми аввал, ки имонашон ба ширк олуда буд, боз ба ҳамон бадкорию аввалаашон бармегарданд.

Қисми дувум, ки имонашон мухтасаран олудаи ширк буд, бисёр саҳт метарсанду назди Худо шукрона мекунанд ва бо ҳазор пушаймонию сӯзу гудоз сар ба сачда мениҳанду мегӯянд, ки Худоё, ман туро бе ҳисоб шукр мегӯям, ки бо гирифтور кардан ба чунин бало моро бедор сохтӣ. Агар дар ҳолати олудагӣ, бетоъатӣ ва дар ҳолати гуноҳҳо маро мемиронидӣ, ҳоламон чӣ мешуд? Бо ин тавба ва шукр онҳо худро ба қисми сеюми инсонҳо дохил мекунад.

Аммо гурӯҳи сеюмӣ аз инсонҳо касонеанд, ки чи пеш аз гирифтор шудан ба мушкилот, чи дар ҳолати мушкилот ва чи баъди халос шудан аз он, бо тавфиқи Худованд дар тоату ибодати Аллоҳтаъоло қоиманд ва бо Худо алоқаи якранг доранд. Ҳар чи қадар ба мушкилот гирифтор шаванд, боз алоқаи худро бо Худо бо намозу дуо ва тазарруъ бисёртар мекунанд, ки имони ин гуна шахсон мояи ифтихор аст.

Ояти мазкур ҳоли гурӯҳи якумро баён карда гуфтааст, ки Аллоҳтаъоло Зотест, ки бо ҳар гуна сабаб шуморо, чи дар саҳро ва чи дар дарё, сайр медиҳад.

Бигузор мушрике сафари дарё, дошта бошад. Ҳангоме ки ӯ дар киштӣ менишинаду ба сӯи мақсуди худ равон мешавад, мебинад, ки боди муътадил мевазад. Киштӣ бе ягон пасту баланд шудан, ором-ором дар масири худ равон аст. Ӯ пештар ҳодисаҳои болои баҳро шунида дар ҳарос буд, ҳоло мебинад, ки киштӣ таъби дил ҳаракат дорад, ғофилона чунон хурсанд мешавад, ки гӯё ҳеҷ хатаре ӯро таҳдид намекунад. Ҳатто дар дохили киштӣ ё ба фиску фасод машғул мешавад ё ба ибодати ширкона. Лекин ғайри чашмдошти ӯ ногаҳон ҳавои болои баҳр тағйир меёбад, тӯфони шадиди кӯбандаи киштӣ мевазад, мавҷҳои дарё чун кӯҳ аз ҳар сӯ ба тарафи киштӣ ҳучум меоранд. Наздик аст, ки кишти тагорӯ мешавад. Чун ин ҳодисаро бо чашми худ мебинанд, ҳама киштинишастагон даст аз зиндагӣ мешӯянд, дигар на маъишату на бутҳояшон ба ёдашон меояду на чизи дигар. Онҳо, хоҳам нахоҳам, ба ёди Худои ягона мешаванд ва назди Ӯ таъоло дини худро аз ҳар гуна ширк пок сохта, холисона даст ба дуо мебардоранду - Худовандо, агар моро аз ин вартаи ҳалокат наҷот диҳӣ, дигар на ба Ту ширк меорему на ба ғайри Ту чизеро мепарастем ва ҳамеша сипосгузори Ту хоҳем буд, - гуфта ваъда медиҳанд. Ё суханҳое меғӯянд, ки маънои ҳаминро дорад.

Оре! Баргашт ба сӯи остои Парвардигор дар ҳолати саҳтиҳо далел бар он аст, ки дар асли офариниш ва фитрат инсон худопарасту худошинос аст. Лекин, мутаассифона, баъзе инсонҳо ин асли покро бо бутпарастӣ ва дигар чизҳо олуда месозанд. Ҳамчунин ояти мазкур далел бар он аст, ки дуои шахси музтару бечора, ҳарчанд кофир ҳам бошад, мустаҷоб мешавад. Ояти зер давоми ояти қаблист.

فَلَمَّا أَجْنَهُهُمْ إِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ يَأْتِيهَا النَّاسُ إِنَّمَا
بَغْيُكُمْ عَلَى أَنْفُسِكُمْ مَتَّعَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ

فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾

Фа ламмā анҷаҳум изā ҳум ябғуна фи-л-арзи би гайрил ҳаққ. Йā айюҳа-н нāсу иннамā бағюкум ъалā анфусикум-м матāъа-л ҳаяти-д-дунйā. Ёумма илайнā марҷиъукум фа нунаббукум би мā кунтум таъмалун. 23.

23. Пас, чун онҳоро наҷот дод, ногаҳон, ба гайри ҳақ дар Замин ситам мекунад. Эй мардум, қуз ин нест, ки ситами шумо бар нафсҳои шумост, баҳраи зиндагонии дунёро ёфтед, боз бозгашти шумо ба сӯи Мост, пас, шуморо ба он ҷӣ мекардед, хабардор мекунем.

—...Аммо, ҳангоме ки Аллоҳтаъоло онҳоро аз ин вартаи ҳалокат халос мекунад ба соҳили наҷот мерасонад, боз дар рӯи Замин ноодилона даст ба фисқу фасод ва зулму ситам мезананду корҳои гуноҳ мекунад. Агар дуо кунанд, боз ғайри Худоро дар дуояшон ҳамроҳ мекунад. Аллоҳтаъоло кирдори чунин тоифаро рад намуда гуфтааст, ки ай мардум, бидонед, ки ҳар гуна зулму ситами, ки мекунед, аз роҳи ҳақ рӯ мегардонед, зарару зиёни ҳамаи инҳо ба ҳуди шумо бармегардад. Охирин кореро, ки метавонед анҷом диҳед, ин чанд рӯз аз зиндагии ин дунёи фонӣ баҳраманду бархӯрдор шудани шумост.

Хоҳед ё на, дар охир баргашти ҳамаи шумо ба сӯи Мост. Онгоҳ шуморо аз он ҷӣ ки дар дунё анҷом додед, огоҳ хоҳем кард, агар амалҳои шумо хайр бошанд, пас бояд Худоро шукр гӯед, агар амалҳои шумо шар (бад) бошанд, ҳар кас худаширо бояд маломат кунад. Дар ҳадиси шариф омадааст: **«Ҳеҷ гуноҳе аз қатъи силаи раҳм ва зулм сазовортар ба он нест, ки ба зудӣ Худованд ба соҳиби онҳо вуболи онҳоро бичашонад, ҳамроҳи он ки Аллоҳтаъоло ин гуноҳро захираи охирати ӯ низ гардонидаст».** Дар ҳадиси дигаре аз Оиша (р) омадааст, ки Расулulloҳ (с) фармудаанд: **«Ҳар касе ин се хислатро дошта**

бошад, гуноҳи онҳо бар зиёни онҳост. 1-ум. Зулм. 2-юм. Аҳдшиканӣ. 3-юм. Фиребкорӣ».

Аз мазмуни ин ду оят барои касоне, ки даъвои исломдорӣ доранд, ибрати бузург аст. Ривоят аст, ки писари Абӯҷаҳл, яъне Икрима (р) пас аз фатҳи Макка низ мусалмон нашуда, аз Макка по ба фирор гузошту сафари дарёро ихтиёр кард. Ҳанӯз андаке нарафта буд, ки кишӣ ба тӯфони ғарбӣ гирифт. Маллоҳ ба киштинишастагон гуфт: «Шумо Худои ягонаро дуо кунед, аз дасти маъбудони сохтаи шумо ҳоло чизе намеояд. Икрима (р) гуфт: «Ин ҳамон Худоест, ки Муҳаммад (с) моро ба сӯйи ӯ меҳонд, аз дарё ҷуз бо дастгирии Парвардигори Муҳаммад (с) наметавон наҷот ёфт, дар хушкӣ низ бе ёрии ӯ наҷот маҳол аст. Худоё! Агар аз ин мусибат маро наҷоти диҳӣ, ман боз мегардам, даст ба дасти Муҳаммад (с) мениҳам. Аз Холиқи карими хеш умедворам, ки аз тақсироти ман даргузарад». Чун Аллоҳ ӯ (р)-ро наҷот бахшид, ӯ (р) ба хизмати Расулуллоҳ (с) ҳозир шуд ва ба Ислом мушарраф гардид. (Тафсири Кобулӣ)

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ أَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْأَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْأَنْعَامُ حَتَّى إِذَا أَخَذَتِ الْأَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازْيَنْتَ وَظَرَ أَهْلُهَا أَنَّهُمْ قَدِرُوا عَلَيْهِمْ أَلَيْسَ أَمْرُنَا لَيْلًا أَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَأَنْ لَّمْ تَغْنَبِ بِالْأَمْسِ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

Иннамā маъалу-л-ҳайāti-д-дунйā камāин анзалнāху мина-с самāи фахталатā бихū набātu-л-арзī миммā яъкулу-н нāсу ва-л-анъāму ҳаттā изā аҳазати-л-арзū зухруфаҳā ва-з-зайянат ва зāнна аҳлуҳā аннаҳум қодируна ъалайҳā атāҳā амрунā лайлан ав наҳāран фа ҷаъалнāҳā ҳасидан каа-л лам тагна би-л-амс. Казāлика нуфасилу-л-āйāti ли қавми-й ятафаккарūн. 24.

24. Чуз ин нест, ки сифати зиндагони дунё монанди обест, ки онро аз осмон фуруд овардем, пас, ба сабаби он об рӯиданиҳои Замин - аз он чӣ мардум ва чаҳорпоён меҳӯранд, дар ҳам биёмеҳт, то вақте ки Замин зинати худро фаро гирифт ва ораста шуд. Ва сокинони он гумон карданд, ки бар нафъи он тавоноянд, ногаҳон фармони Мо дар шаб ё рӯз биёмад. Пас, гардонидем онро аз беҳубун дуруда, гӯё дирӯз ҳеҷ набуд. Ҳамчунин нишонаҳоро барои гурӯҳе ки андеша мекунанд, баён мекунем.

Аллоҳтаъоло дар ин оят, то ин ки пардаи ғафлату ғурур аз дидгоҳи ғофилон ва туғёнгарон канор равад ва барои онҳо равшан шавад, ки дунё зудгузар асту фиребанда ва на сарваташ доимӣ ҳасту на дори наҷоту саломатӣ аст, воқеияти онро баён кардаву бо овардани мисол фикрҳоро ҷалб намуда гуфтааст, ки мисоли зиндагии дунё монанди обест, ки мо онро аз осмон бар сарзаминҳо мерезем ва ба василаи он гиёҳони гуногунро, ки баъзе аз онҳо мавриди истифодаи инсонҳо ва баъзе аз онҳо қобили истифодаи ҳайвонҳо қарор мегиранд, мерӯёнем. Замин баъди рехтани борон сабзу хуррам мешавад. Гиёҳҳо дар партави нури Хуршед баъзе тиллоранг, баъзе нуқраранг қисме ёқутранг, навъе зумрадранг ва ғайра мешаванд. Бо вазидани шамол онҳо ба рангҳои хосси худ ҷилва мекунанд. Шукуфаҳо шоҳаҳоро зинат медиҳанд, гулҳо гӯё меҳанданд.

Хулоса, саҳнаи зиндагӣ бо тамоми маъно худро ошкор месозад ва дилҳо пур аз умеду чашмҳо пур аз шодӣ мешаванд. То он ҷое ки аҳли Замин чун ин саҳнаҳоро мебинанд, дили онҳо мутамаин мегардад. Яъне онҳо умед мекунанд, ки аз ҳосили растаниҳо метавонанд ба қадри бояду шояд баҳравар шаванд.

Лекин ғайри чашмдошти онҳо шаб ё рӯз фармони (офати) Аллоҳтаъоло дар мерасад, (мисли тӯфони бод ё жола ё ҳучуми малах ва ғайра) он завқу барқи Заминро чунон дарҳаму барҳам мезанаду яксон мекунад, ки гӯё дирӯз онҳо буданд ё набуданд. Чунин аст мисоли дунё, ки чанде зебо ва хуррам ба назар ҷилва мекунад, беҳирадон ба ҷамоли он дил баста мафтун мешаванду ҳақиқатро фаромӯш мекунанд, ҳол он ки ин орастагии дунё чанд рӯзе беш нест.

Аллоҳтаъоло дар ҷумлаи охир гуфтааст, ки чуноне бо мисол овардан ҳаёти дунёро баён кардем, ҳамчунин оятҳои Худро барои қавме, ки тафаккур мекунанду панд мегиранд, мисолҳо оварда баён мекунем, то ин ки онҳо ҳақиқати нобудӣ ва табоҳии дунёро

пай баранду ибрат гиранд ва фаҳманд, ки дунё на ҷойи амният асту на мақому сарваташ поянда!

Ояти баъдӣ дар бораи маконе хабар медиҳад, ки сифаташ муқобили сифати дунё аст.

وَاللَّهُ يَدْعُوهُ إِلَىٰ دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ

Валлоҳу ядъӯ илā дāри-с-салāми ва яҳдӣ ма-й яшāу илā сирōти-м-мустақим. 25.

25. Ва Худо ба сӯйи сарои саломатӣ (Биҳишт) меҳонад. Ва ҳар киро хоҳад, ба сӯйи роҳи рост ҳидоят мекунад.

Аз мазмуни ояти қаблӣ қиммати дунёи фонӣ ва фирефта ба он шудан, арзишу нопойдории зиндагӣ ва бо суръат дигаргун шудани ҳолати он фаҳмида шуд. Дунё барои шахси хирадманд ба ҳар паҳлӯ, ки гардад, ҳама ғаму андӯх аст. Аблатта, аз ин гуна фалокатҳо инсон мехоҳад фирор кунад ба як ҷойи амн худро расонад.

Ҳоло дар ояти таҳти назар Худованд ҳама мардумро ба сӯйи сарое, ки касе дохили он шавад, аз ҳама ғаму андӯх, ранҷу машаққат, таклифу парешонӣ ва нуқсону офат сиҳату саломат ва дар амон мемонаду фариштагон ҳар замон аз тарафи Парвардигор ба воридшудагон ҳамчу тухфа салом медиҳанд, фаро хондааст. Он сарой Биҳишт аст. Дар Биҳишт на кашмакашиҳои ғоратгарону на давутози сарватдорони аз Худо беҳабар ҳасту на ҷангу хунрезӣ ва на истеъмору истисмор.

Хулоса, Биҳишт як макони саломатӣ ва як ҷойи амн аст. Лекин ворида ин хонаи сулҳ - «Дорус-салом» касоне мешаванд, ки онҳоро Худованд ҳидоят карда лоиқ бинаду шоистаи он даргоҳ бошанд. Дигар ин ки дар ҳадиси шариф бо ривояти Ҷобир (р) омадааст, ки Расулulloҳ (с) чунин фармудаанд: **«Дар хоб дидам, ки Ҷабраил (а) болои сарам ва Микоил (а) поёни пойи ман истодаанд. Яке аз онҳо бо дигар гуфт: «Барои ӯ (с) (пайёмбар) як мисоле бигӯед». Дар ин ҳангом яке аз онҳо ба ман хитоб карда гуфт: «Мисоли ту ва уммати ту ба кори подшоҳе монанд аст, ки барои худ сарое сохта, дар он сарой хонае бино карда, даруни хона суфраи нозу неъматро густурдааст. Касеро омода сохтааст, то мардумро ба сӯйи гизоҳои ин суфра даъват кунад, вале бархе аз мардум ин**

даъваткунандаро иҷобат карданд ва баъзе онҳо ба он даъват чандон парвое накарданд. Пас, он подшоҳ Худованд (ч.ч.) аст. Он сарой Ислом аст ва он хона Биҳишт аст ва ту эй Муҳаммад, шахси даъваткунанда. Ҳар касе туро иҷобат карду ба Ислом даромад, гӯё ба Биҳишт даромад ва ҳар касе ба Биҳишт даромад, аз неъматҳои он сурфа баҳраманд шуд».

Дар ҳадиси дигаре, ки Абӯдардо ривоят кардааст омада, ки Расулulloҳ (с) чунин гуфтанд: «**Ҳар рӯз, ки Офтоб барояд, ба ду тарафи он ду фариштаест, ки нидо мекунанд: (ба гайри инсу чин дигар ҳама халқ (мавҷудот) нидои онҳоро мешунаванд) Ай мардум, ҳамаатон ба сӯйи Парвардигоратон биёед. Албатта, он чи каму кифоякунанда бошад, беҳтар аст аз он чи ки бисёр бошаду шуморо гофил (машғул) созад!**».

لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ

أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

❁ **Лил лазӣна аҳсану-л-ҳуснā ва зийāдах. Ва лā ярҳаку вуҷӯҳаҳум қатару-в ва лā зиллаҳ. Улāика асҳāбу-л-Ҷаннаҳ. Ҳум фихā ҳолидун. 26.**

26. Барои касоне, ки некӯкорӣ карданд, подоши нек ва зиёда бар он низ бошад ва рӯйҳои онҳоро ҳеҷ сиёҳӣ ва на ҳеҷ хорӣ напӯшад. Онҳо асҳоби Биҳиштанд. Онҳо дар он ҷо қовид бошандагонанд.

Зимни ояти мазкур омадааст, ки барои он касоне, ки таклифҳо ва воҷиботи илоҳиеро, ки бар зимаашон ҳаст, ба некӯӣ анҷом доданд ва аз он чи ки Худо наҳӣ карда буд, худро боз доштанд, подоши некӯ ҳаст, яъне онҳо ворида Биҳишт мешаванд ва зиёда бар ин бо фазлу инояти Аллоҳтаъоло ба дидори Парвардигори худ чунон мушарраф мегарданд, ки дар ҳолати дидорбинӣ на ягон ғубор асту на ягон дуди Дӯзах ва на ягон хорӣ ва на ягон сиёҳӣ рӯйи онҳоро мепӯшад.

Дар чехраҳои онҳо на надомат асту на ҳасрат ва на афсурдагӣ мушоҳида мешавад. Ин гурӯҳ аҳли Биҳишт буда, қовидон дар Биҳишт боқӣ мемонанд.

Дар маънои калимаи “зиёдах” манзури муфасссирон ҳар гуна аст. Баъзе аз онҳо ҳадисро далел оварда, чунин гуфтаанд: «Бо

ривояти Имом Аҳмад ва Имом Муслим аз Суҳайб (р) чунин омадааст, ки чун Расулulloҳ (с) ояти мазкурро тиловат карданд, фармуданд: **«Чун аҳли Биҳишт ба Биҳишт ва аҳли Дӯзах ба Дӯзах дароянд, бо амри Аллоҳ нидокунандае нидо мекунад: «Эй аҳли Биҳишт! Шумо назди Аллоҳтаъоло ваъда доред? Меҳоҳед он ваъдаро вафо кунед?». Аҳли Биҳишт меғӯянд: «Он ваъда чист? Магар Аллоҳ тарозуи аъмоли неки моро сангин насохт, магар моро рӯсафед вориди Биҳишт карда, аз Дӯзах наҷотамон надод?». Дар ин асно Ҳаққтаъоло аз рӯйи онҳо пардаро канор мезанад ва эшон ба сӯйи Парвардигори худ менигаранд. Савганд ба Худои азза ва ҷалла, ки Ё таъоло барои онҳо чизеро дӯстдоштанитар ва оромбахштар аз назар кардан ба сӯйи Хеш набахшида аст».**

Хулоса, беҳтарин неъмати Ҷаннат дидори Аллоҳтаъолоаст.

Ҳадиси дигареро Ибни Касир зимни ояти мазкур навиштааст, ки вақте Убай ибни Каъб (р) аз мазмуни ояти мазкур Расулulloҳ (с) -ро пурсиданд, Расулulloҳ (с) дар ҷавоб чунин гуфт: **«Ал-хусно» Ҷаннат аст, «Аззиёдаҳ» - назар ба дидори Парвардигори азза ва ҷалла».** Валлоҳу аълам.

وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَّا هُمْ
مِّنَ اللَّهِ مِن عَاصِمٍ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطْعًا مِّنَ اللَّيْلِ مُظْلِمًا
أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Ва-л лази́на касабу-с-саййиāти ҷазāу саййиатим би миш̌лиҳā ва тарҳақуҳум зиллаҳ. Мā лаҳум-м миналлоҳи мин ъāсим. Ка аннамā уғшият вуч̌уҳуҳум қитаъа-м мина-л-лайли муз̌лимā. Улāика асҳāбу-н-нāр. Ҳум фиҳā холидун.27.

27. Ва касоне ки бадиҳоро ба амал оварданд, (бидонанд, ки) ҷазои бадӣ монанди он аст ва онҳоро хорӣ бипӯшад ва онҳоро ҳеҷ паноҳдихандае аз Худо набошад, гӯё рӯйҳои онҳоро торикӣ пӯшонида аст. Ин ҷамоъа аҳли Дӯзаханд, онҳо он ҷо ҷовид бошандагонанд.

Аллоҳтаъоло дар ояти қаблӣ аз аҳволи шахсони некбахт ва мукофоти онҳо, ки чандин баробари амалҳои онҳо буд, хабар дод.

Ҳоло дар ин оят аз ҳоли шахсоне сухан меравад, ки акси шахсони авваланд. Яъне касоне, ки кори гуноҳро анҷом медиҳанд, онҳо на зиёд, на кам ба миқдори кори бадашон ҷазо мебинанд. Онҳо баръакси гурӯҳи аввал рӯсафед набуда, балки рӯйи сиёҳу торик доранд.

Хорӣ рӯйҳои онҳоро мепӯшад ва дӯзахӣ буданашон аз чехраҳояшон маълум мегардад. Ҷумлаи баъдӣ бо сароҳат гуфтааст, ки барои ин гуна шахсон ҳеҷ роҳи фиребе нест, ҳеҷ касу ҳеҷ чиз ва шафоъаткунандае ва бутҳояшон наметавонанд, ки оҳоро аз муҷозоти илоҳӣ наҷот диҳанд. Торикии чехраҳои онҳо то андозае зиёд аст, ки гӯё поре аз шаби торик сурати онҳоро пӯшидааст. Ин нишонаи он аст, ки ин гуна инсонҳо аҳли Ҷаҳаннаманд ва дар он ҷовидон боқӣ мемонанд. Бо мутолиаи ояти 10-11-12-уми сураи «Қиёмаҳ» ва оёти 106-107-уми сураи «Оли Имрон» ва оёти 28-29-30-уми сураи «Абаса» метавонед маънои ояти мазкурро пурра созед.

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ أَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ أَنْتُمْ وَشُرَكَائُمْ

فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ ^ط وَقَالَ شُرَكَائُهُمْ مَا كُنْتُمْ إِلَّا نَا تَعْبُدُونَ ^ج

Ва явма наҳшуруҳум ҷамъиъан сўмма нақўлу лил лазўна ашрақў макāнакум антум ва шуракāукум. Фа зайялнā байнаҳум. Ва қōла шуракāуҳум-м мā кунтум иййāнā таъбудўн. 28.

28. Ва (битарс) аз рӯзе ки ҳашир кунем онҳоро ҳама як ҷо, сипас, ононеро, ки ширк оварданд гӯем: «Шумо ва шарикони шумо ба ҷойи худ биистед». Пас, ҷудо кунем миёни онҳо. Ва шарикони онҳо гӯянд: «Шумо моро парастанда набудед».

Ояти мазкур ҳоли мушриконеро, ки рӯзи маҳшар назди додгоҳи илоҳӣ ҳозир мешаванду бечораанд, чунин баён кардааст, ки мушрикон бояд рӯзеро ба хотир биёранду битарсанд, ки ҳама, инсу чин, яъне ҳама бандагони нақӯкору бадкор, худопарасту бутпараст ва дигар парастандагони маъбудони ботилро барои бозпурсӣ ҷамъ меоварем. Он гоҳ назди мардуми дар маҳшаргоҳ ҷамъомада, барои сарқубӣ ва сарзаниши мушрикону маъбудҳояшон, ба онҳо мегӯем, ки шумо ҳамроҳи маъбудҳоятон (ки онҳоро шарики Худо қарор медодед ва то ин ки ботил будани

ақидаатон ба шумо маълум шаваду ҳисоби шумо баррасӣ гардад), дар мақоми муайян аз муъминҳо ҷудо биистед!

(Ҷумлаи эзоҳшуда ба ояти 59-уми сураи “Йасин” ва ба ояти 24-уми сураи “Соффот” шабоҳат дорад. Муаллиф). Чун онҳо аз мақоми муъминҳо як сӯ меистанд, Худованд аз ҳар кадоми онҳо ҷудогона савол мекунад. Масалан, аз бутпарастон савол мешавад, ки ба чӣ сабаб бутҳоро шарики Худо ҳисобидеду бутпараст шудед? Аз маъбудон (бутҳо) пурсида мешавад, ки бо кадом сабаб шумо мавриди ибодати онҳо қарор гирифтед? Дар ин ҳангом он бутҳое, ки бутпарастон бо дасти худашон сохта буданд, дар сухан даромада меғоянд, ки акнун моро Худо дар сухан даровард, вақто ки шумо моро сохтеду мо як ҷисми бечон будем, чаро моро дар рӯбарӯи худ ниҳода ибодат кардед? Оё мо шуморо амр кардем, ки мо худои шумо ё шарики Худо ҳастем ва моро ибодат кунед? Шумо моро напарастидед, балки шайтон шуморо гумроҳ сохт. Ҳавову ҳавас ва ваҳму ҳаёли худро парастидед. Охир ибодат чизро меғоянд, ки онро Худованд амр карда бошад. Худованд шуморо ба ин гуна ибодат амр накардааст-ку? Чаро ба хоҳишоти нафсхоятон дода шудед? Ояти зер ин мазмунро таъкид мекунад.

فَكَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغٰفِلِيْنَ ﴿٢٩﴾

**Фа кафā билләҳи шаҳидā байнанā ва байнакум ин куннā
ъан ъибāдатикум ла гофилīн. 29.**

**29. Пас, Аллоҳ аз рӯи гувоҳӣ миёни мо ва миёни шумо бас аст.
Ҳаройина, мо аз парастии шумо беҳабар будем.**

Аксари муфассирон иттифоқ бар он доранд, ки ин оят ба бутҳо муносибат дорад. Худованд дар рӯзи бозпурсӣ то ҳадде ба онҳо имконият фароҳам меорад, ки метавонанд сухан кунанд. Чун бутҳо ба сухан медароянд, Худовандро шохид гирифта меғоянд, ки ҳамин гувоҳии Аллоҳтаъоло барои мо ва шумо кифоя аст. Мо ҳаргиз ба ибодати хеш шуморо дастур надодаем. Шумо моро парастида бошед ҳам, мо аз ибодати шумо огоҳ нестем. Худо гувоҳ аст, ки агар мефаҳмидем, ба ин кори шумо ҳаргиз розӣ ва хушнуд намешудем. Онҳо бо чунин нукот аз парастандагони худ безорӣ меҷоянд.

Агар маъбудонашон Исо (а) ё фариштагон бошанд, албатта, алайҳи онҳо сухан гуфтани онҳо табиист. Монанди ин оят дар

сураи “Сабо” ояти 40-41-ум омадааст: «40. Ва рӯзе, ки Худованд онҳоро ҳама як ҷо барангезад, синас ба фариштагон бигӯяд: «Оё онҳо шуморо ибодат мекарданд?». 41. Фариштагон гӯянд: «Покӣ Турост, Ту корсози мой, на, онҳо моро наменарастиданд, балки онҳо қинҳоро ибодат мекарданд, аксари онҳо ба қинҳо эътиқод доштанд»..».

هٰذَا لِكُتُبَلُّوا كُلُّ نَفْسٍ مَّا اَسْلَفَتْ وَرُدُّوْا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰهُمُ الْحَقِّ

وَضَلَّ عَنْهُمْ مَّا كَانُوْا يَفْتَرُوْنَ

Ҳунāлика таблӯ куллу нафси-м мā аслафат. Ва руддӯ илаллоҳи мавләҳуму-л-ҳаққ. Ва ғалла ғанҳум-м мā канӯ яфтарун. 30.

30. Он ҷо ҳар шахсе он чӣ пеш фиристода буд, дарёбад ва (ҳама) ба сӯи Худо - Молики ҳақиқии онҳост, бозгардониди шаванд ва аз онҳо он чӣ ба дурӯғ шарики Худо қарор дода буданд, гум гардад.

Ояти мазкур давоми ояти қаблӣ буда, дар он Худованд сахнаи дигареро аз қиёмат ба намоиш гузошта фармудааст, ки дар он макон ё дар он замон, ҳар кас ҷазо ва ё подоши амалеро, ки пеш фиристодааст, дар меёбад. Оё он амали пешфиристода зишт буд ё зебо, судманд аст ё зиёновар, мавриди қабули даргоҳи илоҳӣ қарор гирифтааст ё не, вазн дорад ё мисли коҳ сабук аст?

Хулоса, чи ибодаткунандагон ва чи маъбудони гумроҳ, ки мардумро ба ибодати хеш даъват карданд, хоҳ мушрик бошанд ва хоҳ муъминон, ҳама ва ҳама дар он рӯз натиҷаи ибодати амалҳои худро мебинанд.

Дар он рӯз тамоми бутҳо ва маъбудҳои бардурӯғ сохташудаву шарики Худо қарор додашуда ба кулӣ аз назарашон ғайб мезананд. Ҳама мардум ба сӯи Аллоҳе, ки мавло (соҳиб)-и ҳақиқии онҳост, боз мегарданд. Ҳама мебинанд, ки додгоҳи маҳшару идора ва ҳукумати он, танҳо зери фармони Ӯ таъоло қарор дорад, на зери итоати бутҳои сохташуда.

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ
وَالْأَبْصَرَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ
وَمَنْ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾

**Қул ма-й ярзуқукум-м мина-с-самъи ва-л-арзӣ амма-й
ямлику-с-самъа ва-л-абсора ва ма-й юхричу-л-ҳаййа
мина-л-маййити ва юхричу-л маййита мина-л-ҳаййи ва
ма-й юдаббиду-л-амр. Фа са яқулӯналлоҳ. Фа қул а-фа лә
таттақун. 31.**

**31. Бигӯ: «Кист, ки шуморо аз ҷониби Осмон ва Замин рӯзӣ
медихад ё кист, ки молик бошад гӯш ва чашмҳоро? Ва кист, ки
берун орад зиндари аз мурда ва берун орад мурдари аз зинда? Ва
кист, ки корро тадбир кунад?». Пас, зуд бошад, ки гӯянд: «Аллоҳ
аст». Пас, бигӯ: «Чаро (аз Аллоҳ) наматарсед?»**

Аз баҳсҳои оятҳои гузашта маълум гардид, ки мушрикони ва
бутпарастон дар роҳи худошиносӣ гумроҳ ва дар бироҳии ҷоҳили
ҳайронӣ саргардонанд. Ҳоло ояти мазкур сухан аз сифатҳои
беолошии Парвардигор, ки шоистааст танҳо Ӯро парастидани шавад,
баҳс мекунад.

Дар оғози ин оят Аллоҳтаъоло ба неъматҳои моддӣ ва
маънавӣ, ки бе онҳо ҳадафи инсон бемаъност, ишора карда, ба
Ҳабиби Худ(с) фармудааст, ки ба онҳо (мушрикҳо) бигӯ, ки кист ки
аз осмон бо фиристодани борон ва аз Замин бо рӯёнидани
набототу падида овардани конҳо ва маъданҳо барои шумо ризқу
рӯзиятонро мерасонад? Сипас ба ду қисмати муҳимтарини узвҳои
ҳисси инсонӣ, ки бе ин ду илму дониш пайдо кардан имконнопазир
аст, ишора карда, Ҳабиб Худ (с)-ро фармудааст, ки ба мушрикони
бигӯ, ки чӣ касест соҳиби гӯшҳо ва дидагонии шумо? Кӣ онҳоро бо
ин гуна сифатҳои аҷиб халқ кардааст?

Гӯшҳо овозҳоро бо навъҳои мешунаванд ва чашмҳо рангҳои
гуногунро мебинанд. Онҳоро кӣ офарид? Саволи сеюм: Чӣ касест,
ки ӯ зиндари аз мурда, яъне инсонро аз нутфа ва ё ҷӯҷаро аз тухм,
сабзаҷотро аз донаҳо, олиро аз ҷоҳил, муъминро аз кофир,

набототро аз хок берун биёрад? Ё акси ин: Чӣ касе метавонад, ки мурдаро аз зинда (нутфаро аз инсон, ки ӯ зиндаасту нутфа мурда), ҷоҳилро аз олим, кофирро аз муъмин, (ҷоҳилу кофир ба маънои мурдаанд) ба ғайри Аллоҳ ба вуҷуд биёрад? Саволи ҷаҳорум: Кист, ба як низоми бемонанд кори ҷаҳонро идора намоянду онро сомон бахшида тадбир кунад? Албатта, вақто ки ин гуна саволҳо ба мушрикони матраҳ мешавад, ҳамаи онҳо як ҷавоб мегӯянд, ки ин ҳамаро танҳо Аллоҳтаъоло офаридааст! Баъди ҷавоби онҳо Аллоҳтаъоло ба Расули Худ (с) чунин фармуд, ки ба онҳо бигӯ, ки чун шумо ин ҳақиқатро медонед, чаро аз Худо наметарсед? Чаро Аллоҳи ягонаро ибодат намекунеду дар баробари ӯ чизӣ дигарро парастӣш мекунед? Ояти зер ин маъноро идома медиҳад.

فَذَلِكُمْ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعَدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّى

Фа зāликумуллоҳу Раббукуму-л-ҳаққ. Фа māzā баъда-л-ҳаққи илла-з-зālāl. Фа аннā тусрафун.32.

32. Пас ӯ - Аллоҳ аст Парвардигори ҳақиқии шумо, пас, баъд аз ҳақиқат ба ҷуз гумроҳӣ чист? Пас, чӣ гуна аз ибодати ӯ рӯ мегардонед? (Ба кадом тараф равонаед?)

Намунаи осори бузургии Худованд дар осмонҳо ва Замин дар ояти қаблӣ баён гардид. Ба муҳолифон аз онҳо савол шуд. Онҳо ба Парвардигор будани Аллоҳ эътироф намуданд. Ҳоло ояти таҳти назар қотеъона бо онҳо бархурд намуда фармудааст, ки ин аст Парвардигори барҳаққи шумо ва Халққунандаи он ашёе, ки аз шумо савол шуд, на бутҳо ва на дигар махлуқоте, ки дар ибодат бо Худо онҳоро шарик қарор додеду дар баробари онҳо сачда мекунед! Ҳоло шумо ҳақро шинохтед ва ба Парвардигор будани Аллоҳтаъоло иқрор кардед, маълум шуд, ки ғайри Аллоҳтаъолоро сачда ва ибодат кардан ботилу гумроҳист. Вақто ки ҳақ шинохта шуд, пас ҳар чи муҳолифи ҳақ бошад, ботил аст, пайи он рафтан гумроҳист, дар ваҳмҳо фурӯ рафтан кори хирадмандон нест. Пас, чӣ гуна ошкоро аз роҳи ҳақ рӯй мегардонеду ғайри Парвардигорро парастӣш мекунед? Ояти зер ин нуктаро, баён мекунад.

كَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا أَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

**Казāлика ҳаққат калимату Раббика ъала-л-лазӣна
фасақӯ аннаҳум лā юьминун. 33.**

**33. Ҳамчунин ҳукми Парвардигори ту ба касоне ки аз доираи
салоҳ берун шуданд, собит шуд, ки онҳо имон намеоранд.**

Аз мазмуни ояти қаблӣ маълум шуд, ки ба ҳеҷ вачҳ бутҳои бутпарастон лоиқи ибодат набуданд ва ҳеҷ вақт сазовори ибодат немегарданд. Зеро онҳо барои худ ҳатто на нафъро соҳибанд ва на зарарро. Наметавонанд, касеро миронанд ва на касеро зинда гардонанд ва на назди Аллоҳтаъоло барои касе шафеъ шуда тавонанд. Онҳо ба ҳеҷ вачҳ, ҳатто як зарра ҳам бошад, дар офариниши махлуқот шарикӣ Аллоҳ шуда наметавонанд.

Касоне, ки бутҳо (ғайри Худо)-ро мепарастанд, ақлу дин, дунё ва охирати худро ба боди фано додаанд. Он саволхое, ки дар ояти қаблӣ гузаштанд ва ба ваҳдонияти Аллоҳтаъоло далолат мекарданд, барои шахси хирадманд бисёр далели равшан, бисёр мавъизаи хуб ва ҳидоят буданд. Акнун, ки мушрикони ба розиқу молик ва мударриру зиндагардонанда ва миронанда будани Аллоҳтаъоло иқрор бошанд, чаро аз Аллоҳ натарсида, дидаву доништа бар хилофи илму донишашон, дар баробари Аллоҳтаъоло бутпарастӣ мекунанд? Чаро аз тоъату парастии Аллоҳи ягона сар мекашанд? Чун онҳо бо кибру ғурур аз ибодати Холиқи ҳақиқӣ даст кашиданд, дар ҳақиқат онҳо ба сарнавишти шуми худ пайвастанду фосиқанду имон намеоранд. Оре! Ин гуна инсонҳо ҳам фосиқанду ҳам фоҷир. Бо ин гуна сифатҳо ҳаргиз имон барои онҳо муяссар нест. Албатта, ин ҳама машияти (хости) Худост, дар он ҳеҷ шакке нест. Локин аз осори амалҳои ҳар инсон ба ҳубӣ фаҳмида мешавад, ки ҳеҷ гуна далеле нест, ки ӯ ба содир кардани гуноҳ маҷбур бошад. Ҳарчи кардааст, бо ихтиёри худ кардааст. Агар содиркунандагони гуноҳи азим (бузург, кабира) тавба карда, ба роҳи ҳақ бознагарданд, муддатҳои тӯлонӣ дар оташи Ҷаҳаннам боқӣ мемонанд.

Валлоҳу аълам.

Худоё, аз ин гуна сарнавишти шум ва пайваста шудан ба он ба Худат паноҳ мебарем. Омин!

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَبْدُوُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ۚ قُلِ اللَّهُ يَبْدُوُا

الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ ۚ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾

**Қул ҳал миғ шуракāикум-м ма-й ябдау-л-халқа сўмма
юъидух. Қулилләҳу ябдау-л-халқа сўмма юъидуху фа
аннā туъфакун. 34.**

34. Бигў: «Оё ҳаст аз шарикони шумо касе ки офариниширо оғоз кунад, боз (баъд аз мурдан) ўро дубора зинда кунад?». **Бигў:** «Аллоҳ офариниширо оғоз мекунад, боз ўро дубора зинда кунад, пас, чаро аз ҳақ (ибодати Худо) рўгардон мешавед?».

Оятҳои қаблӣ бо ҳуҷҷат ба Парвардигор будани Аллоҳтаъоло барои ҳама ашё собиту маълум карданд ва мушрикони маҳкум намуданд, ки маъбудони (илоҳи ботили) онҳо аз офаридани ҳар гуна ашё оҷизанд ва ҳаргиз бо Аллоҳтаъоло шарик шуда наметавонанд. Ҳоло ояти мазкур далели дигарест барои ботил будани ақидаи мушрикони Аллоҳтаъоло дар он Ҳабиби Худ (с)-ро фармудааст, ки бо сарзаниш ва дилқубӣ ба мушрикони бигў, ки оё он бутҳое, ки шумо мепарастед, (ҳамаи онҳо ё яке аз онҳо) метавонанд махлуқро аз нестӣ пайдо кунанд! Онро миронанд ва боз ба шакли аввалаш бигардонанд? Онҳо метавонанд Замину осмонҳо ва ашёи байни онҳоро аз нестӣ ба ҳастӣ оваранд? Чун онҳо аз ҷавоб додан оҷиз мешаванд ба онҳо бигў, ки бутҳои шумо, ба офаридани ҳеч яке аз он гуфтаҳо қодир нестанд. Фақат Аллоҳи ягона аст, ки офариниши махлуқоти Худо оғоз мекунад, зинда месозад ва хоҳад, онҳоро мемиронанд, боз агар хоҳад, дар вақти барои Худаш муайян ба сурати аввал бармегардонад. Шумо бо пиндори хеш бутҳоро мепарастед, посух барои шумо ҷуз ин нест, ки ҳаргиз бутҳоятон наметавонанд соҳиби чунин тавоноӣ бошанд! Пас, чаро ин роҳи ҳақро гузошта, ба роҳи ботил бармегардед ва чизро мепарастед, ки ба шумо на нафъе расонида метавонад ва на зиён?

Ояти зер ин муқаддимаро идома медиҳад:

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَائِكُمْ مَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ ۚ قُلِ اللَّهُ يَهْدِي لِلْحَقِّ ۚ

أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَى الْحَقِّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمَّنْ لَا يَهْدِي إِلَّا أَنْ يَهْدَىٰ

فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

**Қул ҳал миғ шуракъикум-м ма-й яҳдӣ ила-л-ҳаққ.
Қулиллāху яҳдӣ лил ҳаққ. А-фа ма-й яҳдӣ ила-л-ҳаққи
аҳаққу ай юттабаъа амма-л лā яҳиддӣ иллā ай юҳдā. Фа
мā лакум кайфа таҳкумун. 35.**

35. Бигӯ: «Оё аз шарик (бут)-они шумо касе ҳаст, ки ба сӯйи ҳақ роҳ намояд?» Бигӯ: «Аллоҳ ба сӯйи ҳақ роҳ намояд». Оё касе ба сӯйи роҳи ҳақ ҳидоят кунад, Ў сазовортар аст, ки пайравӣ карда шавад ё касе, ки худ роҳ намеёбад, магар ин ки ўро роҳ нишон дода шавад? Пас, чист шуморо? (Ба шумо чӣ шуд?) Чӣ гуна ҳукм мекунад?

Ояти мазкур бо тарзи махсуси саволгузорӣ барои мушрикони сарқуби дигарест. Дар он Аллоҳтаъоло Ҳабиби Худ (с)-ро фармуд, ки ба мушрикони бигӯ, ки оё аз ин худоҳои сохтаи худ, ки онҳоро ибодат мекунад ва пеши онҳо сар фуру меореду аз онҳо мурод мехоҳед, яке аз онҳо ҳаст ки гумроҳеро роҳи рост нишон диҳад ё мардумро ба сӯйи дини Ислом даъват кунад? Албатта, онҳо ҷавоби манфӣ дода, дар посух не мегӯянд. Вақто ки онҳо аз посух очиз шуданд, ба онҳо бигӯ, ки Худост, ки ба василаи фиристодани пайғамбарони Худ (а) ва бо нозил кардани китобҳои қодир аст, ки ҳақро баён кунад, гумроҳеро ҳидоят кунад ва роҳи ҳақро барои ҳидоятшавандагон нуронӣ созад.

Дар давоми оят Худованд, Расули Худ (с)-ро фармуд, ки ба мушрикони бигӯ, ки оё касе (Худое), ки мардумро ба сӯйи ҳақ ҳидоят мекунад, ба пайравӣ кардан сазовортар аст ё парастии чизе, ки то дигарон ўро аз ҷое ба ҷое набаранд аз ҷояш наменҷунбад, ҳатто бо қувваи худ наметавонад пашшаеро аз рӯйи худ дур кунад, шоистатар аст? Шуморо чӣ шуд ва ин чӣ гуна қазоват аст, ки чизи нолоиқеро шарикҳои Худои Субҳон қарор медиҳед? Оё ақлҳои шумо табоҳ шудааст, ки байни Худо ва офаридаи Ў баробарӣ қоилад мешавад? Вой бар ҳоли шумо худношиносон!

Ояти зер боз ҳам ақидаи ботили мушриконро баён мекунад.

وَمَا يَتَّبِعْ أَكْثَرُهُمْ إِلَّا ظَنًّا إِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنِي مِنَ الْحَقِّ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ

عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

**Ва ма̇ яттабиъу ак̇сарухум иллā̇ ẓаннā̇. Инна-ẓ-ẓанна лā̇
югнī̇ мина-л-ҳаққи шай-ā̇. Инналлоҳа Ёалīмум̇ би ма̇
яфъалун. 36.**

36. Ва бештари онҳо, гайри гумон чизеро пайравӣ намекунанд. Ба дурустӣ, ки гумон аз (маърифати) ҳақ касеро чизе бениёз нагардонад, ҳаройина, Аллоҳ ба он чи мекунанд, доностр.

Тоъату ибодат ва ҳар коре, ки марбут ба дин бошад, вобаста ба илми яқин (боварии бешак) аст. Ҳоло ояти мазкур ба сарчашмаи пайравии мушрикони, ки гумон ва хурофот аст, ишора намуда гуфтааст, ки ибодати машрикони ибодати хирадмандона нест, балки аксари онҳо гумону пиндори хешро пайравӣ мекунанд, маншаи гумони онҳо аз пешиниёнашон гирифта шудааст. Онҳо мегуфтанд, ки мо бутҳоро барои он мепарастем, ки онҳо моро ба Худои бузург мерасонанд ва назди Вай моро шафоат мекунанд. Ояти мазкур пиндори онҳоро гумон ҳисобида, гуфтааст, ки гумон инсонро аз ҳеҷ кор беҳочат намегардонад ва ҳеҷ вақт гумон соҳиби худро ба ҳақиқат намерасонад. Зеро зербинои корҳои динӣ бар илми яқин поягузори шудааст, на ба гумону ҳаёл. Албатта, Аллоҳтаъоло аз ҳоли касе, ки ҳақро гузошта, пайрави гумону ҳаёл ва пиндори тахмини хеш мешавад, бохабар аст. Ҳамаро медонад ва медонад, ки кадом шахс бар куфр асту ҳавою хоҳиши нафси худро мепарастад ва ўро бе муҷозот намегузорад.

Хулоса, ояти мазкур ботил будани ибодати бутпарастонро бо се далел исбот кардааст:

1-ум: Бутҳо як санг ё чӯби бечон буда, на чизеро пайдо мекунанд, на чизеро зиндаву миронида метавонанд ва на нафъ расонида метавонаду на зиён.

2-юм: Онҳо на гумроҳеро ба роҳи рост ҳидоят мекунанд ва на ҷалби манфиъату на дафъи зарар карда метавонад.

3-юм: Илоҳе, ки ҳаққасту ўро мепарастанд, воҷиб аст, ки ў сифоти камол дошта бошад: Яъне бояд дар ҳама кор қудрат, қувват, тасаруф ва тадбир дошта бошад. Ҳеҷ яке аз ин сифатҳо

дар бутҳои бечон дида намешавад. Пас, бо ин се далел собит шуд, ки ибодати мушрикони ибодати ботилу ҷоҳилона аст, на оқилона!

وَمَا كَانَ هَذَا الْقُرْءَانُ أَنْ يُفْتَرَىٰ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَلَكِنْ تَصْدِيقَ

الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْصِيلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ فِيهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٧﴾

Ва ма кона ҳаза-л-Қур-āну ай юфтаро миң дуниллаҳи ва лакиң тасдиқа-л-лази байна ядайҳи ва тафсила-л-китаби ла райба фиҳи ми-р-Рабби-л-ъаламин. 37.

37. Ва чунин нест, ки ин Қуръон ба ғайри ҳукми Аллоҳ (аз сӯйи касе) барбофта шавад, валекин, он чиро, ки пеш аз вай аст, тасдиқ мекунад ва он чӣ (шариат)-ро, ки бар мардум навишта шуд, баён мекунад, дар он ҳеҷ шубҳае нест, аз ҷониби Парвардигори оламиён (нозил шуда) аст.

Шоиста нест ва ҳатто имкон надорад, ки Қуръон ваҳйи илоҳӣ набуда, аз сӯйи каси дигар бандубаст шуда, ба Худо нисбат дода шуда бошад. Бо ин шаъни воле, ки Қуръон дорад ва муъҷизаи бузург буданаш, ба мантиқу ақл дуруст намеояд, ки ӯ сохту пардохти дигарон бошад.

Оре! Ғайри Аллоҳ ҳеҷ кас, на инс, (яъне инсон) ва на ҷин (бигзор дар забондонӣ боло рафта бошанд ҳам) наметавонанд, мисли як сураи Қуръон эҷод кунанд ва он асрҳои аср боқӣ бимонад. Пас, чӣ гуна ин Қуръон бофтаву сохтаи инсон аст? Қуръон китобест ваҳйи илоҳӣ ва сухани Аллоҳ тоълоост, фиристодашуда ба сӯйи Пайғамбар (Муҳаммад (с)). Он китобест, ки китобҳои пеш аз он аз тарафи Аллоҳ ба пайғамбарони гузашта нозилшударо, чун Таврот ва Инҷил, тасдиқ дорад. Қуръон ба башорати додаи онҳо мувофиқ аст.

Хулоса, Қуръон каломии илоҳист. Ҳар чи китобҳои собиқӣ Аллоҳ дар нузули Қуръон пешгӯӣ карда бошанд, дар Қуръон тасдиқ шудаанд. Давоми оят бори дигар дар шаъни Қуръон, ки дар ҳақиқат он ваҳйи илоҳию осмонист, сухан карда фармудааст, ки Қуръон баёнгари ҳукмҳои аз тарафи Аллоҳ таъоло барои мардум (чи ҳалол, чи ҳаром ва ғайра) муқарраргардида мебошад. Зеро ҳеҷ шакке нест, ки Қуръон сухани Парвардигори оламиён буда, арзишҳои ахлоқиро зиндакунонда, ба кори ҳаққу адолат даъваткунонда, алайҳи ҷаҳолат муборизабаранда ва ҳуқуқи ҳама

мардумро ҳифзкунанда аст. Агарчанде аҳкоми асосии китобҳои осмонӣ бо ҳам ҳамоҳанг бошад ҳам, локин байни баъзе аҳкоми онҳо тафовуте вуҷуд дорад.

Ҳар китобе аз тарафи Аллоҳ нозил шавад, нисбат ба китоби пеш нозилшуда дар сатҳи болотар ва комилтар нозил шудааст. Вагарна ҳоҷат ба китоби дигаре нест.

Дар ҳадиси равояткардаи Ҳорисӣ Аъвар аз Алӣ ибни Абӯтолиб (к) чунин омадаст: «Дар Қуръон хабари пешиниён ва хабари мобаъди шумо ва ҳукми он чи дар миёни шумост, баён шудааст. Аз ин ҷиҳат дар китоби осмонӣ будани Қуръони карим шахсони хирадманд ҳеҷ шубҳае надоранд».

Валлоҳу аълам.

أَمْ يَقُولُونَ افْتَرَاهُ ۖ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ ۚ وَادْعُوا مَنِ اسْتَعْظَمْتُمْ

مِّن دُونِ اللَّهِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٨﴾

**Ам яқулунафтароҳ. Қул фаъту би сурати-м мислиҳи
вадъу манистатътум-м мин дуниллаҳи ин кунтум
содиқин. 38.**

38. Оё (мушрикони) мегӯянд: «Оро (Расули Мо аз назди худ) барбаствааст?» Бигӯ: «Агар ростгӯ ҳастед, пас, сурае монанди он биёред ва ба ғайри Аллоҳ (ба ёри худ) ҳар киро тавонед, бихонед!».

Ояти мазкур посухи суҳанҳои нораво ва бемавриди мушрикони аст, ки онҳо ба Пайғамбари Аллоҳ тухматҳо зада гуфтанд, ки Муҳаммад Қуръонро бо фикри худ сохтаасту мегӯяд, ки он аз ҷониби Худост. Ояти мазкур фикри фосиди онҳоро рад кардааст, ки оё мушрикони мегӯянд, ки Расули Мо (с) Қуръонро аз назди худ сохта, мегӯяд, ки ин аз ҷониби Худост? Агар чунин бошад, ба онҳо бигӯ, ки шумо низ дар шинохтани забони арабӣ ва дар фасоҳату балоғат ва ҳусни санъати он монанди ман ҳастед, агар шумо рост мегуфта бошед, ки Қуръон бофтаи ман аст, сураеро монанди сураи Қуръон созед. Барои иҷрои ин амал ба ғайри Аллоҳ, ҳар ҳунарваре, ки дар қабिलाҳои араб бошад, барои ёрӣ бихонед, то ҳама бо ҳам мисли сураҳои Қуръон сураеро нависед! Агар сурае навишта тавонистед ва он чун сураҳои Қуръон муъҷизаосо бошад, онгоҳ даъво кунед, ки ин сохтаву бофтаи Муҳаммад (с) аст.

Дар ҷавоби ин суҳанҳои мунсифона, на ин ки онҳо баҳсу ҷидол карда наметавонанд, балки як ояте, ки мисли оятҳои Қуръон бошад, ба майдони баҳсу талош тақдим карда ҳам наметавонанд. Оқизи онҳо аз шунидани ин суҳанҳо ошкор шуд, локин боз ба далелҳои бетакягоҳи худ боқӣ монда, пайи дигар баҳонаҳо рафтанду таслим нашуданд.

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُحِيطُوا بِعِلْمِهِ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْوِيلُهُ كَذَلِكَ كَذَّبَ

الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِمِينَ ﴿٣٩﴾

**Бал каззабу би ма лам юҳитӯ би ълмиҳи ва ламма
яътиҳим таъвилуҳ. Казълика каззаба-л-лазъина мин
қаблиҳим фанъзур кайфа кона ъақибату-з-зъолимин. 39.**

**39. Балки чизеро дурӯғ шумориданд, ки ҳоло онро намедонанд ва
ҳанӯз мисдоқи ваъдаи вай ба онҳо наёмадааст. Ҳамчунин дурӯғ
ҳисобиданд ононе ки пеш аз онҳо буданд, пас, бингар интиҳои
кори ситамгарон чӣ гуна шуд?**

Ҳадди ақал аз ду ҷиҳат Қуръони карим мардумро аз овардани чунин китоб оқиз гардондааст:

1-ум. Мардум ҳарчанд мутафаккири дараҷаи аъло бошанд ҳам, наметавонанд бо он назму тартибе, ки дар оятҳо ва калимаҳо, ҳатто дар ҳарфҳои Қуръон дида мешавад, китоберо мисли он эҷод кунанд.

Онҳо, агар мувофиқи тақозои хиради худ андеша кунанд, мефаҳманд, ки Қуръон сухани инсонӣ нест. Бо он муқобала кардан бефоида аст. Ин сифати Қуръонро эъҷозии лафзӣ меғӯянд.

2-юм. Аз ҷиҳати хабарҳои ғайбие, ки онҳо дар вақту замони худ ба вуқӯъ мепаиванданд.

Хулоса, ояти мазкур аз ҳоли мушрикони асри Расулуллоҳ (с) хабар дода, чунин фармудааст, ки чун онҳо оятҳои Қуръониро мешуниданд, ба ҷойи он, ки маънои онро фаҳманду бияндешанд, ки тақозои маъноӣ оят ё Қуръон чист ва ё барои шинохтани воқеъияти ҳолашон бикӯшанд, баръакс бо як шитобзадагӣ беҳирадии худро ошкор сохта, бе ягон асос таъна мезаданду онро дурӯғ меҳисобиданд. Ҳамчунин ба он хабарҳои ғайбие, ки дар Қуръон мавҷуданду ҳоло онҳо рӯй надода буданд, эрод мегирифтанд. Онҳо бо кӯтоҳбинӣ ва кӯтоҳандешии худ барои дурӯғ

ҳисобидани оятҳои Қуръон бе ягон таҳқиқи воқиъат садо баланд карда, сафсатаҳо меғуфтанд. Ояти мазкур хабар додааст, ки дар гузашта низ мисли ин дурӯғпиндорандагон тоифаҳое гузаштаанд. Онҳо сухани Худо ва Расули ҳамзамони худро дурӯғ ҳисобиданд, ба ваъиду азоби Парвардигор гирифтор гашта, несту нобуд шуданд. Ин мункирон чӣ чиз доранд, ки мисли гузаштагон ба азобу димор гирифтор шуданашонро андеша намекунанд? Давоми оят бо хитоб ба Расулуллоҳ (с) фармудааст, ки бингаред, шаҳру деҳоти ситамкунандагонро, ки чӣ гуна ба харобазор табдил шудаанд. Ай мушрикони ҳазар кунед, ки мабодо сарнавишти шуми онҳо гиребонгири шумо нашавад.

Маънои ин оятро бо мутолиаи эзоҳи ояти 5-уми сураи “Сод” ва оёти 113 ва 118-уми сураи “Бақара” метавон мукаммал сохт.

Хулоса, он аст, ки агар касе чизеро намедонад, бояд онро инкор накунад, балки дар ҷустуҷӯи фаҳмидани он бошад. Зеро мардум доимо гирифтори нодониҳои худанд.

وَمِنْهُمْ مَّنْ يُؤْمِنُ بِهِۦٓ وَمِنْهُمْ مَّنْ لَا يُؤْمِنُ بِهِۦٓ وَرَبُّكَ أَعْلَمُ

بِالْمُفْسِدِينَ

Ва минҳум-м ма-й юьмину биҳи ва минҳум-м ма-л лā юьмину биҳ. Ва Раббука аъламу би-л-муфсидин. 40.

40. Ва аз онон касест, ки ба вай (Қуръон) имон меорад ва аз онҳо касест, ки ба вай имон намеорад. Ва Парвардигори ту ба муфсидон донотар аст.

Аз ояти қаблӣ маълум шуд, ки мушрикони кӯтоҳандеш натавонистанд дар шаъни Қуръон ва далелҳои ақиби он аз самими қалб кӯшиш кунанд, қувваи ақли хешро дуруст ба кор баранд ва ё интизори вуқӯи хабарҳои ғайбии он шаванд. Аз ин рӯ ба дурӯғ ҳисобидани он пардохтанд.

Ҳоло ояти таҳти назар ба ду гурӯҳи мушрикони ишора карда, чунин фармудааст, ки эй Расули Мо (с), ҳамаи аъзои қавме ки мо туро сӯи онҳо ба сифати пайғамбар фиристодем, дар ширки худ боқӣ намемонанд. Балки дар ниҳоди баъзе онҳо рӯҳи ҳақталабӣ вучуд дорад. Онҳо ҳақро инкор намекунанд, ба суханҳои ту бовар карда, ба Қуръон имон меоранд ва тобеъи ту мешаванд. Аз ҳарчи, ки ту аз назди Аллоҳ овардаӣ ва ба онҳо меғӯӣ бархурдор

мегарданд ва медонанд, ки Қуръон барҳақ сухани Парвардигор аст.

Аммо баъзе аз онҳо, ки дар вучудашон рӯҳи ҳақталабӣ мурдааст, дар зоҳиру ботин Қуръонро тасдиқ намеkunанд, то мурдан дар ҷаҳолати худ пофишорӣ карда имон намеоранд.

Дар натиҷа бозгашти чунин тоифа ба сӯи Ҷаҳаннам аст. Касе, ки сазовори ҳидоят аст, Худованд ба роҳи росте, ки ўро дохили Ҷаннат месозад, ҳидояташ мекунад. Касе, ки мӯҷиби залолат аст ва шоистаи ҳидоят нест, фасодкор буда, дар фосид кардани низоми ҷомеа нақши муассире дорад, Худованд ўро ҳидоят намекунад. Аллоҳтаъоло барои онҳо ҷазои мувофиқро сазовор мебинад, зеро Ў таъоло муфсидонро хубтар мешиносад.

وَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ أَنتُمْ بَرِيءُونَ مِمَّا أَعْمَلُ

وَأَنَا بَرِيءٌ مِّمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾

Ва иъ каззабу́ка фақу-л лӣ ъамали ва лакум ъамалукум аътум барӣуна мим маъмалу ва ана барӣу-м мим маътаъмалу́н. 41.

41. Ва агар туро дурӯғ пиндоранд, пас бигӯ: «Марост амали ман ва шуморост амали шумо. Шумо аз он чи ман мекунам, безоред ва ман аз он чи шумо мекунед, безорам».

Дар оятҳои гузашта баҳси инкори мушрикони дари бораи Қуръон гузашт, ҳоло ояти мазкур бо ҷиддият ба Пайғамбар (с) таълими муборизаро алайҳи онҳо дода фармудааст, ки агар онҳо баъди шунидани ин ҳама далелҳо туро дурӯғгӯ ҳисобанд, даъвати туро иҷобат наkunанд ва дар пиндори худ боқӣ бимонанд, ба онҳо бигӯ, ки ман вазифаи хешро ба поён расонидам, ҳар он чи амал мекунам, барои ман ва махсуси ман аст. Ҳар чи шумо амал мекунед, кори шумо ва махсуси шумост. Шумо масъули кирдорҳои худед, ман низ масъули кирдори худ ҳастам. Ман табиғи илоҳиро ба шумо расонидам, бар уҳдаи ман тақлифи дигаре нест. Аз он чи ман анҷом медиҳам, шумо безорӣ нишон медиҳед, ман ҳам аз шумо ва аз анҷоми амалҳои шумо безорам. На ман дар ивази амалҳои шумо пурсида мешавам, на шумо дар ивази амалҳои ман.

Чунин мазмун зери эзоҳи сураи “Кофирун” мегузарад. Онҳо бо ҳам дар маъно шабоҳат доранд.

وَمِنْهُمْ مَّنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا

يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾

Ва минҳум-м ма-й ястамиъуна илайк. А-фа аънта тусмиъу-с-сумма ва лав кaнu лa яъқилун. 42.

42. Ва аз онҳо касе ҳаст, ки ба сӯйи ту гӯш мениҳад. Оё ту қаронро шунавонида метавонӣ, агар аз ақл бебаҳра бошанд?

Аллоҳтаъоло дар ин оят Ҳабиби Худ (с)-ро бо хитоб хабар додааст, ки ҳар гоҳе ки ту барои мушрикони сухани Парвардигор (Қуръон)-ро меҳонӣ ё барномаҳои исломиро ба мардум таълим медиҳӣ, мебинӣ, ки дар зоҳир баъзе мушрикони чунон ба суханҳои ту гӯш фаро медиҳанд, ки гӯё онҳо ба ту ва ба Қуръон имон оварда бошанд, локин аз чунин гӯш қардани онҳо чӣ суд?

Онҳо аз рӯйи буғзу ҳасад, бо гӯшу ҳуши хирад намешунаванд ва ҳақро қабул қарда наметавонанд. Давоми оят чунин гурӯҳ инсонҳоро, ки чандон ақли кофӣ надоранд ба кӯру қар монанд сохта, гуфтааст, ки ай Муҳаммад (с), оё ту метавонӣ сухани ҳудро ба ношувановое, ки суханро намешунавад (ва аз ақли солим чандон баҳрае бурда наметавонад ва қизро дарк намекунад намефаҳмад) шунавонӣ. Ҳаргиз! Наметавонӣ!

Дар шарҳи маънои ин оят Ибни Қасир чунин гуфтааст: «Ту ба мушрикони метавонӣ сухани зебо (Қалом Парвардигор)-и ҳудро шунавонӣ, лекин ҳидояти онҳо бар зиммаи ту нест. Агар Аллоҳ онҳоро ҳидоят накунад, ту ба ҳидояти онҳо қодир шуда наметавонӣ!». Оре! Барои ҳидояти инсон танҳо таълимоти саҳеҳ ва далелҳои равшан қифоя набудааст, балки дар қаробари он истеъдоди пазириш доштани лоиқи қабули сухани ҳақ будани муҳотаб лозим будааст:

وَمِنْهُمْ مَّنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْى وَلَوْ كَانُوا لَا

يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾

Ва минҳумм ма-й янъуру илайк. А-фа анта таҳди-л ъумя ва лав кану лā юбсирун. 43.

43. Ва аз онҳо касе ҳаст, ки ба сӯйи ту менигарад. Оё ту кӯронро раҳнамоӣ карда метавонӣ, агарчи онҳо намебинанд?

Аллоҳтаъоло дар ин оят ҳабиби Худ (с)-ро тасаллӣ дода фармудааст, ки баъзе аз қавмҳои ту касоне ҳастанд, ки ба сӯйи ту назар мекунанду амалҳои тӯро менигаранд, далелҳоеро, ки барои Пайғамбар (с)-и барҳақ будани тӯ ошкоро далолат мекунанд, низ мебинанд, лекин онҳо чунон кӯрдиланд, ки аз он чи диданд, нафъ бурда наметавонанд. Давоми оят ба Расулуллоҳ (с) хитоб буда гуфтааст, ки оё ту метавонӣ касонеро, ки кӯрдиланду ҳақро ҳеҷ дида наметавонанд ба роҳи рост ҳидоят бикунӣ? Албатта, наметавонӣ, зеро ҳидоят дар ихтиёри Худост. Ба касе хоҳад, аз бандагони Худ медиҳад.

Зери мазмуни ин оят Қуртубӣ (ҷ.8, с.346) чунин гуфтааст: «Ин оят тасаллии Набии карим (с) буда, фармудааст, ки ҳамчуноне ки тӯ наметавонӣ барои шахси кӯр биной биёфарӣ, то ӯ роҳро бинаду равад, ҳамчунин, агар иродаи Аллоҳ набошад, ҳаргиз онҳоро ба имон овардан муваффақ гардонида наметавонӣ». Ояти зер ин муқаддимаро идома медиҳад ...

إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

Инналлоҳа лā яълиму-н-нāса шай-ав ва лāкинна-н-нāса анфусаҳум яълимун. 44.

44. Ҳаройина, Аллоҳ бар мардум чизе ситам намекунад, валекин мардуманд, ки бар худ ситам мекунанд.

Мушрикони норасоӣҳои фикрӣ доранд ва он қадар кӯрдил ҳастанд, ки далелҳои равшанро дида наметавонанд ва он қадар ношунавоне ҳастанд, ки сухани ҳақро намешунаванд. Охир онҳо аз модарашон кару кӯр таваллуд нашудаанд, то баҳонаҳо кунанд, ки Худо моро чунин офаридаасту бар мо ситам кардааст. Балки Худои мутаъол бар онҳо ситам накарда, онҳоро ҳамроҳи узвҳои ҳиссии солим офарид, то битавонанд дар сурати комилтарин ба хостаҳои худ бирасанду мановеи диниву дунявии хешро бароварда созанд ва чангу ғубори маънавие, ки дар дилу дидаи онҳо нишаста буд, бо пайравии Расулуллоҳ (с) дур созанд. Локин афсӯс, ки ба сабаби куфру гуноҳ, бар нафсҳои худ зулм карда,

Пайғамбари Аллоҳ (с)-ро итоъат накарданд. Аллоҳтаъоло мардумро ҳеҷ гоҳ бе содир кардани гуноҳ, иқоб (азоб) намекунад. Мардуманд, ки бо содир кардани корҳои гуноҳ ва бо муҳолифат бо амри Худо бар нафсҳои худ зулм мекунанд.

Дар “Саҳеҳ”-и Муслим бо ривояти Абӯзар (р) дар ҳадиси қудсӣ чунин омадааст, ки Расулуллоҳ (с) аз Парвардигори худ чунин ривоят кардааст:

«Ай бандагони Ман, албатта, зулмро бар нафси Худ ҳаром гардонидам. Байни шумо низ зулмро ҳаром гардонидам, ҳамдигарро зулм накунед!». Дар охири ҳадис омадааст. **«Ай бандагони Ман, ҳама амалҳои шумо барои рӯзе андӯхта мешаванд ва онҳо ба шумо бе камукос дода мешаванд. Агар касе амалҳои худро нек ёбад, Худоро шукр гӯяд ва агар ғайри ин бошад, ба ғайри худ ҳеҷ касро маломат накунад».**

وَيَوْمَ تَحْشُرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ

Ва явма яҳшуруҳум ка-ал лам ялбаъӯ иллā сāъата-м мина-н-наҳāри ятаъāрафуна байнаҳум. Қад хасира-л-лазӣна каззабу би лиқōиλλāҳи ва мā кāну муҳтадӣн. 45.

45. Ва рӯзе, ки Аллоҳ онҳоро барангезад, гӯё даранг накарда буданд магар соате аз рӯз бо якдигар шинос бошанд. Батаҳқиқ, ононе ки лиқои Аллохро тақзиб карданд, зиён карданд ва роҳёфта набуданд.

Аллоҳтаъоло дар ин оят мардумро аз қиёми соат (Қиёмат), ба хусус мушрикони, ки ба ҳоли дардноки онҳо таъаллуқ дорад, ёдрас намуда гуфтааст, ки дар ёд оред рӯзеро, ки Худованд ҳамаи мардумро аз нав зинда мегардонад ва дар маҳшаргоҳ ҷамъ месозад.

Он рӯз рӯзи пурҳайбату доимист, ки дар он ҳолат тамоми айшу ишрат ва лаззати дунёро аз тарсу ҳавли он чунон фаромӯш месозанд, ки гӯё дар назарашон дар дунё (ё дар олами барзах, ки асрҳои аср истодаанд) беш аз як соат наистоданд. Ё дар дунё он миқдор вақте истодаанд, ки баробар аст ба вақти мулоқоти ду

нафар, ки бо ҳам вомехӯранду бо ҳамдигар шинос мешаванд ва шитобзада аз ҳам ҷудо мешаванд.

Эҳтимол ин маъно низ ҳаст, ки чун онҳо сар аз хоки тира мебардоранд, ҳамдигарро (мисли писар падарро ва дигар хешу таборро) мешиносанд, локин ин гуна шиносӣ барои ёрии ҳамдигар нест.

Зеро шиносоии бомуҳаббат дар он саҳнаи ҳавлноки рӯзи маҳшар аз байн меравад. Ҳеҷ яке аз дигаре манфиатеро умедвор шуда наметавонад ва ҳар кас машғули кори худ аст ё бо ҳамдигар даст ба гиребон буда, маломат мекунанд, ки ту маро гумроҳ кардӣ, васваса карда, фиреб додӣ ва ғайра. Вақто ки мушрикони ба чунин аҳвол гирифтӣ мешаванд, ба онҳо яқинан маълум мегардад, ки онҳо чунон дар зиёни ҷуброннопазиранд, ки ҳаргиз тавбаву надомат ба дардашон дармон намешавад. Ба онҳо маълум мегардад, ки дар дунё аз гурӯҳи шахсоне буданд, ки бозгашт ба сӯйи Аллоҳ ва воқеъ шудани рӯзи қиёматро инкор мекарданд. Онҳо барои мулоқоти Аллоҳтаъоло омодагӣ надидаанд ва барои аз ин рӯзи даҳшатбор халос шудан гоме ҳам набардоштаанд. Вой ба ҳоли касоне, ки машғули чунин корҳо шуда сармояи умри азиз худро ба боди фано медиҳанду бо дасти аз савоб холӣ ва бо бори сангини аз гуноҳ назди Аллоҳ ҳозир мешванд.

وَأَمَّا نُزُيِّنَاكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ

اللَّهُ شَهِيدٌ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾

Ва иммā нурияннака баъза-л-лазӣ наъидухум ав натаваффаяннака фа илайнā марҷиъухум сӯммаллоҳу шаҳидун ъалā мā яфъалун. 46.

46. Ва агар баъзе он чӣ ба онҳо ваъда мекунем, туро бинамоёнем ё туро бимиронем, пас, бозгашти онҳо ба сӯйи Мост. Боз Аллоҳ бар он чӣ онҳо мекунанд, гувоҳ аст.

Ояти мазкур барои мушрикони ваъиди шадид ва барои Расулуллоҳ (с) тасалли буда, дар он Аллоҳтаъоло фармудааст, ки ай Расули Мо (с), аз кирдори касоне, ки туро дурӯғӯ мепиндоранд, ғамгин мабош ва барои кофирон ба зудӣ омадани азобро низ талаб макун!

Он азобе, ки мо барои онҳо ваъда намудаем, хоҳ дар дунё ва хоҳ дар охират, албатта, бар сари онҳо омаданист. Мумкин аст, ки дар ҳоле ки ту ҳаёт ҳастӣ, баъзе аз он мусибатҳо ва азобҳоеро, ки барои онҳо ваъда шуда буд, ба онҳо расонему бо чашми худ бинӣ ва оромиеро дар нафси худ эҳсос кунӣ. Оре! Дар замоне ки Расулulloҳ (с) дар қайди ҳаёт буданд, Аллоҳтаъоло мувофиқи ваъдае, ки дода буд, бо қатлу ба асорат гирифтани баъзе аз душманҳои ӯ (с) динашро пирӯз гардонд. Дар давоми оят барои итминони Расулulloҳ (с) омадааст, ки агар пеш аз он, ки ваъдаи азоби мо барои душманҳои ту таҳаққуқ пайдо кунад ва ту аз олам гузарӣ, хоҳанд ё нахоҳанд, бозгашти онҳо ба сӯйи Мост.

Онҳо аз тасарруфи мо ба ҳеҷ макон гурехта наметавонанд. Мо баъди ту ҳам шоҳиди ҳоли онҳо ҳастем, ҳарчи кунанду гӯянд, мебинему медонем. Дар охират ҳам бошад, мебинӣ ки мувофиқи амалҳояшон онҳоро қатъан ҷазои муносиб хоҳем дод.

وَلِكُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولٌ فَإِذَا جَاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ

وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾

Ва ли кулли уммати-р-расул. Фа изъа қъа расулухум қузия байнаҳум би-л-қисти ва ҳум лъ юзламун. 47.

47. Ва ҳар умматеро пайғамбаре ҳаст. Пас, чун пайғамбарашон омад, миёни онҳо бо инсоф ҳукм карда шуд ва бар онҳо ситам карда нашавад.

Таҳдиду ваъид барои мушрикони ва тасаллӣ барои Расулulloҳ (с), дар ин оят низ идома дошта, дар он Аллоҳтаъоло хабар додааст, ки барои ҳидояти ҳар уммате аз умматҳои гузашта пайғамбаре фиристодем, то ин ки он Пайғамбар (а) онҳоро ба сӯйи роҳи рост-тавҳид (яктопарастӣ), дини ҳақ даъват кунад ва аҳкоми шариъати худро ба онҳо баён созад фаҳмонад. Вақто ки пайғамбарон (а) ба сӯйи мардум дар чунин сифат фиристода шуданд, аксари мардум даъвати пайғамбарон (а)-ро дурӯғ ҳисобиданд ва алайҳи онҳо мубориза бурданд.

На ҳудашон имон оварданд ва на гузоштанд, ки дигарон имон оранд. Дар натиҷа, Аллоҳтаъоло дар ҳамин дунё байни онҳо боадолат ҳукм кард. Яъне Аллоҳтаъоло Расулони Худ (а) ва муъминонро наҷот дод, дурӯғпиндорандагони мучримро, бе он ки

касе онҳоро зулм карда бошад, дар ивази гуноҳхояшон бо азобҳои гуногун ҳалок сохт. Зеро одатуллоҳ чунон аст, ки то расулонро байни мардум нафиристад ва то ҳукмҳои илоҳиро ба онҳо нарасонанд ва ё мардум гуноҳе накарда бошанд, ҳаргиз ҳеҷ қавмеро гирифтори азобу ҳалокат намесозад. Ҳарчи бар сари муҷримон (гунаҳкорон) омад, баъди инкори ҳуҷҷатҳои илоҳӣ омад.

Хулоса, мушрикони бояд дар ҳазар бошанд ва мисли умматҳои гузашта пайғамбарии пайғамбари асри худ (Муҳаммад (с))-ро дурӯғ наҳисобанд. Вагарна сарнавишти онҳо мисли мушрикони гузаштааст.

Муҷоҳид ва Ибни Касир дар шарҳи маънои ин оят чунин гуфтаанд: «Ин ҳукми одилонаи Аллоҳтаъоло байни онҳо дар Қиёмат барпо мешавад. Яъне ҳар уммате дар он рӯз назди Аллоҳтаъоло ҳозир карда шавад, ҳамроҳи онҳо пайғамбаронашон ҳузур доранд. Хоҳ хайр (нек) бошаду хоҳ шар (бад), номаи аъмолашон ҳамроҳи онҳост. Ҳамчунин фариштагони китфи росту чап дар он ҳолат ҳозиранд, онҳо ба ғоида ва ё ба зиёни онҳо шохидӣ медиҳанд. Сипас одилтарини одилон (Аллоҳтаъоло) бо адли Худ байни онҳо бе кам кардани савобе аз онҳо ва бе зиёдати азоб дар ивази гуноҳҳои онҳо ҳукм мекунад».

Чунин мазмунро дар ояти 69-уми сураи “Зумар” пайдо кардан мумкин.

وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Ва яқулӯна матā хāза-л-ваъду ин кунтум содиқин. 48.

48. Ва мегӯянд: «Агар ростгӯ ҳастед, ин ваъда кай бошад?».

Аз мазмуни оятҳои қаблӣ маълум шуд, ки барои мушрикони ҳамасри Расулуллоҳ (с) азобе дар интизор аст. Дар ин оят Аллоҳтаъоло аз ҳоли онҳо хабар додааст, ки чун куффори Макка ин ишораро фаҳмиданд, онро ғайриимкон ҳисобида, бо як шитобзадагӣ бо тариқи тамасхур чизеро дархост намуданд, ки барои онҳо ба ғайри зиён ҳеҷ ғоидае набошад. Онҳо бо ҳазён ба Расулуллоҳ (с) ё ба муъминон гуфтанд, ки шумо мегӯед, ки барои мо азобе ваъда шудаасту таҳдиди фуруд омадани он мекунад, ин дурӯғи маҳз аст. Агар шумо ростгӯ бошед, он кай пайдо мешавад? Чаро он азобро барои мо фавран намеоред? Ин ваъдаи шумо кай анҷом хоҳад шуд?

Ояти зер ҷавоби саволи онҳост.

قُلْ لَا أَمْلِكُ لِنَفْسِي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ

إِذَا جَاءَ أَجْلُهُمْ فَلَا يَسْتَعْجِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾

Кул лā амлику ли нафси ẓарра-в ва лā нафъан иллā мā шāаллоҳ. Ли кулли умматин аҷал. Изā чāа аҷалуҳум фа лā ястаъхирӯна сāъата-в ва лā ястақдимӯн. 49.

49. Бигӯ: «Барои нафси худ на зиёнеро ва на судеро молик шуда наметавонам, магар он чӣ Худо хоҳад. Ҳар гурӯҳеро миёодест, чун муҳлати онҳо биояд, пас, на соате таъхир шавад ва на соате тақдим шавад».

Барои ҷавоби саволи мушрикони Аллоҳтаъоло ба Расули Худ (с) фармудааст, ки ба онҳо бигӯ, ки вақти ба вуқӯъ омадани хоҳиши шумо дар ихтиёри ман нест. Ман на ғоидаеро ба худ ҷалб карда наметавонам ва на зарареро аз худ дур. Модоме ки молики суду зиёни худ нестам, пас чӣ гуна наметавонам барои шумо чунин ихтиёрро дар даст дошта бошам? Магар бо хости Худо наметавонам соҳиби суду зиёни худ бошам. Ҳоло вақти вуқӯи азобро барои шумо Худо муайян мекунад, на ман!

Ман ҳам яке аз бандагони Аллоҳ ва Расули Ёям ба сӯйи шумо. Ҳамеша фармону машияти (хости) Ё бар ман ҷорист. Ҳоло аз азобе, ки албатта, омаданист, шуморо хабар дода бошам ҳам, лекин вақти ба вуқӯъ пайвастанӣ он танҳо дар ихтиёри Аллоҳ аст. Ин ҳақиқатро шумо қабул доред ё не, барои азобу ҳалоки ҳар уммати саркашу тоғӣ вақту замонеро Аллоҳ тақдир кардааст. Ҳар чизеро Аллоҳ тақдир карда бошад, он бетаъхир, дар вақти муайяншудаи худ меояд. Шумо шитоб накунад, чун вақти ҳалоки шумо даррасад, дигар барои ислоҳи худ наметавонед соате муҳлат гиреду онро ба таъхир андозед ва ё онро аз вақти муайяншуда пештар оред. Бояд ин дурӯғпиндорандагон ва бо шитоб талабкунандагони азоби илоҳӣ дар ҳазар бошанд. Зеро таърих намунаи зиёде аз ин гуна ҳодисаҳоро дар хотир дорад, ки чун азоби илоҳӣ бар сари қавме омад, дигар он баргардонида нашудааст.

Имом Шавконӣ зимни тафсири ин оят дар китоби «Фатҳулқадир» барои шахсоне ки ба мусибат гирифтор мешаванд, барои

ба мақсади худ расидан аз мазорҳо васила ҷуставу аз ҷисми дар қабр хобида ҳоҷат мепурсанд, чунин ҳушдор додааст: «Ин гуна васила ҷустан аз ҷисми шахси мурда зидди ақидаи тавҳидист. Зеро ҳоҷатталабӣ фақат лоиқӣ мақоми Парвардигор аст».

Инҳо ба ҷое, ки ҳоҷати худро аз Парвардигоре, ки ӯ парваранда, офаранда, диҳанда, боздоранда ва рӯзирасон аст, талаб кунанд, аз гузаштагон васила ҷуста, муроди худро аз онҳо металабанд, ки ин гуна рафтор зидди калимаи «Ло илоҳа иллагҳо» аст. Илова бар ин, аз мурдаҳо васила ҷӯяндагон, чуноне ки дар ояти 104-уми сураи «Қаҳф» хабар дода шудааст, бо пиндори хеш, наъзу биллоҳ, гӯё кори некеро анҷом додаанд. Барои шахсони ба ин гуна мусибат гирифташуда «Инно лиллоҳ ва инно илайҳи роҷиъун» мегӯем.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنِ اتَّكُم عَذَابُهُ بَيِّنًا أَوْ نَهَارًا مَّاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ

الْمَجْرُمُونَ

**Қул араайтум ин атāкум ъазāбуҳу байāтан ав наҳāра-м
māzā ястаъҷилу минҳу-л мучримун. 50.**

**50. Бигӯ: «Оё мебинед, агар азоби ӯ шабонгоҳ ё рӯзона ба шумо
биёяд, чӣ кор карда метавонед? Гунаҳгортон аз он азоб чӣ ҷизро бо
шитоб металабанд?»**

Дар ояти қаблӣ баён шуд, ки дар муқобили насиҳатҳои Расулulloҳ (с) мушрикони бо шитобу истехзокунон азоби Аллоҳро талабиданд, ки ба ғайр аз зиён дигар ғоидае надошт. Чуноне ки гузашт, омадани азоб сонияе тақдиму таъхир нашуда, он ногузир дар вақту соати худ нозил мешавад. Ҳоло дар ояти мавриди назар Аллоҳтаоло Расули Худ (с)-ро фармудааст, ки дар посух ба мушрикони бигӯ, ки барои шумо сазовор он аст, ки дар бораи он азобу ҳалокате, ки бар сари шумо омаданист, андеша кунеду битарсед ва биларзед. Агар он азоб болои саратон ояд, чӣ кор карда метавонанд? Охир дар омадани азоб чӣ ҷойи шодист, ки ин қадар дар баробари ман ҷасурона истехзо мекунед? Шумо ба ман яқинан хабар дода метавонед, ки рафту он азоби ваъдашудаи илоҳӣ шабонгоҳ ва ё рӯзона, нохост ба суроғи шумо ояд, дар он

ҳолат аз дасти шумо гунаҳгорон чӣ меояду чӣ кор карда метавонед?

Ҳол он ки барои дафъи чунин азобҳо ҳатто пешиниёни шумо ҳеҷ коре карда натавонистанд, шумо ҳам ҳеҷ чиз карда наметавонед. Чаро бо шитоб онро металабед? Дар сураи “Исро”, ояти 68-ум низ бо ибораҳои дигар мазмуни мушобеҳи ояти мазкур омадааст.

أَثْمَرِ إِذَا مَا وَقَعَ ءَامَنْتُمْ بِهِ ۚ ءَالْأَنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾

А-ѐумма изā mā вақаъа āман̄тум биҳ. Ал-āна ва қад кун̄тум биҳи тастаъчилун. 51.

51. Оё вақте азоб мутаҳаққиқ шавад, баъд ба он имон меоред? (Он гоҳ гуфта шавад:) «Оё акнун (имон овардед)? Ҳол он ки пеш аз ин онро бо шитоб металабидед?».

Дар посухи чаҳорум Аллоҳтаъоло Расули Худ (с)-ро дар ин оят чунин гуфтааст, ки ба мушрикони инкоркунандаи ҳақиқат бигӯ, ки оё баъд аз он ки азоби илоҳӣ болои шумо фуруд ояд, ҳашму ғазаби Ӯ шуморо аз ҳар тараф ихота кунад ва ҳалоки худро яқинан муайян созед, имон меореду ба гуфтаҳои ман бовар мекунед? Агар шумо интизори чунин вақту чунин имон бошед, ин гуна имон овардани шумо дар он вақт ҳаргиз қабул нест, он ботил асту ба шумо камтарин суде надошта, аз шумо ҳеҷ гуна зарареро дафъ карда наметавонад.

Зеро дар чунин ҳолат дарҳои қабули тавба ва имон овардан аз ҳама тараф ба рӯйи шумо баста шудааст. Дар он ҳолат ба чунин мучримҳоя гунаҳкорон, ки худро имондор меҳисобанд, бо сарзаниш гуфта мешавад, ки ай мучримҳо, акнун ба ҳақ будани Қуръон ва суҳанҳои Муҳаммад (с) имон меоред? Ҳол он ки бо истехзо, масҳара ва бо шитоб ин азобро талаб мекардед! Чӣ суд аз ин гуна имон овардан? Ин гуна хитоб дар ояти 90-уми ҳамин сура ба Фиръавн низ шудааст. Маънои ояти 85-уми сураи “Ғофир” ба эзоҳи ояти мазкур мушобаҳат дорад.

ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا بِمَا كُنْتُمْ

تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾

**Ќумма қила ли-л-лазӣна ғаламу зӯқу ғазāба-л хулди ҳал
тучзавна илла би ма кунтум таксибун.52.**

52. Пас аз он, онҳоро, ки ситам карданд, гуфта шавад:
**«Бичашед азоби ҷовидонро, ҷазо дода намешавед, магар ба қадри
он чи мекардед».**

Дар ояти қаблӣ ҷазои дунявии мушрикон баён шуд, ҳоло ояти мазкур ҷазои ухравӣ (охирати)-и онҳоро зикр карда фармудааст, ки рӯзи Қиёмат ба мушрикон гуфта мешавад, ки шумо бо сабаби куфру дурӯғ ҳисобидани оятҳои Қуръонӣ ва бо анҷом додани дигар корҳои зидди дини илоҳӣ, дар дунё бар худ ситам кардед. Акнун дар ивази онҳо ин азоби ҷовидонаро, ки асло поён надорад, бичашед! Ин насиби шумост ва он ҳамеша шуморо озор хоҳад дод. Изофатан ба онҳо гуфта мешавад, ки оё ба ғайри ивази амалҳоятон ҷазои иловагӣ ба шумо дода мешавад? Онҳо мебинанд, ки он ҷазое, ки барои онҳо муқаррар шудааст, мувофиқ мутобиқи амалҳояшон аст, дар ҳол иқрор мешаванд ва дар ҷавоб мегӯянд: «Ҳар чи ҳаст, подоши амалҳои бади ҳудамон аст, аз дигар ноҳияе азоби изофагӣ барои мо нест».

Ояти зер ин муқаддимаро идома медиҳад.

﴿وَيَسْتَنْبِئُونَكَ أَحَقُّ هُوَ قُلَّ إِي وَرَبِّي إِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَا أَنْتُمْ

بِمُعْجِزَاتِنَا

✽ **Ва ястамбиӯнака аҳаққун ҳу. Қул ӯ ва Раббӣ иннаҳу
лаҳаққ. Ва ма айтум би муъҷизин. 53.**

**53. Ва туро мепурсанд: «Оё ин ваъда ҳақ аст?». Бигӯ: «Оре!
Қасам ба Парвардигори ман, албатта, ҳақ аст. Ва шумо
оҷизкунанда нестед!»**

Аллоҳтаъоло дар ин оят Набии Худ (с)-ро хабар додааст, ки чун ту аз қиёмату ҳисобу китоб ва подошу ҷазо сухан мекунӣ, мушрикон на аз рӯи роҳи росту ҳидоятро ёфтан, балки аз рӯи таъну дурӯғ ҳисобидан ва ё аз рӯи тааҷҷуб ва ғафлат туро мепурсанд, ки он ваъдаи ҷазое, ки ба мо дар ин дунё ё дар дунёи дигар медиҳӣ ва мегӯӣ, ки ҳаққасту рост ва мо ҳамеша дар азоб мешавем, пас чаро мо дар гӯр фарсуда шуда, ба хок яксон мешавем? Худованд Пайғамбарро дастур дод, ки дар посух ба

онҳо бигӯ, ки оре! Қасам ба Парвардигорам, ки рӯзи ҳашр ва зинда гардонидани мурдагон дар он рӯз ва дар ивази амалҳояшон ваъдаи подош ҳақ аст! Агар амалҳо хайр бошанд, подоши хайр ва агар амалҳо шар бошанд, ҷазои бад мегиранд. Дигар шумо дар он рӯз наметавонед бо Худо муқобала кунеду Ёро очиз гардонед ё аз азоби Ё наметавонед ба гӯшае фирор кунед. Ҳатман гирифтори азоби муқараршуда хоҳед шуд.

Бо муроҷиат ва мутолиаи оёти 7–8-уми сураи «Тур»: «7. - *ки албатта, азоби Парвардигори ту воқеъшуданист. 8. Онро чизе дафъкунанда нест!*» метавонед эзоҳи ояти мазкурро мукаммал созед.

Ибни Касир барои тақвияти фикри худ ояти 82-юми сураи «Йасин»-ро далел оварда, зимни ҷумлаи охири ояти мазкур гуфтааст, ки чуноне Худованд шуморо аз адам (нестӣ) пайдо намуд, инчунин миронидан, солҳои тӯлонӣ дар қабрҳо хок шуда хобонидан ва аз нав зинда гардонидани шумо барои Ё таъоло мушkil нест.

Хулоса, Парвардигори оламиён дар Қуръони карим дар се сура Расули Худ (с)-ро амр кардааст, ки дар баробари касоне, ки миъод (пас аз марг дубора зинда шудан)-ро инкор кардаанд, барои ҳақ будани он қасам ёд кунад. Аз он ҷумла, ояти мазкур, ояти 3-юми сураи «Сабо» ва ояти 8-уми сураи «Тағобун» ба ин далолат мекунад. Дар ояти зер ҷазои бузурге, ки барои ситамгарон дар қиёмат пешбинӣ шудааст, баён мешавад.

وَلَوْ أَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْأَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِ ۖ وَأَسْرُوا

النَّدَامَةَ لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ ۖ وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْقِسْطِ ۚ وَهُمْ لَا

يُظْلَمُونَ

Ва лав анна ли кулли нафсин ẓаламат mā фи-л арзи лафтадат биҳ. Ва асарру-н-надāmата ламмā рааву-л-ъазāб. Ва қузия байнаҳум би-л қист. Ва ҳум лā юẓламун.54.

54. Ва агар он чӣ дар Замин аст, аз он ҳар нафси ситамкунанда бошад, ҳаройина, онро фидяи худ медиҳанд. Ва ҳангоме ки азобро бубинанд, пушаймони худро бипӯшанд. Ва миёни онҳо бо инсоф ҳукм карда шавад ва онҳо ситам карда нашаванд.

Аллоҳтаъоло дар ин оят аз аҳволи ситамгарон ва кофирон хабар додааст, ки чун қиёмат барпо шавад, азоби он чунон хавфнок ва ваҳшатнок аст, ки ситамгарон аз тарсу ваҳм меҳаҳанд тамоми дунё ва сарватҳои он дар ихтиёрашон бошаду ҳамаи онҳоро дар ивази халоси худ бидиҳанду худро аз ин вартаи ғаму андӯх раҳо кунанд. Локин ҳайҳот ва афсӯсу во дарего, ки дар он рӯз ҳеҷ чиз дар ихтиёри онҳо нест, ки балоғардони онҳо шавад. Агар бошад ҳам, аз онҳо чизе пазируфта намешавад ва сари мӯе аз ҷазои онҳо коҳида нахоҳад шуд. Чун онҳо азоби охиратро мебинанд, саҳт пушаймон мешаванд. Вале то мояи расвоғиашон дар баробари рақибону пайравонашон бештар маълум нашавад ва аз таҳқиру сарзаниши муъминон дар амон бимонанд, аз изҳори надомат худдорӣ намуда, пушаймониашонро пинҳон нигоҳ медоранд.

Сипас, бо ҳама ин аҳвол байни сардорон ва тобеъон бе ягон ҷабру зулм, бо адолати том доварӣ мешавад. Чун онҳо ворида азоб мегарданд, чуноне ки дар ояти 31-уми сураи «Анъом» гузашт, ҳама сирри онҳо ошкор шуда, худро маломат мекунанду чунин меғоянд: «Эй ҳасрат бар мо, бар он чӣ, ки дар ҳаёти дунё кӯтоҳӣ кардем».

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ أَلَا إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَلَكِنَّ

أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾

Алā инна лиллāҳи мā фи-с-самāвāти ва-л-арз. Алā инна ваъдаллōҳи ҳаққу-в ва лāкинна аксараҳум лā яъламун. 55.

55. Огоҳ бош, ҳаройина, он чӣ дар осмонҳо ва Замин аст, аз он Аллоҳ аст. Огоҳ бош, ҳаройина, ваъдаи Аллоҳ рост аст, валекин бештари онҳо намедонанд.

Бояд мардум ин ваъдаҳо ва таҳдидҳоеро, ки дар оятҳои қаблӣ гузашт, ҳазлу шӯҳи нафаҳманд. Фикр накунанд, ки аз анҷом додани чунин корҳо Аллоҳтаъоло оқиз аст. Онҳо бояд бидонанд, ки

бинобар хабари оятҳои қуръонӣ ва ҳамчунин далелҳои қатъӣ ва нақлию ақлие, ки паи ҳам омадааст, албатта, Аллоҳтаъоло дар ба сомон расонидани чунин корҳо қодиру тавоност. Аз он ҷумла, ояти мавриди назар мардумро огоҳ кунонида, дар бораи яке аз сифатҳои Ӯ таъолоро хабар додааст, ки эй мардум, огоҳ бошед, ин кор ҷиддист! Он чи дар осмонҳо ва Замин аст, аз онӣ Худост. Моликият ва ҳокимияти Ӯ таъоло тамоми ҷаҳони ҳастиро фаро гирифтааст. Ҳеҷ кас наметавонад аз таҳти Осмон ва аз рӯи Замини Ӯ ба ғӯшае гурезаду худро амон диҳад. Огоҳ бошед, ки дар ҳақиқат барои амалӣ сохтани ваъдаи Худ Ӯ таъоло тавоност ва он ваъдае, ки Аллоҳтаъоло барои муҷозоти муҷримон дар рӯзи охират додааст, ҳақ асту хоҳ-нохоҳ иҷро шуданист. Вале, мутаассифона, бештари аҳли куфр аз рӯи кӯтоҳии ақл ва ғалабаи ғафлат ин ҳақиқатро наметонанд, ки салоҳу фасоди корашон дар чист, то худро бо иҷрои амалҳои солеҳ ва барои рӯбарӯ шудан ба Аллоҳтаъоло омода созанд. Бараҳкс, ҳарчи ба забонашон ояд, меғунд ва ҳар чи дар дилашон доранд, мекунанд. Ҳол он ки...

هُوَ تَحْيٍ ۚ وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾

Ҳува юҳйӣ ва юмӣту ва илайҳи турҷаъун. 56.

56. Ӯ зинда мекунад ва мемиронанд ва ба сӯйи Вай бозгардонида мешавед.

Ояти мавриди назар, муҷаддадан, маънои ояти қаблиро таъкид намуда фармудааст, ки Ӯ таъоло Зотест, ки тасарруфи ҳаёту мамоти махлуқот ва ҷамии тадбирҳои онҳоро дар ихтиёр дорад. Яъне зинда гардонидану миронидан дар ихтиёри Ӯст. Ва бозгашти ҳамаи шумо рӯзи қиёмат қатъан ба сӯйи Ӯст. Мувофиқи ақида ва амалҳои содиркардаатон агар хайр бошанд, подоши хайр, агар шарр бошанд, ҷазои бад хоҳед дид.

يَأْتِيهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَشِفَاءٌ لِّمَا فِي

الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾

**Йӓ айюха-н-нӓсу қад ҷӓаткум-м мавъизату-м ми-р
Раббикум ва шифӓу-л ли мӓ фи-с-судури ва ҳуда-в ва
раҳмату-л лил муъминин. 57.**

**57. Эй мардум! Батаҳқиқ, аз Парвардигоратон шуморо панде ва
барои он чизе, ки дар синаҳо ҳаст, шифое ва барои мусалмонон
роҳнамое ва раҳмате омадааст.**

Аллоҳтаъоло дар ин оят бо зикри чанд сифатҳои хуби Қуръони карим, ки барои мардум фаҳмидани онҳо зарур аст (то онҳо ба ин китоби беназир ва саршор аз панду ҳикмат рӯ биёранду рағбат кунанд), ҷамии бандагони Худо бо нидо хитоб намуда фармудааст, ки ай мардум, дар ҳақиқат аз ҷониби Парвардигори шумо андарз (китоб)-е омадааст, ки шуморо панд медиҳад ва аз иҷрои амалҳои, ки мӯҷиби азоби илоҳӣ ва ҳашии Худост, шуморо барҳазар кунонида, биму тарс медиҳад. Зеро Қуръон карим барои он чи дар синаҳост, хусусан барои касоне, ки дар дилашон шакку шубҳа ва ақидаҳои ботил доранду гирифтори марази ақидаҳои гаштаанд, даво аст. Агар онҳо ба Қуръон муроҷиат кунанд, ба дарди худ даво меёбанд ва нодурустии ҳамаи фикрҳои ботилро дарк меkunанд.

Касоне, ки Қуръонро пайравӣ меkunанд ва дар оятҳои Ӯ андеша меkunанд, ба роҳи росте равонанд, ки он роҳ мардуми ҳидоятёфтаре ба сӯи Ҷаннат бурдааст. Қуръон онҳоро низ ба сӯи Ҷаннат раҳсипор мекунад.

Аз хусусияти дигари Қуръон ин аст, ки барои шахсоне, ки аҳли имонанд, саросар ҳикмат ва раҳмат аст. Яъне ҳар инсон ба андозаи имон ва истеъдоде, ки дорад, аз пандҳо ва мавъизаҳои он баҳра гирифта метавонад. Аммо кофирон ва мунофиқон аз ҷунин баҳрабардорӣ маҳруманд.

Хулоса, ин ҳама ситоишҳои, ки зери мазмуни ояти мавриди назар қарор гирифт, барои Қуръони карим буд, ки Қуръони карим аз сураи «Фотиҳа» то охир панд аст. Панде, ки мардумро аз зарар ва аз ҳалоккунандаҳо боз медорад. Қуръон китобест, ки ранҷи дилҳоро шифо бахшида, роҳи ризо ва қурби илоҳиро бо нури худ равшану қариб мегардонад. Қуръон китобест, ки амалкунандагони худро дар ин ҷаҳон ва дар ҷаҳони дигар сазовори раҳмати илоҳӣ қарор медиҳад. Касоне, ки ба Қуръон ҷанг мезананд, ба ҷаҳор чиз ғайзбор мегарданд:

1. Зоҳиран аз амалҳои нолоиқ пок мешавад.

2. Ботинашон аз ақидаҳои фосид ва ботил соф мегардад.
3. Нафси онҳо бо ақидаи ҳақ ва ахлоқи фозила ораста мешавад.
4. Пас аз ислоҳи зоҳирӣ ва ботинӣ, қалбашон мавриди нузули раҳмати Парвардигор қарор мегирад.

قُلْ بِفَضْلِ اللَّهِ وَبِرَحْمَتِهِ فَبِذَلِكَ فَلْيَفْرَحُوا هُوَ خَيْرٌ مِّمَّا تَجْمَعُونَ

**Қул би фаълиллāҳи ва би раҳматиҳи фа би зāлика фал
яфрахӯ хува хайру-м мим-мā яҷмаъун. 58.**

**58. Бигӯ: «Ба фазли Аллоҳ ва раҳмати Ӯ», - пас, ба ин хабар бояд
муъминон шод шаванд. Ин аз он чӣ ки ҷамъ мекунад, беҳтар
аст.**

Аллоҳтаъоло дар ин оят ба пайғамбари Худ фармудааст, ки ба мардум бигӯ, ки ай мардум, шумо бояд ба фазли Парвардигор ва раҳмати бепоёни Ӯ, яъне ба ин китоби бузург (Қуръон)-е, ки неъматҳои бузургтарин ва беҳамтост ва Худо онро барои шумо фиристодаасту шуморо муъмину мусалмон гардондааст, хушнуд бошед! На бо мақому сарват ва қавму қабила. Зеро ин (Қуръон) аз тамоми он чи мардум барои худ ҷамъоварӣ кардаанд, беҳтар ва болотар аст. Ҳеҷ яке аз онҳо дар муқоиса, бо Қуръон баробар шуда наметавонад.

Аз Ибни Аббос (р) ривоят шудааст, ки эшон фармудаанд: «Фазли Худо Қуръон ва раҳмати Ӯ Ислому аст». Дар ҳадиси шариф бо ривояти Анас (р) чунин омадааст, ки Расулуллоҳ (с) ояти мазкурро тиловат карда, чунин фармудаанд: **«Аллоҳтаъоло касеро ба Ислому ҳидоят кард ва Қуръонро омӯхт, вале ӯ аз фақр ва фоқа шикоят кунад, то рӯзе ки бо Ӯ таъоло мулоқот мекунад, дар пешонаи ӯ фақр навишта мешавад».**

Хулоса, Аллоҳтаъоло бандагони Худо ро огоҳи кунонидааст, ки неъматҳои ҳидоят шудани онҳо ба сӯйи Ислому Қуръон нисбат ба ҷамъии матоъи дунё ва дигар неъматҳо бузургтар аст. Барои ин неъматҳои бузург, ки саодату наҷоти онҳоро дар дорайн (яъне ду дунё) таъмин мекунад, воҷиб аст, ки ҳамеша мардум ба Қуръон амал карда, аз Худованд шукргузор бошанд.

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا

قُلْ ءَاَللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾

**Қул араайтум-м мӓ аӓзалаллоҳу лакум-м ми-р-ризқин фа
чаъалтум-м минҳу ҳарома-в ва ҳалалаӓ қул Аллоҳу азина
лакум ам ӓалаллоҳи тафтарун. 59.**

**59. Бигӯ: «Оё дидед, ки Аллоҳ барои шумо аз рӯзӣ чизеро фуруд
овардааст, пас, баъзеи онро ҳаром ва баъзеи онро ҳалол
гардонидед?». Бигӯ: «Оё Аллоҳ шуморо иҷозат додааст ё бар
Аллоҳ дурӯғ мебандед?».**

Дар ояти қаблӣ сухан аз Қуръону мавъизаҳои илоҳӣ ва аз ҳидояту раҳмате, ки дар Қуръон дарҷ гардидааст, ба миён омад. Ҳоло ояти мазкур ба ояти 139-уми сураи “Анъом” мушобеҳ буда, аз қонунҳо ва аз хуруфоти сохтаи мушрикони сухан мекунад. Дар он Аллоҳтаъоло Пайғамбари Худ (с)-ро фармудааст, ки ба мушрикони бигӯ, ки ҳалол ё ҳаром ҳукм намудани чизе хосаи Парвардигор аст. Чаро баъзе ин ризку рӯзиро, ки Худованд барои шумо офаридааст, бо хоҳиши нафси худ ҳалол ва баъзеро ҳаром ҳукм мекунад?

Бори дигар барои тавбих (сарзаниш)-и онҳо, дар давоми оят Аллоҳтаъоло таъкидан фармудааст, ки ба онҳо бигӯ, ки оё Худованд барои шумо иҷозат додааст, ки худсарона чунин қонунҳоро ихтироъ кунед? Ё шумо магар Худоро тухмат мекунад? Агар мушрикони гӯянд, ки он чизе ки мо ҳалол ва ё ҳаром мегӯем, ҳукми Худованд аст, ба онҳо ҷавоб ин аст, ки ҳукми Худованд фақат аз ҷониби Пайғамбарон (а) баён мешавад. Шумо на пайғамбареду на аз пайғамбарон (а) ҳуҷҷат доред. Ин бухтонест, ки бар Аллоҳтаъоло бастаед. Оре! Баръакси мушрик, муъмин касест, ки ризку рӯзиро аз Худо дониста, дар истеъмоли чизҳои ҷойизу ноҷойиз, ҳалол ва ҳаром амри Парвардигори худро, ки ба воситаи Пайғамбар (с) баён шудааст, итоъату иҷро мекунад. Бо пиндори хеш худсарона дар кори Худо даҳлат намекунад. Барои тавзеҳи бештар ба эзоҳи ояти 139-уми сураи “Анъом” муроҷиат фармояд.

Хулоса, ояти мазкур дар беҳи гӯши шахсоне, ки дар арсаи фатво ба шитобкорӣ роҳ дода, чизеро ҳалол ё ҳаром ҷойиз ё

ноҷойиз мегӯянд, дар шариъат барои бандагони Худо фатвои беасос содир мекунад, бонги хатар мекунад.

وَمَا ظَنُّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ إِنَّ

اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾

Ва маъзуну-л-лазину яфтаруна ғалаллоҳи-л казиба явма-л-қийамаҳ. Инналлоҳа ла зу фазлин ғала-н-наси ва лакинна аксараҳум ла яшкурун. 60.

60. Ва дар бораи ҷазои рӯзи қиёмат, ки Худоро бо дурӯғ гуфтан тухмат мекунад, гумони онон чист (оё бе ҷазо мекунанд?). Ба дурустӣ ки Худо бар мардум соҳиби фазл аст, валекин бештари онҳо шукр намекунад.

Дар оятҳои қаблӣ ситоиш аз неъматӣ беҳамто, раҳмати воло ва дармони дилҳо, яъне аз Қуръони карим сухан шуд. Зимнан дар онҳо ишора шуд, ки бархе аз мардум ин фуруғи ошкор (ҳидоят)-ро паси сар гузошта, дар торикиҳои ҷаҳлу андешаҳои ботил ва ваҳмҳо саргардону парешон гашта, қадру қимати Қуръонро нашинохтанд.

Аз мазмуни ояти қаблӣ маълум шуд, ки Худованд ба мушрикон иҷоза надодааст, ки худсарона чизеро ҳалол ва чизеро ҳаром ҳукм карда, ба мардум фатво диҳанду бар Аллоҳ бухтон зананд. Ояти мазкур дар ин масъала изофа карда гуфтааст, ки онҳое, ки доништа ба Худо дурӯғро мебаранд ва аз назди худ баъзе ашро ҳалолу баъзе ҳаром ҳукм мекунад, дар бораи ҷазоҳои рӯзи қиёмат чӣ фикр доранд? Оё аз ҷазоҳои дардноки он барои раҳиҳои худ ҳуҷҷате дар даст доранд, ки аз азобҳои барои онҳо муқарраршуда дар амонанд? Онҳо, ки амоннома надоранд, чаро дар андешаи он намешаванд, ки ҷазои дардноке барои онҳо омодааст? Оё онҳо ба фазлу раҳмати густурдаи Парвардигор, ки дар баробари амалҳои бад фавран мардумро ба ҷазо намекашад, мағрур гаштанду ҳарчи хоҳанд, мекунанду ҳарчи хоҳанд, мегӯянд ва ҳисоб мекунад, ки Худованд онҳоро мебахшаду аз гуноҳҳои онҳо дар мегузарад?

Ҳаргиз! Ба ҷойи он ки онҳо аз ин муҳлати илоҳӣ истифода кунанду ибрат гиранду шукри онро ба ҷой оранд ва ба сӯйи Худо боз гарданд, бараъкс дар содир кардани гуноҳ далел мешаванд,

дар ғафлат монда, ба дини Худо ситеза мекунад ва шариъати Ҷуро ба бозӣ мегиранду сипоси ин неъматӣ бузургро ба ҷой намеоранд.

وَمَا تَكُونُ فِي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْآنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ

إِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا إِذْ تُفِيضُونَ فِيهِ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ

مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا

أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦١﴾

**Ва ма такуну фи шаъни-в ва ма татлу минху мин Қур-
ъани-в ва ла таъмалуна мин ъамалин илла кунна ъалайкум
шуҳудан из туфиъуна фиҳ. Ва ма яъзубу ъа-р-Раббика
мим мишқоли зарратин фи-л арзи ва ла фи-с-самъи ва ла
асғара мин зъалика ва ла акбара илла фи китаби-м
мубин.61.**

**61. Ва ту дар ҳеҷ коре намебоши ва ҳеҷ оятеро аз Қуръон
намеҳонӣ ва шумо ҳеҷ коре намекунад, магар он ки чун дар он
ворид мешавед, бар шумо нозир ҳастем. Ва нӯшида намешавад аз
Парвардигори ту вазни заррае дар Замин ва на дар Осмон ва нест
хурдтар аз он ва на бузургтар, магар дар Китоби ошкор
навишта шудааст.**

Аллоҳтаъоло паҳноии илми Худо, ки шомили тамоми ашёст бо беҳтарин иборат баён карда, бо хитоб Набии Худ (с)-ро огоҳ кунонидааст, ки ай Муҳаммад (с), дар ҳар кори муҳимме, ки бароят пеш меояд ё дар ҳар амре аз амрҳо ё амале аз амалҳо даст дорӣ ва ё ҳар оятеро, ки аз китоби Аллоҳ (Қуръон) барои уммати худ меҳонӣ, то чигунагии ҳукми он баён шавад ё шумо (хитоб барои уммати ӯ (с)) шаб ё рӯз ҳар амалеро ба анҷом мерасонед ва ё вориди он мешавед, мо нозир гувоҳи ҳоли шумо ҳастем, шуморо мебинем ва ҳар чизе, ки шумо гӯед, мешунавем.

Дар давоми оят барои таъкиди ин сухан омадааст, ки кӯчактарин чизе, ки дар коинот, ҳатто ба вазни зарра хурдтар ё

бузургтар аз он бошад, дар илми Аллоҳтаъоло маълум ва дар Лавҳулмаҳфуз навишта шудааст. Пас, чӣ гуна амалҳои бандагон назди Аллоҳ маҳфӣ мемондааст?

Баъзе аз муфасссирон гуфтаанд: «Ҳадаф аз эълони чунин ҳақиқатҳо авалан раддияест алайҳи касоне, ки бо пиндори худ мегӯянд: «Аллоҳтаъоло донандаи ҷузъиёт нест».

Сониян ояти мазкур ба аҳли хирад ва мантиқ ишора намуда ба онҳо мерасонад, ки фақат Зоте, ки дорандаи чунин сифатҳои шоистааст, метавонад аз офаридаҳои худ баъзеро ҳалол ва баъзеро ҳаром ҳукм кунад ва танҳо бо ягонагӣ мавриди парастии ҳама махлуқоти Худ қарор гирад.

Хулоса, дар баробари қонуни илоҳӣ қонунеро худсарона вазъ кардан, ойини ҷоҳилият буда, шахси худопарастии воқеӣ ҳаргиз қонуни илоҳиро зеро по гузошта, ба сӯи қонуни ғайриосмонӣ дасти гадой дароз намекунад. Ҳангоме ки мегӯем мо мусалмонем, хиради мо тақозои онро дорад, ки бояд ҳама қонунҳои исломиро ба расмӣ табиқ кунем ва дар паи амал ба онҳо бошем.

Бо мутолиаи эзоҳи ояти 38-59-уми сураи «Анъом» ва оятҳои 117, 118, 199-уми сураи «Шуъаро» метавон фаҳми ояти таҳти назарро пурра сохт. Валлоҳу аълам.

أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

Алā инна авлийāаллоҳи лā хавфун ъалайҳим ва лā ҳум яҳзанун. 62.

62. Огоҳ бош, ҳаройина, дӯстони Худоро ҳеҷ тарсе бар онҳо нест ва онҳо андӯҳгин нашаванд –

Дар оятҳои қаблӣ аҳволи шахсони мушрик ва беимон баён шуд. Ҳоло Аллоҳтаъоло дар ин оятҳо ҳоли муъминони муҳлис ва парҳезгорро баён карда, дар оғоз чунин фармудааст, ки ай мардум, донеду огоҳ бошед, ки барои касоне, ки авлиёи (дӯстони) Худованданд (ва доимо ба тоъати ӯ мепардозанд ва аз гуноҳҳо парҳез мекунанд, дар арасоти рӯзи қиёмат) ҳеҷ тарсу хавфе нест ва онҳо аз ҳавлу ҳароси ояндаи он рӯз дар амон бошанд ва барои ончи, ки дар дунё пушти сар гузоштаанд (яъне сарват), баъди мавт андӯҳгин набошанд. Авлиёуллоҳ кист? Бо ривояти Абдуллоҳ ибни Масъуд ва Ибни Аббос (р) ва дигарон авлиё касест, ки бо дидани ӯ, ҳамоно Аллоҳ ва ёди Аллоҳ ба хотири кас меояд.

Хулоса, он чи дар шаъни авлиёуллоҳ дар ин оят гуфта шуд, баъди аз дунёи фонӣ гузаштанашон дуруст меояд. Вагарна дар ин дунёи фонӣ авлиёуллоҳ касоне ҳастанд, ки аз ҳама дида Худотарс, парҳезгортар, дилҳои онҳо маҳзун ва мардум аз шаррашон дар амонанд.

Оёти 49 ва 103-юми сураи “Анбиё” ва ояти 30-ум сураи “Фуссилат” қувватбахши ин маъност. Ҳамчунин бо ҷамъбасти маънои ояти 82-юм сураи “Анъом” ва ояти 28-уми сураи “Раъд” ва ояти 23-юми сураи “Ҳадид” метавон маънои ояти мазкурро пурратар фаҳмид. Дар миёни муфасссирон дар бораи ин ки мурод аз авлиёуллоҳ чӣ касоне ҳастанд, боз ҳам гуфтугӯҳост. Вале ояти зер ба гуфтугӯи онҳо хотима бахшида, матлабро чунин баён кардааст:

الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾

Ал-лазӣна āману ва кану яттакун. 63.

63. ононе ки имон оварданд ва метарсиданд.

Ояти мазкур низ ситоиши авлиёуллоҳро идома дода фармудааст, ки дӯстони Худо касоне ҳастанд, ки имонашон ба сарҳади камол расида, ҳамеша пойбанди амру наҳйи илоҳианд, фақат аз Худо метарсанд, аз ҳодисаҳои дунё дар тарсу ҳарос набуда, ба қазою қадар розӣ буда, ба Парвардигори хеш гумони нек доранд ва агар ҳар чи аз дунё доранд, аз дасташон равад, андӯҳгин намешаванд. Синаҳои онҳо барои руҳдодҳои ҳодисаҳои дунявӣ ҳамеша боз аст ва дар баробари тундбодии ҳодисаҳо ҳамчу кӯҳ устуворанд. Валлоҳу аълам.

Ояти зер таъкиди оятҳои қаблӣ буда, Худованд дар он чунин фармудааст, ки...

لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ۚ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ

اللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٦٤﴾

Лаҳуму-л-бушрӯ фи-л-ҳайāти-д дунйā ва фи-л-āхирах. Лā табдӯла ли калимāтиллāҳ. Зāлика ҳува-л-фавзу-л-ъāзӣм. 64.

**64. Дар зиндагони дунё ва дар охират барои онҳо башорат аст.
Суҳанҳои Аллоҳро ҳеҷ табдиле нест, ин мужда ҳамон
расагори бузург аст.**

Муфасссирон дар тафсири ҷумлаи аввали ин оят, ки калима «башорат» – хушхабар дар он аст, чунин гуфтаанд: «Барои дӯстони Худо башорати дори дунё он аст, ки хобҳои раҳмонӣ мебинанд ё каси дигар дар бораи онҳо хобҳои раҳмонӣ мебинанд ё вақте ки ҷонашон азми тарки ҷисмашон мекунад, фариштагон ба онҳо башорат медиҳанд, ки ай рӯҳи пок, гуноҳхоят бахшида шудааст, бо ризо ва раҳмати Парвардигори хеш, аз ин тани пок баро! Аммо башорате, ки фариштагон барои дӯстони Худо дар охират медиҳанд, Ҷаннат, неъматҳои ӯ ва наҷоти доимӣ аз Ҷаҳаннам аст. Ин ҳама ваъдаи Парвардигор тағйир табдилнопазир аст. Аллоҳтаъоло ҳеҷ вақт ваъдаи худро хилоф намекунад. Ин аст комёбии бузург ва подоши арзанда дар дунё ва охират барои шахси муъмини парҳезгор». Мазмуни муждаи фариштагон, чуноне ки дар ояти 30-юми сураи «Фуссилат» мегузарад, чунин аст: **«Матарсед ва ғамгин машавед ва хуш бошед, ба он Бихиште, ки шуморо ба он ваъда дода мешуд, хушҳол шавед».**

Аз ҳазрати Абдуллоҳ ибни Масъуд (р) ривоят шудааст, ки эшон аз Он Ҳазрат (с) пурсон шуданд, ки шумо дар бораи касоне, ки онҳо ба авлиёуллоҳ ва бузургони дин муҳаббат доранд, локин дар амал ба онҳо баробар нестанд, чӣ мефармояд? Он ҳазрат (с) фармуданд: **«Ҳар шахс ҳамроҳи касест, ки ба ӯ муҳаббат дорад».** Имоми Байҳақӣ дар “Шуаъбу-л-имон” бо ривояти ҳазрати Разин нақл кардааст, ки Расули Худо (с) ба ӯ фармуд: **«Ман асли динро ба шумо ҷунон нишон медиҳам, ки битаъонед наҷот ва пирӯзии дунё ва охиратро ба даст оред. Он ин аст, ки маҷлис ва сӯҳбати аҳли зикрро ба худ лозим бидоред ва ҳар гоҳ дар хилват роҳ равед, бештар забони худро ба зикр ба ҳаракат дароред ва бо ҳар кас муҳаббат кунед, ба хотири Худо муҳаббат кунед. Аз ҳар кас нафрат доред, ба хотири Худо нафрат дошта бошед».**

Соҳиби тафсири «Маъорифу-л-Қуръон» аз тафсири «Мазҳарӣ» нақл кардааст, ки суҳбат ва ҳамнишини касе муфид воқеъ мешавад, ки он кас «валиюллоҳ» комилан пайрави суннати мутаҳҳари (поки) Сарвари коинот (с) бошад. Касоне, ки пайрави суннати Расулуллоҳ (с) нестанд, бигзор соҳиби кашфу каромат бошанд ҳам, валиюллоҳ нестанд. Дар ҳадиси қудсӣ тафсири валиюллоҳ чунин омадааст, ки Аллоҳтаъоло фармудааст: **«Аз**

миёни бандагон авлиёи ман касонеанд, ки ҳамоно бо ёди (василаи) онҳо Ман ёд шавам».

Хулоса, валиюллоҳ касест, ки чун дар маҷлиси ӯ нишинанд, инсон ба ёди Худо бисёртар ва ба ёди дунё камтар машғул мешавад. Ин аст аломати валиюллоҳ. Бо ҷамъбасти маънои оёти 30-31-31-уми сураи «Фуссилат» ва ояти 103-юми сураи «Анбиё» ва ояти 12-уми сураи «Ҳадид» эзоҳи ин се ояти қаблро пурратар фаҳмидан мумкин.

وَلَا تَحْزَنْكَ قَوْلُهُمْ إِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ۖ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾

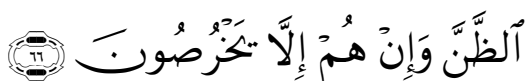
Ва лā яҳзунка қавлуҳум. Инна-л-ъиззата лиллāҳи ҷамъиъā. Ҳува-с-Самъу-л-Ъалӣм. 65.

65. Ва ғамгин накунад туро сухани онҳо. Ҳаройина, ҳама пируъӣ як ҷо азони Худо аст. Ӯ шунавою доно аст.

Ин ақида саҳеҳ аст, ки сари силсилаи авлиёуллоҳ (дӯстони Худо) ҳазрати Муҳаммад (с) аст. Ҳоло дар ин оят Аллоҳтаъоло барои тасалли ҳотири ӯ (с) гуфтааст, ки суханҳои номавзуни муҳолифону мушрикони ғофили айбҷӯи дурӯғӯ, ки туро қабул надоранду туро дурӯғӯи меҳисобанд ва мегӯянд, ки ту пайғамбар нестӣ, ғамгин насозад. Чаро ки тамоми ғалаба ва қудрат аз онҳо Худост. Ҳоло ки Худо носирӯ (ёридиҳандиву) ҳамроҳи туст, аз дасти душманони ту ҳеҷ коре намеояд ва аз болои ту ғалаба карда наметавонанд. Дар шаъни ту душманон чизе, ки гӯянд ва ҳар кайду найранге алайҳи ту кунанд, Худованд шунавандаю донандаи он аст ва аз тамоми нақшаҳои онҳо бохабар ва аз сиррҳои онҳо огоҳ аст. Мувофиқи ваъдаи хеш Ӯ таъоло туро посбонӣ мекунад ва интиқоми туро аз онҳо мегирад. Ояти зер шахсонеро, ки парастии Холиқро во гузошта, офаридаҳои Ӯро чун инсон, фариштагон ва бутҳои мавриди парастии худ қарор додаанд, (яъне мушрикнор) ҳушдор дода, ба маҳкама мекашад.

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَتَّبِعُ

الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ شُرَكَاءَ ۚ إِنَّ يَتَّبِعُونَ إِلَّا

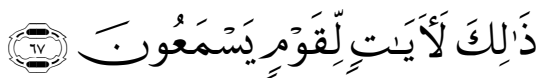
Алā инна лиллāҳи маъ фи-с-самāвāти ва маъ фи-л-арз. Ва ма яттабиъу-л-лаззина ядъуна миъ дуниллāҳи шуракāъ. Ий яттабиъуна илла-зъ занна ва ин ҳум иллā яхрусуън. 66.

66. Огоҳ бош, ҳар кӣ (ваҳар чӣ) дар осмонҳо ва ҳар кӣ (ваҳар чӣ) дар Замин аст, ҳамоно азони Худо аст! Ва ононе, ки ба ғайри Аллоҳ шариконро меҳонанду парастии мекунанд, чӣ чизро мутобиғат мекунанд? Пайравӣ намекунанд магар гумонро ва нестанд онҳо, магар дурӯғ мегӯянд!

Ояти мазкур ба масъалаи тавҳиду ширк, ки муҳимтарин баҳс ва меҳвари асосии ин сура аст, боз гашта, дар оғоз мушрикони ба муҳокима кашида гуфтааст, ки ай мушрикон (ё ай мардум), огоҳ бошед, ки тамоми оламҳо, ба хусус ҳар чи дар осмонҳо ва Замин ҳаст, ҳама махлуқу (офаридаву) мулки Худост. Ҳамаи онҳо дар тасарруфи Ӯ қарор доранд. Пас, чӣ гуна махлуқе, ки шумо бо пиндори худ мепарастед, шарикӣ Худо шуда метавонад? Вақто ки ғайри Худо махлуқеро шарикӣ Худои таъоло қарор медиҳед, шумо тобеъи ҳақиқат нестед! Гумон мекунад, ки бутҳо шуморо шафоъат мекунанд ё ба шумо нафъе мерасонанд? Ҳаргиз! Яқин донед, ки бутҳо на молики нафъанду на молики зиён.

Хулоса, мушрикон гумони ботилу пиндори нодурусти худро пайрав шуда ҳеҷ санади мантиқӣ барои амали худ надоранд. Онҳо бо гумонҳои беасос ва бо ваҳму хаёлу тахмини нодурусти худ дар боби Худопарастӣ дурӯғҳо мебофанду мегӯянд. Онҳо Худопараст набуда, балки бутпарастанд. Хаёлотӣ худро ҳақиқат меҳисобанд. Сипас барои комил сохтани ин баҳс ва ҳидоят ба роҳи Худошиносӣ ояти зер чунин гуфтааст.

هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي

Ҳува-л-лаззӣ қаъала лакуму-л-лайла ли таскуну фӣҳи ва-н наҳāра мубсирō. Инна фӣ зāлика ла āйāти-л ли қавми-й ясмаъун. 67.

67. Ӯ (Аллоҳ) Зотест, ки гардонид (офарид) барои шумо шабро, то дар он ором гиред ва сохт рӯзро рӯшноидиҳанда. Ҳаройина, дар ин аломатҳо барои гурӯҳе, ки (ҳақиқатро) мешунаванд, нишонаҳост.

Ояти мазкур бузургтарин далелро, ки ба қудрату ваҳдонияти Аллоҳтаъоло далолат мекунад, баён кардааст, ки Ӯ таъоло Зотест, ки шабро офарид ва онро барои бандагони Худ торику мояи оромиш қарор дод, то ин ки аз хастагӣ ва машғулияти рӯзгор фориғ шаванду роҳат кунанд ва муҷаддадан барои рӯзи оянда бо рӯҳия ва қувваи нав омода шаванд. Дар муқобили он рӯзро равшан гардонид, то диданиҳое, ки шаб онҳоро дида намешуд, ошкор дида шаванд ва инсонҳо дар ин арсагоҳи равшан корҳои рӯзмарраи хешро сомон диҳанду зиндагонӣ кунанд.

Оре! Дар чунин низоми ҳисобшуда барои онҳое, ки гӯши шунаво доранду ҳақиқатро мешунаванд, нишонаҳои қудрат ва тавоноии Офаридгор ошкоро маълум аст. Бо ибораи дигар, андеша ва тааммул дар оятҳои Парвардигор аз бузургтарин нишонаҳои имон аст. Шахсоне, ки гӯши шунаво ва майл ба шунидани ҳақ доранд, агар барои онҳо оятҳои нозилшуда хонда шаванд, дар ҳол фикру андеша мекунанд ва бо дидаи ибратомӯз дар онҳо менигаранд.

Хулоса, Қуръон чун Офтобе тулӯъ кард, пардаи зулмот ва ваҳму гумони мушрикони дарида ва ба мардум роҳи росту саҳеҳро, ки ризои Аллоҳ дар он аст, нишон дод.

Ояти зер чун ояти қаблӣ баҳс бо мушрикони идома дода, дурӯғҳо ва туҳматҳоеро, ки онҳо ба Зоти муқаддаси илоҳӣ нисбат додаанд, бори дигар ошкор месозад:

قَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَنَهُ هُوَ الْغَنِيُّ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ

وَمَا فِي الْأَرْضِ إِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهَذَا أَتَقُولُونَ عَلَى

اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

Қолу-т-тахазаллоҳу валадā. Субҳāнаҳу Ҳува-л-Ғанийю лаҳу mā фи-с-самāвāти ва mā фи-л-арз. Ин ӯиндакум-м

**ми^о сул^отони^м би х^аз^а. А-тақу^лу^на ъалаллоҳи ма^л ла^л
таъламун. 68.**

**68. Кофирон гуфтанд: «Худо фарзанд гирифтааст». Поки
Ҷуст. Ҷ бениъз аст. Ҷрост он чӣ дар осмонҳо ва он чӣ дар Замин
аст. Назди шумо ҳеҷ ҳуҷҷате бар он нест. Оё мегӯед бар Худо он
чиро, ки намедонед?!**

Аллоҳтаъоло дар ин оят намунае аз суҳанҳои ботили мушрикони баён карда, гуфтааст, ки кофирон мегӯянд, ки Худо барои худ фарзанд ихтиёр кардааст, ҳол он ки Худованд аз чунин сифатҳои ботиле, ки мушрикони ба Ӯ таъоло нисбат медиҳанд, пок аст ва ба ҳеҷ чиз муҳтоҷ нест.

Касе ба фарзанде муҳтоҷ аст, ки ӯ фаношаванда (нестшаванда) аст, бинобар ин меҳақд ӯро фарзанд бошад, то дар ҳолати пирӣ ё дар ҳолати эҳтиёҷ дастгирӣ қойнишини ӯ бошад. Мероси ӯро соҳиб шавад, насли ӯро идома диҳад ва ҳоказо. Аллоҳтаъоло ҳамеша поянда буда, барои Ӯ марг ё фано нест. Ӯ таъоло мутлақо ба ҳеҷ чиз муҳтоҷ нест. Пас, барои Ӯ фарзанд чӣ лозим? Дигар ин ки он чи дар осмонҳо ва он чи дар Замин ҳаст, аз он ӯ таъолост.

Зоте, ки дорои чунин сифатҳост, сазовор нест, ки касе фарзанди Ӯ бошад. Ин ақидаро давоми оят таъкид намуда гуфтааст, ки онҳо (кофирону мушрикони) бар ин иддаое, ки доранд, ҳеҷ санад ва ё далелу бурҳоне надоранд.

Сарзаниши дигаре барои он қоҳилон он аст, ки Худованд гуфтааст, ки шумо аз сифатҳои Ӯ таъоло беҳабаред, ба ин ҳол оё ба Аллоҳ чизеро шарик ва махлуқеро фарзанди Ӯ нисбат медиҳед ба Ӯ таъоло тухмат мекунед? Баъзе аз муфасссирон мазмуни ин оятро нисбати мушрикони араб, яҳудиён ва насронийён донистаанд. Мушрикони фариштагонро духтарони Худо, яҳудиён Узайр (а)-ро ва насронийён Исо (а)-ро фарзанди Худо ҳисобидаанд.

Ояти мазкур аз ду роҳ ба онҳо ҷавоб гуфт, ки байни холиқу махлуқ ва молиқу мамлуқ (банда) риштаҳои насабӣ нест. Ба Худо нисбат додани ингуна суҳанҳо, чуноне ки ояти зер ишора кардааст, гуноҳест басо бузург.

قُلْ إِنِّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾

Қул инна-л-лазӣна яфтарӯна њалаллоҳи-л казиба лā юфлиҳӯн. 69.

69. Бигӯ: «Ҳаройина, ононе, ки бар Худо дурӯғро бармебанданд, растагор намешаванд.

Худованд дар ин оят бори дигар дурӯғгӯйҳо ва бухтонгарҳоро, ки гуфтанд Худо фарзанд дорад, ваъиди шадид намуда фармудааст, ки ай Муҳаммад (с), ба онҳо бигӯ, ки касоне, ки ба Худо мисли мушрикони тухмат мекунанд, ҳаргиз на дар дунё ва на дар охират растагор ва наҷотёбанда нестанд. Агар касе шак кунаду гӯяд, ки мо ин гуна шахсонро дар ин дунё дар оғӯши неъматҳои фаровон ва дар роҳату оромиш мебинем, чи хел онҳо растагор нестанд, пасухро аз ояти зер бишнавад.

مَتَّعَ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نَذِيقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّدِيدَ

بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ

Матāъун фи-д-дунйā сӯмма илайнā марҷиъухум сӯмма нузӣқухуму-л-ъазāба-ш шадӣда би мā кāну якфурун.70.

70. Барои онҳо дар дунё баҳрамандии андак бошад, сипас, бозгашти онҳо ба сӯйи Мост, пас, онҳоро ба сабаби он ки кофир шуданд, азоби сахтро бичашонем!».

Ояти мазкур ва ояти қаблӣ ду навъи муҷозотро барои шахсоне, ки ба Аллоҳ нисбати нодурустро раво мебинанд, баён кардаанд:

Якум, ҳеҷ гоҳ ин дурӯғ ва бухтонашон, ки мегӯянд Худо барои худ фарзанд ихтиёр кардааст, на дар дунё ва на дар охират мояи наҷоташон намешавад ва бо ин роҳ ҳаргиз ба ҳадафашон (Бихишт) намерасанд. Онҳо роҳи ҳидоятро аз даст дода, дар бераҳағиҳо бо ин гуна рафтор рӯзе чанд ба молу сарвати дунё бархурдор гашта, мағрур мешаванд, локин ин дунё матои доимӣ нест, балки як чизи зудгузар аст.

Дувум, Худованд гуфтааст, ки дар охир ба сӯйи Мо бозмегарданд, азоби шадиди абадиро дар муқобили куфрашон ба онҳо мечашонем. Ояти зер илова ба маънои худ, барои тақмили маънои оятҳои қаблӣ таъкидан барои шахсони мушрику муҳолиф шарҳи таърихи ибратангези анбиёи пешгузаштаро баён кардааст.

﴿وَأَتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ نُوحٍ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ يَتَقَوَّمُ إِن كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَامِي
وَتَذَكِيرِي بِآيَاتِ اللَّهِ فَعَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْتُ فَأَجْمِعُوا أَمْرَكُمْ وَشُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ
لَا يَكُنْ أَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُوا إِلَيَّ وَلَا تَنْظُرُونِ﴾

✽ Ватлу ʔалайҳим набаа Нӯҳин из қола ли қавмиҳи ӯ ʔавми ии кона кабура ʔалайкум-м мақомӣ ва тазқирӣ би ʔйʔтиллāҳи фа ʔалаллōҳи таваккалту фа ачмиʔӯ амракум ва шурақāакум сӯмма лā якун амрукум ʔалайкум гумматаи сӯммақзӯ илайя ва лā тунʔирун. 71.

71. Ва бар онҳо хабари Нӯҳро бихон, чун ба қавми худ гуфт: «Эй қавми ман, агар қиёми ман ва бо оятҳои Худо панд додани ман бар шумо гарон шуда бошад, пас, ман бар Худо таваккул кардам, пас, кори худро ва шарикони худро ҷамъ оред, пас, бояд, ки кори шумо бар шумо шумо пӯшида набошад, пас ба сӯйи ман чӣ меҳаҳед, бирасонед ва маро муҳлат мадиҳед!

Аллоҳтаъоло барои ҳушдори мушрикону муҳолифон ва ҳамчун тасалли барои Набии худ (с) дар он шароите, ки ӯ (с) мисли Нӯҳ (а) зиндагонӣ дошт, фармудааст, ки ба куффори Макка, ки пайғамбарии туро дурӯғ мешуморанд ва бо ту муҳолафат мекунанд, саргузашти ибратомӯзи Нӯҳ (а)-ро ки чи гуна қавм ӯ (а)-ро бовар накарданд ва дар тӯфони об ҳама ғарқ шуданд, хабар деҳ, то барҳазар гашта ва аз ин вартаи ҳалоқат яқсӯ бошанд. Зеро Нӯҳ (а) байни қавми худ буд. Онҳоро то ин ки роҳи ростро ёбанд, насиҳат мекард. Роҳеро, ки ризои Аллоҳ дар он буд, ба онҳо мефаҳмонд, лекин ҳеҷ набуд, ки он гумроҳон ҳақиқатро пазиро шаванд. Дар охир ба онҳо гуфт, ки ай қавми ман, он чи ки аз ман дидеду шунидед, роҳи ман ҳамин аст, то иҷозаи Аллоҳ барои ман нашавад, аз мақсади худ даст кашида, аз байни шумо ба ҷое рафтани нестам. Агар ҳамроҳи шумо истодану оятҳои Аллоҳро ёдоварӣ кардани ман, барои шумо саҳт вазнину қобили қабул ва писанди шумо набошаду тоқати шунидану бардоштани онро надошта бошед, бар зарари ман ҳар чи аз дастатон меояд, бикунед. Таваккали ман ба Худост, ба ғайри Аллоҳ аз касе

наметарсам. Меҳоҳед ё не, даъвати худро идома медиҳам. Ҳамчунин Нӯҳ (а) таъкидан ба қавми худ гуфт, ки ман ба нусрати Парвардигори худ боварии комил дошта, аз таҳдидҳои шумо ҳеҷ хавфе надорам. Кори ман ба роҳи рост даъват кардани шумост ва кори шумо зидди фармудаи Худо. Ҳоло шумо вақт доред, ҳама фикри худро ҷамъ кунед. Ҳатто барои кӯмак бутҳои худро даъват кунед, то дар ба даст овардани он мақсаде, ки алайҳи ман доред, ба шумо ёрӣ диҳанд. Шумо метавонед натарсед, пинҳонӣ не, балки ошкоро ва бе ягон хавф лаҳзае маро муҳлат надода, таъҷилан мақсади худро амалӣ созед. Бинед, ки кори шумо то кучо мерасад. Медонам, ки ҳоло аз дасти шумо алайҳи ман ҳеҷ коре намеояд. Хулоса, бо ҳамин тартиб Нӯҳ (а) ба қавми саркаши худ мунозира ва мубориза мебурд.

Бо мутолиъаи эзоҳи оятҳои 25-26-27-54-55-56-уми сураи «Худ» (а), ки аз саргузашти Нӯҳ (а) хабар медиҳанд, ҳадафи ин оятро пурратар фаҳмидан мумкин. Ояти зер саргузашти Нӯҳ (а)-ро идома додааст.

فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَأَلْتُكُمْ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ وَأُمِرْتُ أَنْ

أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ

Фа иН таваллайтум фа ма саалтукум-м мин аҷрин ин аҷрия иллā љалаллоҳи ва умирту ан ақуна мина-л муслимин. 72.

72. Пас, агар рӯй бигардонед, пас, аз шумо ҳеҷ музде нахоста будам. Нест музди ман магар бар Худо ва маро фармуда шуд, ки аз мусалмонон бошам».

Нӯҳ (а) дар давоми насиҳатҳои ба қавми худ гуфт, ки ҳоло шумо маро дурӯғӯ меҳисобед ва ба насиҳатҳои ман ғӯш фаро намедиҳед, ин зарари шумост. Зеро дар ивази панду насиҳатҳои худ аз шумо ҳеҷ музде талаб надорам. Фикр накунед, ки агар насиҳатҳои маро ғӯш накунед, музди меҳнати маро кам мекунед ва ман зиён мекашам. На! Ҳар қадар, ки ба шумо насиҳат мекунам, ҳамааш барои ризои Аллоҳ аст. На барои мақсаде аз мақсадҳои дунё. Ҳар подошу савобе, ки дар ивази насиҳатҳои худ меҳоҳам, ба зиммаи Худованд аст, фақат аз Ӯ меҳоҳам, на аз шумо. Ман маъмурам, ки мусалмон (муваҳҳид) ва таслими оини Худо бошам.

Аз ранҷҳои қисмоне, ки ба ман расониданиед, ҳеҷ ҳарос надорам, аз хасорати молӣ ҳам намеандешам. Ба иҷрои ҳукмҳои Ў машғул буда, онҳоро бидуни тарсу ҳарос ба поён мерасонам.

Хулоса, чуноне ки дар сураи «Бақара» оёти 131-132 ва сураи «Юсуф» ояти 101 ва дигар сураҳо зикр шудааст, Ислом дини ҳамаи пайғамбарон аст, ҳар чанд навъи шариъаташон дигаргун аст. Ҳоло саргузашти Нӯҳ (а) барои роҳбарони динӣ дарси ибрат буда, бояд мубаллиғони исломӣ дар таблиғу даъвати худ пайрави Нӯҳ (а) шуда, аз мардум интизори ҳеҷ гуна подоши моддию маънавӣ набошанд, то ин ки панду насиҳатҳои онҳо камтаъсир нашавад. Ояти зер пешгӯии Нӯҳ (а)-ро баён мекунад.

فَكَذَّبُوهُ فَتَجِيبْنَاهُ وَمَنْ مَّعَهُ فِي الْفُلِّ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلِيفَ وَأَعْرَقْنَا

الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا ۖ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَقِبَةُ الْمُذْذِرِينَ

Фа каззабуҳу фа наҷҷайнаҳу ва мам маъаҳу фи-л-фулки ва ҷаъалнаҳум халъифа ва ағрақна-л-лаззина каззабу би айъатина. Фанъзур кайфа кона ъақибату-л-мунъзарин. 73.

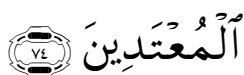
73. Пас, ўро такзиб карданд, пас, ўро ва ононеро, ки ҳамроҳи ў дар кишти буданд, халос сохтем ва онҳоро ҷойнишинҳо гардонидем. Ва касонеро, ки оятҳои Моро такзиб карданд, гарқ кардем. Пас, бингар охири кори бимкардашудагон чӣ гуна шуд?

Қисмате аз қиссаи Нӯҳ (а) дар сураи “Аъроф” гузашта бошад ҳам, бори дигар, барои ибрат, Аллоҳтаъоло дар ин сура чунин хабар додааст, ки ба Нӯҳ (а) умри тӯлонӣ бахшида шуда буд. Ў (а) садсолаҳо қавми худро насиҳат кард, онҳоро аз нафъу зарар огоҳ сохт, ҳеҷ набуд, ки суханҳои ў (а) ба онҳо таъсир кунад, балки саркашии онҳо ва мубориза бурдани онҳо бо таври доимӣ алайҳи Нӯҳ (а) зиёдтар мешуд. Дар натиҷа, бо фармони илоҳӣ тӯфони об сатҳи заминро ихота кард, оҳиста-оҳиста ҳатто аз қуллаҳои кӯҳҳо низ баланд шуд, онҳое, ки Нӯҳ (а)-ро дурўғгӯ ҳисобида буданд, ҳама ғарқ шуданд. Танҳо касоне аз ғарқ шудан наҷот ёфтанд, ки муъмину мусалмон буданд ва ҳамроҳи Нӯҳ (а) дар кишти нишаста буданд.

Дар ҷумлаи охир Аллоҳтаъоло барои тасалли ва таҳдиди мушрикони рӯи суханро ба Пайғамбар (с) гардонида гуфтааст, ки ай Муҳаммад (с), бингар натиҷаи кори онҳоро, ки таҳдидҳои илоҳӣ ва панду андарзи Нӯҳ (а)-ро эътибор надоданду нашонданд, ба кучо анҷомид. Яъне Худованд қодир аст, ки дурӯғхисобандагони пайғамбарони Худро, ҳар вақто ки хоҳад, ба ҷунин балоҳо рӯ ба рӯ бисозад.

Баъди поёни хабарии иҷмолӣ атрофи саргузашти Нӯҳ (а), аз саргузашти пайғамбароне, ки баъди Нӯҳ (а) ва қабл аз Мӯсо (а) (монанди Иброҳим (а), Худ (а), Солеҳ (а), Лут (а), Юсуф (а)), барои ҳидояти мардуми замони худ омаданд, дар ояти зер хабар шудааст.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلًا إِلَىٰ قَوْمِهِمْ فَجَاءُوهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِهِ مِنْ قَبْلُ ۚ كَذَٰلِكَ نَطْبَعُ عَلَىٰ قُلُوبِ

Ҷумма баъасна миъ баъдиҳи русулан илā қавмиҳим фа ҷаъҳум би-л-баййинāti фа ма кану ли юъмину би ма каззабу биҳи миъ қабл. Казāлика натбаъу ѓалā қулуби-л-муътадин. 74.

74. Сипас, баъди Нӯҳ пайғамбаронро ба сӯйи қавмҳояшон фиристодем. Пас, пеши онҳо нишонаҳои равшанро оварданд. Пас, бар он набуданд, ки ба сабаби он ҷӣ пеш аз ин таъзиб карда буданд, имон биёранд. Ҳамчунин бар дилҳои аз ҳад даргузарандагон муҳр мениҳем.

Аллоҳтаъоло дар ин оят фармудааст, ки баъди Нӯҳ (а) расулони Худро (Худ, Солеҳ, Лут, Иброҳим, Шуъайб алайҳимус-салом)-ро ба сӯйи қавмашон барои исботи дурустии даъваташон бо далелҳои равшану ошкор, бо силоҳи мантиқӣ, муъҷизаҳо ва барномаҳои созанда, то ин ки қавми худро аз вартаи ҳалокат наҷот диҳанд, мучаҳҳаз сохта, фиристодем. Онҳо аз қавмҳои худ азиятҳо мекашиданд, локин онҳоро насиҳат мекарданд ва роҳи яккахудопарастиро ба онҳо мефаҳмониданд.

Аммо қавмҳои гумроҳ, чун падарони гузашташон, (ки пайғамбари замони худро азият доданду ба онҳо имон наоварданд) пайрави аҷдоди худ шуда, ба пайғамбарони замони худ имон наоварданд. Дар давоми оят Аллоҳтаъоло фармудааст, ки ҳамчуноне ба дили падарони гузаштаи онҳо муҳри ғафлат ниҳодем, инчунин дар дили авлоди онҳо низ, муҳр ниҳодем, ки дигар ҳеҷ гоҳ онҳо ҳақиқатро намефаҳмиданду имон намеоварад.

Хулоса, дар ин оят барои мушрикони араб тарсу бими бузургест. Зеро онҳо мисли қавми Нӯҳ (а) ва қавмҳои дигар пайғамбарони гузашта Муҳаммад (с)-ро дурӯғгӯй низ ҳисобиданд. Чаро балои бар сари онҳо омада, бар сари инҳо наояд? Бо мутолиаи ояти 7-уми сураи “Бақара” дарки матлаби ин оятро комил сохтан мумкин аст.

Дар ояти зер муборизаҳои Мӯсо ва Ҳорун (а) бо Фиръаву фиръавиён зикр шудааст.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِم مُّوسَىٰ وَهَارُونَ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ بِآيَاتِنَا

فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُّجْرِمِينَ ﴿٧٥﴾

Ѓумма баъасна миъ баъдиҳим-м Мӯсā ва Ҳāруна илā Фиръавна ва малаиҳи би āйāтинā фастакбару ва кāну қавма-м мучримин.75.

75. Боз, баъд аз онҳо Мӯсо ва Ҳорунро ба сӯйи Фиръавну сардорони вай бо нишонаҳои хеш фиристодем. Пас, такаббур карданд ва қавми гунаҳгор буданд.

Маънои ин оят, валлоҳу аълам, чунон аст, ки баъди гузаштани Нӯҳ (а) ва пайғамбароне, ки баъди Нӯҳ (а) фиристода шуда буданд, дар асари аз замони пайғамбарон дур мондан, умматҳои онҳо ба бутпарастӣ даст заданд. Аллоҳтаъоло Мӯсо (а) ва бародари ӯ (а), Ҳорун (а)-ро бо нишона (муъҷиза)-ҳо ба сӯйи Фиръавну сарони қавми ӯ, ки зимоми мамлакат дар ихтиёри онҳо буд, барои насиҳату ҳидояти онҳо фиристод. Аммо Фиръавну фиръавиён аз пазириши даъвати ин ду абармард сар боз зада, дар баробари ҳақ сари таслим фуруд наоварданд. Бараъс, такаббур карданду худро аз фиристодагони Аллоҳ бартар ҳисобида, сари таъзим ҳам накарда, гунаҳгори худро идома доданд.

Хулоса, Фиръавну тобеони ӯ мардуми қинояткор буда, нофармонӣ, ки одати онҳо буд, иқозаташон наредод, ки ҳақро қабул кунанд. Кибру хоҳиши нафсашон нагузошт, ки Пайғамбарони Аллоҳ ва муъҷизаҳои онҳоро бинанду ба фиристодагони Аллоҳ таслим шаванд.

Чуноне ки дар сураи «Шуъаро» мегузарад, кибри Фиръун сабаб шуд, ки ҷуръат пайдо карда, ба Мӯсо (а) таъна зада, гуфт, ки эй Мӯсо, магар туро мо парваришу тарбия накардем ва тӯли чанд сол дар миёни мо умр ба сар набурдӣ?

Муборизаҳои Мӯсо (а) ва Ҳорун (а) ба Фиръавн дар ояти зер идома дорад.

فَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧٦﴾

Фа ламма ҷааҳуму-л ҳаққу мин ъиндинā қолӯ инна ҳазā ла сиҳру-м мубин. 76.

76. Пас, чун ба онҳо сухани ҳақ аз назди Мо омад, гуфтанд:
«Ҳаройина, ин сеҳри зоҳир аст».

Аз ин оят маълум мешавад, ки вақте Мӯсо ва Ҳорун (а) Фиръавну тобеони ӯро муъҷизаҳо нишон дода, ба роҳи рост даъваташон намуданд, ба ҷойи қабули даъвати расулони Аллоҳ алайҳи онҳо дар чандин марҳила ба зиддият бархостанд. Дар охир дигар чорае наёфтанд ва бо таъкид онҳоро соҳир ва амалхояшонро сеҳр эълон намуданд. Ҳол он ки худ медонистанд, ки ин суханхояшон дурӯғ аст. Албатта, ин тӯҳмате буд, ки дар таърихи анбиё (а), ба хусус дар саргузашти Пайғамбари охирин (с) низ дида мешавад.

Ояти зер дурӯғ ва тӯҳмати онҳоро ошкор месозад. Дар мақоми дифоъ ...

قَالَ مُوسَىٰ أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ ۖ أَصْحَرُ هَذَا وَلَا يُفْلِحُ

السَّحِرُونَ ﴿٧٧﴾

Қола Мӯсā атақулуна лил ҳаққи ламма ҷаакум а-сиҳрун
ҳазā ва лā юфлиҳу-с-сāҳирун. 77.

77. Мӯсо гуфт: «Оё суханони дурустро, чун ба шумо биёмад, чунин мегӯед? Оё ин сеҳр аст? Ва соҳирон растагор намешаванд».

Илми ҷодугарӣ, назди онҳо (фиръавниён) ҳамчу як силоҳи фавқуллодда буд. Онҳо чун муъҷизаи Мӯсо (а)-ро (ки яке он «асо» ва дигаре «ядул байзо» - дасти сафед буд) диданд ва суханони муассири ӯ (а)-ро шуниданд, бе ягон андеша ӯ (а)-ро ҷодугар гуфтанд. Мӯсо (а) дар посух эътирозкунон ба онҳо гуфт, ки магар муъҷизае, ки ҳақ асту пурарзиш, тамоми сеҳри соҳиронро бетаъсир гардонидаст ва ба сеҳр ҳеҷ шабоҳате надорад, сеҳр аст? На! Ин муъҷизаи Худододааст ва ҷанбаи тарбиятӣ дорад! Одатан соҳирон ба мақсаду матлаби худ ҳаргиз намерасанд ва балое бар сарашон ояд, наҷот намеёбанд. Пас, чӣ гуна фиристодагони Худо, ки онҳо аҳли наҷотанд, дар ин водие, ки саросар пур аз хавфу зиён аст, зиндагӣ мекунанд? Пайғамбарон шахсоне ҳастанд, ки барои ҳидоят ва манфиати халқи Худо фиристода шудаанд.

Онҳо барои салоҳи ҷомеа дилсӯз, покдил, ҳадафдор, порсо буда, ба дунё ва моддиёти он ҷандон рағбат накарданд. Соҳирон фақат барои сарвату мақом ва манфиати худ кор мекунанд, ҳаргиз рӯйи растагориро намебинанд. Тухмати Фиръавну тобеони ӯ алайҳи Мӯсо (а) дар ояти зер идома дорад.

قَالُوا أَجِئْتَنَا لِنَلْفِتَنَّا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ ءَابَاءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ

فِي الْأَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنِينَ

**Қолӯ а-ҷиътанā ли талфитанā ъаммā вачаднā ъалайҳи
абъанā ва такӯна лакума-л-кибрийāу фи-л-арзи ва мā
наҳну лакумā би муъминин. 78.**

78. Гуфтанд: «Оё пеши мо омадӣ, то моро аз он чӣ бар он падарони худро ёфтаем, бигардонӣ ва бошад дар Замин шуморо подшоҳӣ? Ва мо шуморо бовардорандагон нестем».

Фиръавну тобеони ӯ сароҳатан ба Мӯсо (а) гуфтанд, ки оё ту омадӣ, ки моро аз дини аҷдодии худ бигардонӣ? Маълум мешавад, ки нияти бад дорӣ, ту талабгори дунё ҳастӣ! Меҳоҳӣ бо номи дин инқилоби бузурги сиёсӣ ба вуқӯъ биёрию, сардорони ин диёрро як тараф намуда, ҳукумату раёсати худро барпо намуда, худат ва

бародарат подшоҳи Миср шавед? На! Мо ҳаргиз туро тасдиқ надорем ва ин сиёсати пешгирифтаи туро дастгирӣ намекунем!

Хулоса, Фиръавн ва ҳаммаслақонаш даъвати ойини Худоро, ки Мӯсо ва Ҳорун (а) ба онҳо арза карданд, барои фиреби оммаи мардум қасдан дурӯғ эълон карданд. Дар аввалин марҳала талоши ин ду абармардро мисли талоши ҷоҳталабии худ ҳисобиданд.

Ояти зер дувумин марҳиларо баён мекунад:

وَقَالَ فِرْعَوْنُ أَتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ

Ва қола Фиръавнуътунӣ би кулли сәҳирин ъалим.79.

79. Ва Фиръавн гуфт: «Пеши ман ҳар соҳири доноро биёред».

Ҳангоме ки Фиръавн қисмате аз мӯъҷизаҳои Мӯсо (а)-ро дид, мулоҳиза кард, ки даъвоҳои Мӯсо (а) бе далел нест ва тарафдорони ӯ (а) торафт зиёд шуда истодаанд, дар фикри посух ба Мӯсо (а) шуда, ба тобеони худ амр кард, тамоми соҳирон ва донишмандоне, ки дар мамлакати ӯ ҳастанд, ҷамъ оранд, то ба василаи онҳо ин заҳматеро, ки аз Мӯсо (а) ба ӯ расидааст, аз худ дур созад. Ӯ фикр кард, ки муъҷизаҳои Мӯсо (а) аз навъи сеҳру ҷодугарист. Бинобар ин, намоишгоҳеро тартиб дод, ки мардумро бифиребад ва бо эҷоди ғавғо ва ҳаёҳуӣ бо Мӯсо (а) мубориза бараду ғалаба кунад. Лекин, чуноне ки дар ояти зер ишора шудааст, найранги ӯ бетаъсир монд.

فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُم مُّوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُّقْتَوُونَ

Фа ламма ҷаа-с-саҳарату қола лаҳум-м Мӯсā алқу ма аһтум-м мулқун. 80.

80. Пас, чун соҳирон омаданд, Мӯсо ба онҳо гуфт: «Бияфганед, он чи шумо афганданиед!».

Чун мувофиқи фармони Фиръавн соҳирони атроф ба майдони ваъдашуда ҷамъ омаданд, то ин ки пирӯзии ҳақ бар ботил зоҳиртар гардад, Мӯсо (а) ба онҳо гуфт, ки нахуст он чиро, ки шумо метавонед, ба майдон биёред, то мардум ҳунари шуморо бинанд. Ин мазмун дар сураи «Шуъаро», оёти 43-44 омадааст. Онҳо гуфтанд, ба иззати Фиръавн мо пирӯз хоҳем шуд. Ҳар чи дар даст аз асою ресмонҳо доштанд, афганданду бо қувваи сеҳри худ

назари мардумро бастанд ва онҳоро дар чашми мардум мору аждаҳо нишон доданд, ки ин як назарфиребии беасл буд.

Ояти зер ин маъноро идома медиҳад:

فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ مُوسَىٰ مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ

لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾

Фа ламмā алқав қола Мусā mā чиътум биҳи-с-сиҳру инналлоҳа саюбтилух. Инналлоҳа лā юслиҳу ъамала-л муфсидин. 81.

81. Пас, чун афганданд, Мӯсо гуфт: «Он чи овардед, он сеҳр аст, ҳаройина, Аллоҳ онро зуд ботил гардонад, ҳаройина, Аллоҳ кори табоҳкоронро ба салоҳ наёрад.

Соҳирони ҷамъкардаи Фиръавн ҳарчи дар ихтиёр аз чӯбу ресмон доштанд, ҷамъ оварданду байни майдон партофтанд. Чашми тамошобинҳоро бо қувваи сеҳр бастанд ва онҳо дар назарашон ба морҳо монанд гашта, ба тарафи росту чап дар ҳаракат шуданд. Чуноне ки дар сураи “Аъроф”, ояти 116-ум ба ин қисса ишора шудааст, сеҳри соҳирон ба мардум таъсири худро гузошт. Онҳо гумон карданд, ки майдон пур аз мор шудааст. Локин дар асл ин сеҳр буд, ки фақат ваҳми мардумро пайдо карду халос.

Дар ин асно Мӯсо (а) ба соҳирон гуфт, ки он чи шумо дар чашми мардум нишон додед, ҳама сеҳр аст, на он чизе, ки ман овардаам. Худованд бо зудӣ ин амали шуморо ботил сохта, аз байн мебарад. Зеро шумо дар хидмати золим буда, илму дониши худро барои қувватнок сохтани пояҳои зулми ӯ сафарбар кардаед. Шумо шахсони фосиду муфсид ҳастеду донишманди табоҳкор. Ҳеҷ гоҳ Худованд кори табоҳкоронро ба салоҳ намеёрад. Бинед, чӣ гуна Худованд ин бозичаҳои шуморо мағлубу барбод хоҳад кард, зеро Худованд Зотест, ки...

وَتُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾

Ва юҳиққуллоҳу-л-ҳаққа би калимāтиҳи ва лав кариҳа-л-муҷримун. 82.

82. Ва Худо сухани ҳақро бо фармони Худ собит хоҳад кард, агарчи гунаҳкорон нохуш доранд».

Чун байни Мӯсо (а) ва соҳирон ошкоро мубориза оғоз шуд, дар нахустин сухан ӯ (а) ба онҳо гуфт, ки агарчи гунаҳгору муфсидон нахоҳанд ҳам, мо итминони комил дорем, ки пирӯзӣ бо мост. Зеро Худованд ваъда додааст, ки бо ҳар роҳ, ҳатто бо воситаи суханронӣ бошад ҳам, кори ҳақро бо ҳуҷҷатҳо ошкору пирӯз мегардонад ва амали муфсидону ботилкоронро расво ва беасар месозад.

Дар тафсири Ибни Касир ҷузъи сонӣ, соҳифаи 367-ум, зери оятҳои 81-82 аз Абӯҷаъфари Розӣ ва аз Лайсӣ ривояте омадааст, ки касе ин чаҳор оятро дар косаи об бидамад ва болои сари сеҳршуда пош диҳад, ба изни Аллоҳ сеҳр шуда шифо меёбад. Яъне ояти 81-82-уми ҳамин сура ва ояти 118-ум сураи “Аъроф” ва ояти 29-уми сураи “Тоҳа”. Валлоҳу аълам.

Хулоса, вақто ки танобу ресмон ва асоҳои соҳирон қалбаки ба тӯдаи морон монанд шуд, бо амри Аллоҳ Мӯсо (а) асои худро ба тарафи онҳо партофт, асо ба аждаҳо мубаддал гашт ва ҳамаи онҳоро фуру бурд.

Барои соҳирон ба ғайр аз назди Аллоҳ сачда кардан роҳи дигаре боқӣ намонд. Фиръавн аз пешрафти кори худ навмед шуд. Барои ин ки дигарон тарсанду дини Мӯсо (а)-ро напазиранд, соҳирони ба Рабби Мӯсо (а) имон овардари ба буридани дасту по ва бо дигар азобҳои шадид ваъид намуд.

فَمَا أَمَّنَ لِمُوسَىٰ إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِّنْ قَوْمِهِ عَلَىٰ خَوْفٍ مِّنْ فِرْعَوْنَ

وَمَلَأْنَهُمْ أَن يَفْتِنَهُمْ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ وَإِنَّهُ لَمِنَ

الْمُسْرِفِينَ

Фа мӓ ӓмана ли Мӯсӓ иллӓ зуррийяту-м миӓ қавмиҳи ӓалӓ хавфи-м миӓ Фиръавна ва малаиҳим ай яфтинаҳум. Ва инна Фиръавна ла ӓӓлиӓ фи-л арзи ва иннаҳу ла мина-л-мусрифин.83.

83. Пас, ба Мӯсо имон наёвард, магар авлоде аз қавми вай бо вуҷуди тарс аз Фиръавн ва ашироф, ки онҳоро азоб кунанд. Ва

ҳаройина, Фиръавн дар он сарзамин саркаше буд. Ва ҳамоно, вай аз ҳад гузаранда буд.

Дар баъзе аз ривоёт омада, ки Фиръавни замони Мӯсо(а) Рамзеси 2-юм ном дошт. Ӯ аз ҳад таҷовуз карда, дар Миср даъвои парвардигорӣ низ дошт. Ӯ бисёр мутакаббиро золиму саркаш буд. Ӯ мардумро бо навъи гуногуни азобҳо бо куштан ё ба дор овехтан ва дигар шиканҷаҳо ҷазо меод. Мардуми дар Миср буда аз сиёсати ӯ саҳт дар тарсу ҳарос буданд.

Чуноне ки дар оятҳои қаблӣ гузашт, чун Мӯсо (а) муъҷизаҳои худро ба онҳо нишон дод, соҳирон мағлуб шуданд. Ҳама мардум ин ҳодисаро диданд, локин аз тарси Фиръавн иддае чанд, ба ривояте ҷавонони бани Исроил ва ба қавле баъзе аз авлоди Фиръавн имон оварданд. Аммо Фиръавни золим ба ғайри қонуни сохтаи ҳудаҳ ҳеҷ ҳадду марзоро ба расмият наметинохт. Аз ӯ ҳар навъ азобро интизор шудан мумкин буд. Имоновардагон дар ҳарос буданд, ки Фиръавн бо азобҳои гуногун онҳоро аз динашон бармегардонад.

Хулоса, дар оғози қиссаи бани Исроил чунин омадааст, ки бани Исроил аз зулму ситами Фиръавн ба ҷон расида буданд. Мутобиқи пешгӯиҳои қадимие, ки доштанд, интизор буданд, ки замоне пайғамбари исроилӣ фиристода мешаваду зулми Фиръавнро хотима дода, салтанати ӯро ба Замин мезанад. Ногоҳ айнан бо ҳамон сифате, ки онҳо меҳостанду интизораш буданд, Мӯсо (а) зуҳур намуд.

Бани Исроил омадани Мӯсо (а)-ро барои худ неъматӣ бузург донишанд ва бо дил ӯ (а)-ро тасдиқ доштанд. Аммо аксари афроди Фиръавн дар ҳарос монда, имон оварданашонро ба вақти муносиб мавқуф гузошта, интизорӣ мекашиданд, то ин ки ҳақ бар ботил фирӯз шаваду онҳо имон биёранд. Иддаи каме аз бани Исроил, бо вучуди ин ки аз Фиръавн метарсиданд, Исломи худро ошкор карданд, мисли оли Фиръавн, ки қаблан имонашонро пинҳон медоштанд, аз ҷумла зани Фиръавн Осия ва зани ҳазинадор ва машшотай духтари Фиръавн ва якчанд нафари дигар. Дар охир диданд, ки кори Мӯсо (а) рӯ ба пешравӣ дорад, бани Исроил ҳама имону Исломи худро ошкор сохтанд. Мӯсо(а) ба онҳо гуфт:...

وَقَالَ مُوسَىٰ يٰٓأَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ فَأَعْلِيهِ تَوَكَّلُوا إِن كُنْتُمْ مُّسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾

**Ва қола Мӯсā йā қавми ин кунтум āмантум биллāҳи
фаъалайҳи таваккалӯ ин кунтум-м муслимйн. 84.**

**84. Ва Мӯсо гуфт: «Эй қавми ман, агар ба Худо имон овардаед ва
агар муслмон ҳастед, бар Вай таваккул кунед!»**

Вақто ки Мӯсо (а) тарсу ваҳми бани Исроилро аз Фиръавн мушоҳида кард, бо боварии тамом, ки пирӯзӣ азони муслмонон аст, барои оромиши фикр ва рӯҳи онҳо гуфт, ки эй қавм, агар шумо ба ягонагии Аллоҳ тасдиқ кунед ва ба Расули Ӯ имон оред, дар гуфтор, имон ва Исломи худ содиқед, фақат ба Аллоҳи ягона таваккал кунед, аз тӯфони балоҳо наҳаросед. Зеро Ӯ таъоло Зотест, ки агар ба қазо ва қадари Ӯ таслим шавед, Ӯ таъоло аз ҳар зарару зиён барои шумо кифоякунандааст.

 فَقَالُوا عَلَى اللَّهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِّلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

**Фақолӯ ъалаллоҳи таваккалнā Раббанā лā таҷъалнā
фитната-л лил қавми-џ-џолимйн. 85.**

**85. Пас гуфтанд: «Ба Аллоҳ таваккул кардем, эй Парвардигори
мо, моро маҳалл (дучор)-и азобу зӯрозмоии гуруҳи ситамгарон
нагардон.**

 وَجِئْنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

Ва наҷчинā би раҳматика мина-л-қавми-л кāфирйн. 86.

86. Ва моро ба раҳмати Худ аз гуруҳи кофирон наҷот деҳ».

Қавми Мӯсо (а) дар асари насихат ихлоси хешро зоҳир сохта, дар посух ба Мӯсо (а) гуфтанд, ки бе шак, мо танҳо ба Аллоҳ таваккал кардем ва ба Ӯ дуо мекунем, то ин ки зери васвасаҳои душманон қарор нагирем ва аз фитна ва фишорҳои онҳо дар амон бошем.

Онҳо боз гуфтанд, ки Парвардигоро, моро василаи фитна магардон ва таҳти таъсири зулми золимон ва ситамгарон қарор мадеҳ. Парвардигоро, ба фазли раҳмати Худ аз кайди қавми беимон моро наҷот деҳ.

Сабаби аз зулми Фиръавн наҷот ёфитани бани Исроилро ояти зер баён мекунад.

وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ أَنْ تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا

بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

Ва авҳайнā илā Мӯсā ва ахӯҳи аӢ табавваā ли қавмикумā би Мисра буйӯта-в ваҷъалӯ буйӯтакум қиблата-в ва ақӯму-с-салāҳ. Ва башшири-л-муъминин. 87.

87. Ва ба сӯйи Мӯсо ва бародари вай ваҳй фиристодем, ки дар Миср барои қавми худ хонаҳоро қароргоҳ гардонед ва хонаҳои худро рӯ ба қибла бисозед ва намозро барпо доред ва муъминонро башорат деҳ!

Аллоҳтаъоло барои бани Исроил васоили пазируфтани дуоро фароҳам оварда, дар ин оят хабар додааст, ки мо ба Мӯсо (а) ва бародараш, Ҳорун (а) ваҳй фиристодем, ки дар Миср барои қавми худ, то ин ки ибодати Худои мутаъолро карда тавонанд, масҷид барпо кунанд. Хонаҳои худро низ рӯ ба қибла бино кунанд, то ибодати худро дар вақти хавфу хатар идома дода тавонанд.

Аз Ибни Аббос (р) ривоят шудааст, ки чун Фиръавн масҷиду ибодатгоҳҳоро хароб кард, бани Исроил аз Фиръавн тарсиданд ва ҳеҷ кас барои ибодати Аллоҳ наметавонист берун ояд, ба онҳо амр шуд, ки дар хонаҳои худ ҷойеро барои адои намоз таъсис диҳанд, ки рӯ ба қибла бошад. Ба онҳо амр шуд, ки мададу нусрати Худо аз баракати намоз аст.

Ҳеҷ гоҳ намозро, ки Худованд барпо доштани онро амр кардааст, тарк накунанд. Вақтҳои онҳоро риоя ва муҳофизат кунанду ҳар намозро пурра дар вақти худ адо кунанд. Бо ибораи дигар, чун ҳалоки Фиръавн наздик шуд, ба Мӯсо (а) ва бародараш Ҳорун (а) амр шуд, ки бани Исроилро бо тарафдорони Фиръавн ҳамҷоя нигоҳ надорад, балки маҳалли чудоғонаеро барои онҳо интихоб кунад, то аз балое ки бар сари қибтиён (тарафдорони Фиръавн) фуруд меояд, онҳо дар амон бошанд ва ҳамзамон муъминонро башорат диҳад, ки пирӯз шудани онҳо дар рӯйи Замин ваъда шудааст.

وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَا إِنَّكَ ءَاتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي
الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ
وَأَشْدُدْ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٨٨﴾

**Ва қола Мӯса Раббанӣ иннака ăтайта Фиръавна ва
малаахӯ зината-в ва амвāлан̄ фи-л-ҳайāти-д-дунйā
Раббанā ли юзиллу ъан̄ сабил̄ик. Раббанат̄мис ъалā
амвāлиҳим вашдуд ъалā қулӯбиҳим фалā юьминӯ ҳаттā
яраву-л-ъазāба-л-алӣм. 88.**

**88. Ва Мӯсо гуфт: «Эй Парвардигори мо, ҳаройина, Ту Фиръавн
ва сардорони ўро дар зиндагонии дунё ривочу равнақ ва молҳо
додаӣ, то аз роҳи Ту (мардумро) гумроҳ кунанд. Эй
Парвардигори мо, молҳои онҳоро маҳв (нобуд) кун ва дилҳои
онҳоро сахт (муҳр) кун, пас, имон наёранд, то азоби
дарддиҳандаро бубинанд».**

Аллоҳтаъоло дар ин оят хабар додааст, ки барои ҳидояти Фиръавну артофиёнаш муддате чанд Мӯсо (а) муъҷизаҳо нишон дод. Онҳоро бисёр насиҳатҳо кард, лекин ҳеҷ набуд, ки онҳо ба насиҳати Мӯсо (а) гӯш диҳанд, балки ба молу дороии худ така карда, туғени онҳо рӯз то рӯз меафзуд. Чун ба балое гирифтормешуданд, пеши Мӯсо (а) зону мезаданд, ваъда медоданд, ки агар ин бало аз мо дур шавад, мо ба ту имон меорем ва ҳар чи ту гӯӣ, мо онро мекунем. Бо ин роҳ як навъ гӯё имондории худро низ нишон медоданд. Ҳамин ки бало аз онҳо дур мешуд, боз ба куфру инқору мазоҳи Мӯсо (а) ва азоб додани мусалмонони бани Исроил идома медоданд.

Хулоса, ваҳю илҳоми илоҳӣ буд ё таҷрибаи тӯлонии Мӯсо (а) буд, шароит тақозои онро дошт, ки алайҳи онҳое, ки ҳаргиз имон намеоранд, Мӯсо (а) дуои баде кунаду рӯйи Замин аз ин гуна афроди шум пок гардад ва мояи ибрати дигарон шавад. Пеш аз он ки алайҳи онҳо ба дуои бад машғул шавад, барои дар тухмати хурдагирон намондан Мӯсо (а) сабабҳоро пеш оварду баъдан дуо кард ва Ҳорун (а) омин гуфт. Маъноии дуои Мӯсо (а) чунин аст:

Парвардигоро, ҳар ойна, Фиръавну атрофиёни ўро барои истидроҷ моли бисёр, осоиш, савориҳо, хонаҳо, ганҷҳо, сарват, конҳои тилло, нуқра ва ғайра иноят фармудӣ. Он беистеъдодҳо мағруру гумроҳ шуданд ва молҳои худро барои гумроҳ сохтану бедин кардани дигарон сарф намуданд. Онҳо бо камоли озодаи орзуҳои худро амалӣ сохтанд. Ҳоло онҳо ҳеҷ гуна омодагии имон оварданро надоранд. Моли сарвати онҳоро маҳву табоҳ гардон ва бар дилҳои онҳо чунон гиреҳи саҳти гумроҳиро муҳр кун, ки дигар ҳаргиз имону яқин дар дили онҳо таъсир накунад, магар вақте ки азоби дарднокро бо чашми худ мушоҳида кунанд ва дигар аз дасташон ҳеҷ чиз наояд. Ривояте ҳаст, ки баъди дуои Мӯсо ва омин гуфтани Ҳорун (а) тилло ва нуқраҳои онҳо ба сафол табдил гаштанд.

Ривояти дигаре низ ҳаст, ки бӯҳрони иқтисодӣ чунон домангири онҳо шуду нарху наво чунон поён рафт, ки арзиши сарватҳояшон ба кулӣ суқут кард ё бараъкс нарху наво чунон боло рафт, ки танга ва тиллоҳояшон ба нархи сафол баробар гашт.

قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانِ سَبِيلَ الَّذِينَ

لَا يَعْلَمُونَ

**Қола қад уҷибат даъватукумā фастақимā ва лā
таттабиъāнни сабила-л-лазīна лā яъламун.89.**

89. (Аллоҳ) гуфт: «Ҳаройина, дуои шумо қабул карда шуд, пас, собит бошед ва роҳи ононро, ки намедонанд, пайравӣ макунед!»

Вақто ки Мӯсо (а) алайҳи имоннаорандагон дуо кард, дар посух Аллоҳтаъоло ба Мӯсо (а) ва бародараш Ҳорун (а) бо хитоб гуфт, ки ай Мӯсо (а), албатта, мо дуои шуморо пазируфтем ва хушхабар барои шумо ин аст, ки Фиръавн ва атрофиёнашро ба ҳалокат мерасонем. Ҳоло то байни шумо ва Фиръавн файсала шавад, вазифаи ту ва бародарат (Ҳорун) ин аст, ки дар ҳар чи Аллоҳ ба шумо амр кардааст, истодагарӣ кунед, наҳаросед, собит бошед ва ҳаргиз бо роҳу равиши шахсоне, ки ҷоҳиланду ҳикмати Аллоҳро намедонанд, наравед. Агар нишонаи қабули дуои шумо ба зудӣ зоҳир нашавад ҳам, чун беҳирадон шитоб накунад ва дар баробари пешниҳодҳои беҳабарон таслим нашавад. Аз бесабрӣ ва

изтироби шумо чизе ба даст намеояд. Ҳар чизе, ки Аллоҳ тақдир кардааст, дар вақти муайяншудаи худ иҷро хоҳад шуд. Ривояте аз Имом Табарӣ (с 161) омадааст, ки 40 сол пас аз дуои Мӯсо (а) ва омин гуфтани Ҳорун (а) Фиръавн ва лашкариёнаш ба дарё ғарқ шуданд. Ба ривояти дигаре баъди 40 рӯз. Валлоҳу аълам. Чун дуо иҷобат шуду вақти ҳалоки Фиръавн даррасид, Аллоҳтаъоло пайғамбари Худ Мӯсо (а)-ро амр намуд, ки ҳамроҳи бани Исроил аз сарзамини Миср шабона баҳрро гузашта, ба сӯи сарзамини Фаластин равон шавад. Ҳоло ояти зер ин қиссаро пай мегирад.

﴿وَجَوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَءِيلَ الْبَحْرَ فَأَتَبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا

وَعَدْوًا حَتَّىٰ إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ ءَأَمِنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا الَّذِي

ءَأَمِنْتُ بِهِۦ بَنُو إِسْرَءِيلَ وَأَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾

✽**Ва ҷавазнā би банӣ Исрōйла-л-баҳра фа атбаъаҳум**
Фиръавну ва ҷунудуҳу бағя-в ва ъадвā. Ҳаттā изā
адракаҳу-л-гарақу қола āманту аннаҳу лā илāҳа илла-л-
лазӣ āманат биҳи банӯ Исрōйла ва ана мина-л
муслимīн.90.

90. Ва авлоди Яъқубро аз дарё гузаронидем, пас, Фиръавн ва лашкари ӯ аз роҳи ситам ва таҷовуз аз пайи онҳо даромаданд. То вақте ки ӯро (азоби) гарқ дарёфт, гуфт: «Имон овардам, ки нест ҳеч маъбуде гайри Он Зоте ки имон овардаанд ба Вай бани Исроил ва ман аз мусалмононам».

Худованд дар ин оят хабар додааст, ки шахсони муъминин бани Исроил қаблан махфиёна барои аз шаҳр баромадан бо сардории Мӯсо (а) муҷаҳҳаз шуданд. Маслиҳат он шуд, ки ҳама шабона бо роҳе, ки соҳили баҳри Сурх аст, равон шаванд ва бояд, дар роҳ рафтан ҳама қиддӣ шитоб кунанд, то Фиръавну лашкароёнаш ба онҳо расида натавонанд. Лекин Фиръавн аз ин ҳодиса бохабар шуд, лашкари ҷаррори худро ҷамъоварӣ карду рӯзи дуюм дар пайи онҳо шитофт. Хулоса, бани Исроил ҳамроҳи Мӯсо (а) дар як ҳолати изтиробу ногувор қарор гирифтанд. Аз як сӯ гузаштан аз дарёи пурталотуму ва аз тарафи дигар таҳдиди

Фиръавну лашкариёни ӯ. Аммо Мӯсо (а), то ин ки бани Исроил бисёр рӯҳафтода нашаванд, бо насихатҳои худ онҳоро тасалли меод. Ҳамон буд, ки Худованд ба Мӯсо (а) ваҳии худро фиристод. Ӯ (а)-ро фармуд, ки бо асои худ баҳрро бизанад. Чун Мӯсо (а) бо асои худ баҳрро бизад, оби дарё биистод, Худованд дар он дарё барои 12 қабилai бани Исроил 12-роҳ пайдо намуд. Фарзандони Исроил аз он роҳҳо дарёро убур карда буданд, ки Фиръавну лашкариёнаш низ ҳозир шуданд.

Чун чашмашон ба роҳҳои хушк афтод, бе ягон андеша ва бо ғурур аспони худро якбора дар он роҳҳо андохтанд. Ҳангоме ки ҳамагон байни дарё расиданд ба фармони Худованд деворҳои об аз байн рафтанд ва об дар маҷрои худ раван шуд. Фиръавну сипоҳи ӯ туъмаи амвоҷи дарё гардида, ғарқ шуданд. Чун Фиръавн ба ғарқ шудани худ яқин кард, пардаҳои ғуруру беҳабарӣ аз чашмонаш канор рафт, нури тавҳид дурахшид, аз рӯйи тарс, (то шояд, ки Худои бани Исроил ӯро шунаваду аз мавҷҳои пурталотум ӯро наҷот диҳад) фарёд заду калимаи имонро ба забон ронда гуфт, ки имон овардам ба он маъбуде, ки бани Исроил ба Ӯ имон оварданд, ғайри Ӯ маъбуди барҳаққе вуҷуд надорад. Ман дар баробари Парвардигори тавоно таслимам. Лекин ҳайҳот, имоне, ки дар ҳолати музтар шудан оварда мешавад, аз рӯйи ақидаи исломӣ қабул нест.

Иншоаллоҳ, дигар паҳлуҳои ин қисса дар ояти 63-юми сураи «Шуъаро» пешкаши мухлисон мешавад. Ҳоло ояти зер Фиръавнро мухотаб қарор дода фармудааст, ки ...

ءَآلَيْنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾

Ал-āна ва қад ъасайта қаблу ва кунта мина-л-муфсидин.91.

91. Гуфта шуд: «Акнун имон меорӣ? Ҳол он ки пеш аз ин нофармонӣ кардӣ ва аз табоҳкорон будӣ!

Чун Фиръавн худро туъмаи гирдобаи об дид ва фаҳмид, ки тамоми роҳҳои наҷот ба ғайр аз имон овардан ба рӯяш баста шудааст, дигар роҳе нест, калимаи имонро бар забон ҷорӣ сохт. Локин Аллоҳтаъоло ӯро мухотаб қарор дода, ба ӯ гуфт, ки ҳоло аз ҳаёти худ навмед шудӣ, ҳалоки худро мушоҳида кардӣ, акнун имон меорӣ? Ҳол он ки қабл аз ин тоғию гарданкаш будӣ ва дар сафи табоҳкорону муфсидони рӯйи Замин қарор доштӣ! Барои чӣ қаблан

тавба накардӣ ва ба сӯйи Аллоҳ боз нагаштӣ? Пас, бидон, ки ҳангоми дидани марг имон овардан ба ту ҳеҷ суде надорад. Ривояте омада, ки ин суханро Ҷабраил (а) ба ӯ гуфтааст.

Иҷмои уммат бар он аст, ки имони Фиръавн пазируфта нашуд. Маънои ба ояти мазкур монанд дар ояти 18-уми сураи “Нисо” гузашт, ки тавбаи касоне, ки корҳои бадеро анҷом медиҳанд ва ҳангоми фаро расидани марг тавба мекунанд, қабул нест. Зеро бисёр мушоҳида шуда, ки агар мавҷи бало аз сари чунин тоифа гузараду аз чанголи марг халос шаванд, ибрат намегиранд, мебинӣ, ки одатҳои бади дошташонро боз идома медиҳанд. Акнун...

فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ آيَةً وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ

النَّاسِ عَنِ آيَاتِنَا لَغَفُلُونَ ﴿٩٢﴾

Фа-л-явма нунаҷҷика би баданика ли тақуна ли ман халфака аях. Ва инна каси́ра-м мина-н-наси ъан айъатина ла гофилун. 92.

92. Пас, имрӯз бадани туро (бе дигаргунӣ) бираҳонем, то барои касоне ки аз паи ту меоянд, нишона бошӣ. Ва ҳаройина, бисёр аз мардум аз нишонаҳои Мо беҳабаранд».

Муфасссирони гиромӣ ин оятро чунин маънидод кардаанд, ки Фиръавн қиматтарин дебо ва ҷавшани худро пӯшида, пешопеши лашкари худ аз қафои бани Исроил равон шуд. Вақто ки худро дар ҳолати ғарқ дид, имон овард, аммо имони нобаҳангом барои ӯ суде набахшид. Бани Исроил, ки ҳама наҷот ёфтанд, ҳоли Фиръавнро аз он тарафи баҳр назора мекарданд. Онҳо диданд, ки Фиръавн ғарқ шуд, лекин баъзе аз онҳо дар ҳалоки ӯ шак карданд. Худованд баҳрро амр кард, то ҷасади берӯҳи ӯро бо дебову ҷавшане, ки дар тан дошт, бе ягон дигаргунӣ, дар як макони хеле аз Замин баланд партоб кунад, то ҳама бовар кунанд, ки дар ҳақиқат Фиръавн мурдааст. Яъне вақто ки Фиръавн нобаҳангом имон овард ва наҷоти худро аз Аллоҳ дархост намуд, Аллоҳтаъоло имони ӯро напазируфт ва ба ӯ гуфт, ки имрӯз худатро не, балки баданатро аз об наҷот медиҳем, то ибрате барои ояндагон бошӣ. Мардум ҷуссаи бечони туро бинанд, ки ту на Худо ҳастӣ ва на Рабби аъло. Лекин бисёри мардум аз оятҳои мо дар ғафлатанд. Вақто ки умматҳои

оянда ба дунё меоянд, ин воқеаи ибратангезро мешунаванд, аз он ибрат бигиранд ва бухтони ин нокасро, ки даъвои Парвардигорӣ кард, бифаҳманд ва аз такаббур, гарданкашӣ ва зулми мардуми бечораву бенаво даст кашанд ва дар ғафлат намонанд. Аз таҳқиқоти кунунӣ бармеояд, ки ҷисми якчанд Фиръавн то рӯзгори мо расидааст. Яке дар осорхонаи Қоҳира ва дигаре дар осорхонаи Лондон мавҷуд буда, мавриди боздиди оммаи мардум қарор доранд. Ҳамарӯза сайёҳон аз он дидан мекунанд ва аҳли эътибор аз он ибрат мегиранд. Кадоме аз онҳо Фиръавни асри Мӯсо (а) аст, далеле дар даст надорем. Бо ривоятҳои муътабар ҳалоки Фиръавн ба рӯзи Ошуро рост омадааст. Дар “Саҳеҳ”-и Бухорӣ бо ривояти Ибни Аббос (р) омадааст, ки чун Расулulloҳ (с) ба Мадина ташриф оварданд, диданд, ки яҳудиёни Мадина рӯзи «Ошуро»-ро рӯза медоранд. Аз онҳо пурсиданд: **«Ин чи рӯзест, ки шумо онро рӯза медоред?»**. Онҳо, дар посух гуфтанд: «Ин рӯзест, ки Мӯсо (а) бар Фиръавн ғалаба кардааст». Расулulloҳ (с) ба асҳоб гуфт: **«Аз онҳо дида шумо ба Мӯсо (а) ҳақноктаред, шумо ҳам рӯзи «Ошуро» -ро рӯза доред!»**.

Ояти зер пирӯзии бани Исроил ва ба сарзаминҳои муқаддас бозгашти онҳоро пас аз раҳонидан аз чанголи Фиръавну сипоҳи ӯ баён мекунад:

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنِي إِسْرَءِيلَ مَبْوَءًا صَدَقَ وَرَزَقْنَاهُمْ مِّنَ الطَّيِّبَاتِ فَمَا

أَخْتَلَفُوا حَتَّى جَاءَهُمُ الْعِلْمُ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ

فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾

**Ва лақад бавваънā банӣ Исрoйлa мубавва-а сидқи-в ва
разакнāҳум-м мина-тi-тāййибāти фамахталафу Ҳаттā
ҷāаҳуму-л-ъилм. Инна Раббака яқзi байнаҳум явма-л-
қийāмати фi мā кāну фiҳи яхталифун. 93.**

**93. Ва ҳаройина, мо бани Исроилро ба мақоми нек ҷой додем ва
онҳоро аз покизаҳо рӯзӣ додем, пас, ихтилоф накарданд, то он ки
ба онҳо дониш омад. Ҳаройина, Парвардигори ту дар он чизе, ки
дар он ихтилоф мекарданд, рӯзи қиёмат миёни онҳо ҳукм
мекунад.**

Аллоҳтаъоло дар ин оят аз он неъматҳои динӣ ва дунявие, ки бани Исроил баъди шикасти Фиръавну сипоҳи ӯ соҳиб шуданд, хабар додааст, ки дар ҳақиқат мо бани Исроилро аз ҷойҳои хубу некӯ (Миср, Шом, Байтулмуқаддас ва атрофи он) манзил додем. Онҳо бо камоли озодӣ давлати худ (Мусавия)-ро барпо карданд (ояти 137-уми сураи «Аъроф» аз ин ҳодиса хабар додааст) ва (оятҳои 57-58-59-60-уми сураи «Шуъаро» низ ба ин маъно ишора дорад). Худованд аз рӯзие, ки шаръан ҳалолу пок буд, ба онҳо дод. Онҳо муддате чанд дар қорҳои диниашон дар як роҳу равиш иттифоқ дошта, ба гурӯҳҳо пароканда набуданд. Магар замоне онҳо пароканда гашта ба гурӯҳҳо ҷудо шуданд, ки китоби осмонӣ (Таврот)-ро хонданду илм ҳосил карданд. Яъне, олимони дар шарҳи оятҳои Таврот бо ҳам ихтилоф карданд. Ҳар гурӯҳе фикри худро ҳақ меҳисобид. Дар натиҷа бо мурури замон бани Исроил ба гурӯҳҳо тақсим шуданд. Иттиҳоди бани Исроил аз байн рафт. Дар ҳадис омадаст, ки онҳо баъди дар маънои ҳукмҳои Таврот олим шудан бо ҳам ихтилоф карданд.

Агар имрӯз муҷозот нашаванд, фардо муҷозоти ихтилофашонро хоҳанд кашид. Парвардигори ту рӯзи қиёмат саранҷом миёни онҳо дар он ҷо аз умури дину дунё ихтилоф карданд, доварӣ мекунад. Касе ҳақ бошад, дар баробари амалҳои некаш подош дода мешавад ва ботилкорон ба он ҷо, ки сазоворанд, ҷазо хоҳанд дид. Имом Ҳоким дар китоби худ “Мустандрок” чунин ҳадисро овардааст, ки Расулulloҳ (с) гуфтанд: **«Яҳудиён байни худ ихтилоф карда ба 71-гурӯҳ ва насоро бо ҳам ихтилоф карда ба 72-гурӯҳ ҷудо шуданд ва зуд аст, ки (ба уммати худ ишора карда) ин уммат ба 73-гурӯҳ ҷудо мешаванд, як гурӯҳи онҳо дохили Ҷаннат ва 72-гурӯҳи онҳо дохили нор мешавад»**. Гуфта шуд: «Ё Расулаллоҳ дохили Ҷаннат мешудагӣҳо кӣ хоанд?». Расулulloҳ (а) гуфтанд: **«Онҳо касонеанд роҳрави он роҳе, ки ман бар он ҳастам ва ҳамчунин саҳобагонӣ ман низ бар он ҳастанд»**. Ин ҳадис дар сунанҳо ва муснадҳо низ дида мешавад. Бо ибораи дигар: Аллоҳтаъоло Фиръавнро ҳалок сохт, дар нахуст сарзамини Мисрро ба фарзандони Исроил муяссар гардонид. Баъдан шаҳри Шомро ба онҳо қаромат фармуд ва қабилҳои Амалиқаро баъди гузаштани Ҳорун ва Мӯсо (а) бо сардории Юшаъ ибни Нӯн (а) аз сарзамини Шом хориҷ кард ва бани Исроилро ҷойнишини онҳо гардонид. Зиеда бар ин қаромати моддӣ, онҳоро сарфарози неъматҳои динию

рӯхонӣ гардонид. Яъне онҳоро ба Тавротӣ шариф олим гардонид, ки дар он усули динашон ва достони ояндагон дарҷ гардида буд.

Яъне Тавротро хонданд ба ҳукмҳои он доно шуданд. Акнун баъди ин қадар неъматҳои фаровон сазовор набуд, ки байни худ (ё бо Мӯсо (а)) муҳолифату мухосамат карда, ба ҳизбҳо ва гурӯҳҳо ҷудо шаванд. Ҳатто омадани пайғамбари охируззамонро низ интизор буданд ва тобеияти худро бо ӯ (с) изҳор медоштанд. Чун асри Расулulloҳ (с) расид, онҳо дидаву доништа байни худ ва Расулulloҳ (с) ихтилоф карда, иддае ба ӯ (с) имон овард ва иддае кофир шуд.

Бани Исроил на танҳо байни худ ва ё бо расулон ихтилоф карданд, балки қаблан ойини худро аслу шохаҳои динашонро иваз кардаанд. Тадриҷан, аз онҳо чандин табақа падид омад.

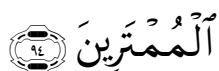
Дар тафриқа насрония аз яҳуд фарқ надошт. Масалан, сесад сол баъди Масеҳ (а) яке аз императорони Рум, ки Константино Кабир ном дошт ва бисёр марди суханвар буд, барои тағйир додани асли дини насоро хеле кӯшид ва бо роҳи мунофиқӣ дини насрониро пазируфт. Ускуфҳои (олимон) он давр поси хотири ӯро намуда ақидаҳои ботили худсохти нав (аз он ҷумла ақидаи се худой – падар, писар ва рӯҳи қуддус)-ро пешниҳод намуданд. Константин ин ақидаҳои худсохтро бо зӯрӣ дар амал ҷорӣ кард, барои онҳо маъбадҳо обод кард, дини худсохти ҷадид, ки носихи (барҳамдиҳандаи) асли дини масиҳият буд, оҳиста-оҳиста ба кори худ шурӯъ кард. Чандин роҳибони ҳақшинос, ки ботил будани дини навро медонистанд, муқовимат карда натавонистанд, ноилоҷ аз диёри худ хориҷ шуданд ва то охир дар ғорҳо ва ҷангалу кӯҳҳо умр ба сар бурданд.

Хулоса, насронӣҳои ҷадид агарчи худро мансуб ба дини Масеҳ (а) медонанд, лекин ба дини масеҳияти аслии устувор намонда, салибпараст шуда намози худро ба сӯйи машриқ меҳонданд ва ба парастии ҳайкали Масеҳ (а) ва Марям ва «ҳалол» гардонидани шароб, гӯшти хинзир (хук) ва дигар чизҳои номашрӯъ машғул шуданд. Масеҳияти аслии тарк ва масеҳияти худсохт, дар сар то сари ҷаҳон пареш хӯрд.

Ҳатто дар Шому Руму Байтулмақаддас, то ҳангоми хилофати Форуқи аъзам (р) насоро сарварӣ доштанд. Ин мамлакатҳоро аз таҳти иқтидори насроният Умари одил (р) озод сохт. Валиллаҳил ҳамду вал миннаҳ.

То ин ҷо мухтасаран қиссаи Нӯҳ ва Мӯсо (а) бо услуби ин сура хотима ёфт. Оятҳои баъдӣ Пайғамбар (с)-ро тасалли дода, мефармоянд, ки дар даъват ва корҳои худ собит бошад ва ба саркашии баъзе аз қавми худ эътибор надиҳад.

فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِّمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ فَسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَأُونَ
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ

**Фа ий кунта фӣ шакки-м мим мӓ аӓзалнӓ илайка фас-али-
л-лазӯна якраӯна-л-китаба миӓ қаблик. Лақад ҷӓака-л-
ҳаққу ми-р-Раббика фа лӓ такунанна мина-л-
мумтарин.94.**

**94. Пас, агар аз он ҷӣ ба сӯйи ту фуруғ фиристодем, дар шак
бошӣ, пас, ононеро, ки пеш аз ту Китоб меҳонданд, бипурс.
Ҳаройина, аз Парвардигорат пеши ту сухани дуруст омадааст,
пас, аз шакорандагон машав!**

Дар оятҳои қаблӣ қисмате аз саргузашти пайғамбарони пешин ва қавмҳои онҳо зикр шуд. Вақте Расулуллоҳ (с) аз онҳо мардумро хабар дод ва ба шинохтани Қуръону оятҳои он даъват намуд, мушрикону мункирон шак карданд. Сабаб он буд, ки то нузули ояти мазкур дар Макка вақти дароз гузашт. Даъвати исломӣ чандон ривож наёфт, ҳамзамон шаби меъроҷи Пайғамбар (с) ба вуқӯъ омад. Дар як шаб Муҳаммад (с) аз Маккаи мукаррама ба Байтулмуқаддас рафтанду аз он ҷо ба осмон боло шуданд ва ҳуди ҳамон шаб ба Макка боз гаштанд.

Баъзе заифимонҳо ин ҳодисаро қабул карда натавониста, дини ҳудро тарк ҳам карданд. Хулоса, Исломи ҳудро мустаҳкам нигоҳ доштан дар ин вақти нозук, тақозои он замон буд. Ҳоло ояти мазкур агарчи хитоб ба Расулуллоҳ (с) бошад ҳам, локин аз қабилӣ зарбулмасале аст, ки байни мардум машҳур аст (Дар ба ту меғӯям, девор ту гӯш дор). Мурод аз он шунавонидани дигарон аст. Зеро ақидаи саҳеҳ он аст, ки Пайғамбар (с) дар ҳақ будани Қуръони карим ҳеҷ вақт, ҳатто як лаҳза ҳам шаку шубҳа накардаанд. Ҳоло дар ин оят омадааст, ки агар аз он чи бар ту нозил кардаем,

билфарз ва тақдир дар шакку тардид бошӣ, ба пайғамбарони пеш аз ту китобҳои осмониро чун Таврот, Инҷил нозил кардаем, пайравони онҳо он китобҳоро хонда истодаанд. Аз онҳо бипурс, то собит шавад ки он чи аз тарафи Парвардигор барои ту нозил шудааст, ҳақ аст. Ҳеҷ гуна шаку тартиде дар он нест. Ту аз ҷумлаи шакорандагон мабош. Тарзи баёни ин оят ва назири ин оятро қоидаи кулӣ ҳисобида, мисли онро дар дигар сураҳо низ дидан мумкин. Ҳар чанд дар зоҳир хитоб ба Расулуллоҳ (с) шуда бошад ҳам, локин ғайри ӯ (с) дар назар дошта шудааст.

Мисол, ояти 23, сураи “Исро”: **«Ва Парвардигори ту ҳукм кард, ки ибодат макунед магар Худашро ва ба падару модар некӯкорӣ бикунед. Агар яке аз онҳо, ё ҳардуи онҳо назди ту ба калонсолӣ бирасанд, пас, онҳоро «уф» магӯ ва бар онҳо бонг мазан ва ба онҳо сухан некӯ бигӯ.»** Ҳол он ки ҳама медонем падари Пайғамбар (с) қабл аз ба олам омаданашон ва модарашон дар ҳолати тифлӣ аз олам гузаштаанд.

Мисоли дигар! Дар ояти 116-уми сураи “Моида” гузашт, ки барои шунавонидани мушрикони рӯзи қиёмат Худованд Исо (а)-ро мавриди суол қарор дода мепурсад, ки **Эй Исо писари Марям! Оё ту ба мардум гуфтиӣ, ки маро ва модари маро ба ҷуз Аллоҳ (-и ягона) ду худо бигиред?** Исо (а) сороҳатан инкор карда, мегӯяд: «Парвардигоро! Агар ман чунин суханеро гуфта бошам, Ту худ медонӣ!».

Аз Қатода ривоят шудааст, ки бе даранг, баъди нузули ояти мазкур Расулуллоҳ (с) фармудаанд: **«На шак мекунам ва на аз аҳли китоб мепурсам».** Ояти зер ин маъноро низ таъкид мекунад.

وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ فَتَكُونُوا مِنَ

الْخٰسِرِينَ ﴿٩٥﴾

Ва лā таку^нанна мина-л-лаз^ина каззабу^и би ай^итиллāхи фа таку^нна мина-л-хосир^ин. 95.

95. Ва аз касоне мабош, ки оятҳои Худоро таъзиб карданд, пас, он гоҳ аз зиёнкорон шавӣ!

Сарчашма ва ба марзи куфр расидани инсон ин ба ягонагии Худо шак овардани инсон аст. Дар ин оят барои он танбеҳ шудааст, ки дар илоҳи дур кардани шак шитоб шавад. Мардум аз шахсони боинсофе, ки китобҳои пеш нозилшударо меҳонанду медонанд, бипурсанду таҳқиқ кунанд ва он олимони бо инсоф тавзеҳ диҳанд, ки ҳар чи пайғамбари уммӣ (с) ба шумо мегӯяд, дуруст аст. Вақто ҳақ будани ин даъват ва оятҳои Парвардигор бар ту ошкор шуд, дигар дар сафи касоне, ки оятҳои илоҳиро дурӯғ мешуморанд, мабош, ки ту низ аз ҷумлаи зиёнкорон хоҳӣ шуд. Зеро касе, ки инкоркунандаи оятҳои Аллоҳтаъоло бошад, зиёни дунё ва охираат насиби ӯст.

Имом Қуртубӣ дар шарҳи мазмуни ин оятҳо (саҳифаи 383/8) чунин гуфтааст: “Агарчи ин ду оят ба Расулуллоҳ (с) хитоб шуда бошад ҳам, лекин туфайли он ҳазрат (с) ҷамиъи муъмину мусалмонҳо дар назар дошта шудааст”. Зеро маълум аст, ки Пайғамбар (с) ҳаргиз оятҳои илоҳиро тақиб накарда, балки аввалин дифоъкунандаи оини худ буд.

إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾

Инна-л-лазӣна ҳаққатъалайҳим калимату Раббика лā юьминун. 96.

96. Ҳаройина, касоне ки бар онҳо сухани Парвардигори ту собит шуд, имон наёранд –

وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ آيَةٍ حَتَّىٰ يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٩٧﴾

Ва лав ҷаатҳум куллу аятин ҳаттā яраву-л-ъазāба-л-алӣм. 97.

97. ва агарчи ҳар нишонае ба онҳо биёмад - то он ки азоби дарддиҳандаро бубинанд.

Вақто ки шахсони худхоҳ, мутакаббир, сиёҳдил ба авҷи туғён расанд ва барои азоб шудани онҳо қазо ва қадари илоҳӣ собит шавад, онҳо ҳамеша бар куфр боқӣ мемонанд. Чунин тоифа тасдиқ ва имон оварданро фаромӯш мекунанд ва аз ин олам ба куфр мегузаранд. Дар миёни муҳолифони Расулуллоҳ (с) низ гурӯҳи мутаъассибе вуҷуд дошт. Аз рафторашон маълум буд, ки интизорӣ

аз имон овардани онҳо беҳуда аст. Онҳо чунин тоифа мардуме буданд, ки агар барои ибрати онҳо тамоми оятҳои дунё ё оятҳои қуръони Худованд ба суроғашон меомад ҳам, то вақте ки азоби дардноки илоҳиро намедиданд, имон намеоварданд. Вақто ки онҳо чун Фиръавн гирифтори ҳалок шуданашонро яқин кунанд, тавба мекунанд, имон меоранд, локин дар чунин ҳолат имони онҳо имони яъс аст ва имони яъс пазируфта намешавад. Чунин имон овардан ба онҳо ҳеҷ манфиъате намерасонад. Дар ҳадиси шариф омадааст: **“Ҳамоно Худои азда ва ҷалла тавбаи бандаро, то он гоҳ ки ӯ дар гаргараи ҷон қандан набошад, мепазирад”.**

Ҳолати ғарғара, ҳолати пеш аз марг аст, ки инсон дар табу тоби он дасту по мезанад.

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ ءَامَنَتْ فَنَفَعَهَا إِيمَنُهَا إِلَّا قَوْمٌ يُونُسَ لَمَّا ءَامَنُوا

كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٩٨﴾

**Фалав лā kāнат қарятун āманат фанафаъаҳā ūmāнухā
иллā қавма Йунуса ламмā āману кашафнā ъанҳум ъазāба-
л-хизйи фи-л-ҳайāти-д-дунйā ва маттаънāхум илā
ҳ̣ин.98.**

98. Пас, чаро деҳае набуд, ки қаблан имон орад, пас, имон ба вай суд кунад? Магар қавми Юнус, ки чун содиқона имон оварданд, азоби расвоиро дар зиндагии дунё аз онҳо бардоштем ва онҳоро то муддате баҳраманд сохтем.

Чуноне ки аз оятҳои қаблӣ маълум шуд, қавмҳое гузаштаанд, ки чун Пайғамбарашон онҳоро ба сӯйи Худои якка ва ягона даъват мекарданд, онҳо дар вақту замоне, ки лозим буд, имон намеоварданд. Онҳо вақте имон меоварданд, ки худро дар остонаи марг ва ё ҷазои илоҳӣ медиданд. Ин гуна имон овардан барои онҳо судманд набуд.

Ҳоло ояти мавриди назар баён мекунад, ки кош, қавмҳои гузашта ё аҳли деҳаҳое, ки ба онҳо пайғамбарони илоҳӣ омаданд, онҳоро ба сӯйи имон ба Худои якто даъват карданд, дар сари вақт имон меоварданд, то дар вақтҳои зарурӣ имонашон фоидарасони онҳо мешуд!

Лекин афсӯс, дар асари беимонӣ аксари қавмҳои пайғамбарони гузашта туъмаи бало ва офатҳо шудаанд. Магар мардуме, ки сокини деҳаи «Найнаво» будаанд. Онҳоро қавми Юнус (а) низ мегӯянд. Ривоят шудааст, ки Юнус (а) онҳоро, ки бутпараст буданд, муддати 7-сол даъват намуд, ҳеҷ набуд, ки онҳо имон оранд. Бараъкс, рӯз то рӯз инкори онҳо меафзуд. Дар охир Юнус (а) ба танг омада ба онҳо огоҳӣ дод, ки агар аз ин амалҳои бад, яъне маро дурӯғгӯ ҳисобидан ва аз бутпарастӣ даст набардоред, баъди се рӯз азоби илоҳӣ болои шумо фуруд хоҳад омад. Шаби сеюм даррасид, ними шаб гузашт, Юнус (а) аз он деҳа хориҷ шуд.

Субҳ дамид. Қавми Юнус (а) аломатҳои азоби ваъдашударо мушоҳида карданд. Онҳо диданд, ки сухани Юнус (а) дуруст омада истодааст. Дуди тираву сиёҳ оҳиста-оҳиста ба хонаҳои онҳо наздик шуд. Мардум аз ин нишонаҳо ҳалок шудани худро яқин карданд.

Ҳама аз итоъат накардани Юнус (а) пушаймон шуда, дар ҷустуҷӯи Юнус (а) шуданд, аммо ӯро наёфтанд. Ҳамагон ночор ҳамроҳи занҳову кӯдакон, ҳатто бо ҷаҳорпоёни худ бо нияти ҳолис барои тавба ва тазарруъ ба саҳро баромаданд. Онҳо ба даргоҳи Парвардигор дуо ва ниёиш карда, аз хавфи бало ба гиряву зорӣ даромада гуфтанд, ки Парвардигоро, мо ба Юнус (а) имон овардем, ба он чи ӯ (а) мегӯяд, бовар дорем ва ... Қисса кӯтоҳ Худованд раҳми онҳоро хӯрд. Балоро аз сари онҳо дур сохт ва аз хори дунё онҳоро наҷот дод ва то охир аз умру муҳлате, ки Худованд барои онҳо муайян карда буд, бархӯрдорашон гардонид.

Барои қавми Юнус (а), ки дар охир имон оварданду наҷот ёфтанд, муфссирон ба ду гурӯҳанд: гурӯҳи якум бар онанд, ки имони яъс (ҳолати навмедӣ ё маҷбурӣ) қабул нест, ҳама бар ин иттифоқанд. Имони яъс замоне пайдо мешавад, ки шахси аслан беимон, вақто балои ҳалоккунандаро (чун Фиръавн), мебинад, баъдан имон меорад. Ин гуна имон қабул нест. Дуо ва зорӣ кунад ҳам, ғойдае барои ӯ нест.

Имони қавми Юнус (а) аз ин қабил набуд, зеро онҳо чанд соате пеш аз балои асосӣ, нишонаҳои онро диданд, имон оварданд ва ба тавбаву тазарруъ шурӯъ карда, ғойдаи имонашонро диданд. Гурӯҳи дувуми аз муфассирон гуфтаанд, ки имони қавми Юнус (а) ҳам имони яъс буд, лекин бо таври истисно Худованд бо фазлу марҳамати Худ бар хилофи муқаррароти умумӣ имони онҳоро муътабар қарор дод. Бақияи достони Юнус (а)-ро дар сураи “Соффот” мутолиа кунед!

وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَأَمَنَّ مَن فِي الْأَرْضِ كُلَّهُمْ جَمِيعًا أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ

النَّاسَ حَتَّىٰ يَكُونُوا مُؤْمِنِينَ ﴿٩٩﴾

**Ва лав шӓа Раббука лаӓмана маӓ фи-л-арӓи куллухум
чамӓъӓ. А-фа аӓта тукриху-н-нӓса ӓаттӓ якуну
муъминӓн.99.**

**99. Ва агар Парвардигори ту меҳост, ононе ки дар Замин
ҳастанд, ҳамаи онҳо як ҷо, албатта, имон меоварданд. Оё ту
мардумро маҷбур мекуни, то муъмин гарданд?**

Ай пайғамбари Мо! Аз ин ки ҳама ба якборагӣ муъмин намешаванд, дилгар мабош. Имон овардани ҳамаи мардум шарт нест. Агар имон овардани онҳо зарурӣ мебуд, Аллоҳтаъоло аз аввал ҳамаи онҳоро муъмин халқ мекард ё барои имон овардан онҳоро маҷбур месохт. Ҳама боимону якдигар якдаст мебуданд. Дар онҳо ҳеҷ парокандагӣ ва ихтилоф дида намешуд. Он Зоте ки соҳиби тамоми ҳикматҳост, чунин накард ва ин корро нахост, балки онҳоро бо иродаи Худ чунин халқ кард, ки онҳо ба имон овардан, кофир шудан, инсонӣ хуб ё бад шудан ихтиёрдоранд. Онҳо метавонанд имон биёранд ё куфрро ихтиёр кунанд, инсонӣ хуб ва ё бад шаванд.

Барои ақли худро бо осонӣ бо роҳи дуруст кор фармудан, Аллоҳтаъоло бо фазли Худ барои онҳо пайғамбаронро фиристод, то аз онҳо пайравӣ кунанд, китобҳои Худро нозил кард, то онҳоро хонанду роҳи ростро ёбанд.

Хулоса, барои роҳи дурустро ёфтан аз ҳама ҷиҳат имкониятҳоро барои инсон офарид. Инсон метавонад бо кор фармудани чунин омилҳо роҳи дурустро ёбад ё баракс ақли худро кор нафармуда, як умр дар гумроҳӣ монад. Имон овардан ихтиёрӣ аст, маҷбурият бефоидааст. Оё ту (эй Муҳаммад (с)), мардумро маҷбур месозӣ, ки имон биёранд? Бидон, ки ин кор дар қуввати тавоноии ту нест. Зеро одатulloҳ чунин ҷорӣ шудааст, ки ӯ фосиқон, ситамгарон, мутакаббирон ва гарданкашонро ҳидоят намекунад.

وَمَا كَانَتْ لِنَفْسٍ أَنْ تُؤْمِرَ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَتَجْعَلُ الرِّجْسَ

عَلَى الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾

**Ва mā kāna ли нафсин аъ туъмина иллā би изниллāх. Ва
яҷъалу-р ричса љала-л-лазӯна лā яъқилӯн. 100.**

*100. Ва ҳеҷ касро раво набувад, ки имон орад, магар бо иродаи
Худо ва палидӣ (азоб)-ро ба касоне меафканад, ки (барои
ҳидоятти худ назди Худованд тазаррӯъ ва) андеша намекунад.*

Дар ин оят шарҳи маънои ояти қаблӣ баён шудааст, ки инсонҳо дар имон овардан ихтиёр доранду озоданд. Локин агар лутфи илоҳӣ шомили ҳоли онҳо нашавад, ҳеҷ кас бе иродаи Парвардигор ва бе тавфиқи Ё имон оварда наметавонад. Аз инрӯ касоне, ки дар ҷаҳолат фурӯ мераванд ва ҳозир нестанд, ки аз сармояи фикру хиради худ истифода кунанд, дар маънои оятҳои Парвардигор фикру андеша намекунад, Худованд чунон палидиро (куфр ва азобро) бар онҳо мениҳад, ки ҳаргиз онҳо ба имон овардан муваффақ намешаванд. Бо ривояти Ибни Аббос (р) ҳамеша Расулуллоҳ (с) ҳорис буд, то ҷамеи мардум имон оранд, локин Аллоҳтаъоло ба ӯ (с) хабар дод, ки ҳеҷ кас имон намеорад, магар шахсе имон меорад, ки Ё таъоло некбахтии ӯро хоста ва ӯро некбахт навишта бошад. Ва ҳеҷ кас кофир намешавад, магар ин ки бадбахтии ӯро Ё таъоло хоста бошад. Хулоса, имон овардан ва ҳидоят шудан дар иродаи Бори таъолост.

Ҷоҳилон инро пай набурда, ба боргоҳи илоҳӣ на илтиҷо мекунад, на ба атрофу осори нишонаҳои қудрати Парвардигор бо ибрат менигаранд, ва на тавоноии Ё таъолоро мефаҳманду на сари таслим фуруд меоранд, то онҳоро Худованд ҳидоят кунад.

قُلْ أَنْظَرُوا مَاذَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا تُغْنِي الْآيَاتُ وَالنُّذُرُ

عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾

**Қулиъъзурӯ mā zā фи-с-самāвāти ва-л-арз. Ва mā туғни-л-
āйāту ва-н нузӯру љаъ қавми-л лā юъминӯн. 101.**

101. Бигӯ: «Бубинед, ки дар осмонҳо ва Замин чӣ чиз аст?» Ва нишонаҳо ва тарсонандагон ба гурӯҳе ки бовар намекунанд, ғоида намедиханд.

Дар оятҳои қаблӣ гузашт, ки имон овардан иҷборӣ ё изтирорӣ набуда, балки ҷанбаи ихтиёрӣ дорад. Аз ҳамин сабаб, Аллоҳтаъоло ба Пайғамбари Худ (с) фармуд, ки ай Муҳаммад (с), ба куффор бигӯ, ки дар низоми ҳайратангез ва тааҷубовари осмонҳову Замин ва дар офаридаҳои онҳо дуруст бинигаранд ва бияндешанд, ки ҳарчи, хоҳ бузург ё хурд, ки дар онҳо ҳаст, бар мавҷудияту ваҳдоният ва камолу қудрати сонеъи якто далолат мекунад. Албатта, тафаккур дар ҳаёти осмони бекарон ва дар замини паҳновари курашакл ва офаридаҳое, ки дар онҳо ҳаст, барои аҳли хирад ибрату панди бузург буда, агар ҳар инсон андеша ронад, аз он манфиат мебарад. Ин гуна манфиат инсонро ба ҳастии Парвардигоре, ки ӯ соҳибқудрату беҳамто ҳаст, мерасонад. Аммо агар инсони имон надошта, ба осмону Замин назар кунад ё муъҷизаҳоро бинад ва ё аз ҳодисаҳои даҳшатбор тарсад ҳам, чуноне ки аз қисми дуввуми ояти мазкур фаҳмидан мумкин, ғоида надораду имон намеорад.

Хулоса, Аллоҳ таъоло дар ин оят бандагони Худро иршод фармудааст, ки агар имон наовардани инсоне дар илми азалии Парвардигор рафта бошад, ҳарчанд нишонаҳои тааҷуб ва ҳайратангези Аллоҳтаъолоро бинад ҳам, ҳеҷ нест, ки ӯ имон орад ва ҳеҷ кас наметавонад аз чунин шахс куфрро дур кунад. Зеро шақовати (бадкори)-и ин гуна шахс ба ҳадди ниҳой расида, ҳеҷ гуна тафакуру тадаббур дар оятҳои дунёи ҳастӣ ва оятҳои Қуръонӣ дар ӯ дида намешавад. Ҳоло чунин шахсон барои имон овардан чиро интизоранд? Ба ин саволи таҳдидӣ ояти зер посух медиҳад.

فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ

فَأَنْتَظِرُونَا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾

Фа ҳал янтазируна иллā мишла аййāми-л-лази́на халав ми́н қаблиҳим. Қул фантазиру́ иннӣ маъакум-м мина-л мунтази́рин. 102.

102. Пас, оё интизорӣ намекашанд, магар монанди рӯзҳои касонеро, ки пеш аз онҳо гузаштаанд? Бигӯ: «Интизорӣ бикашед, ҳаройина, ман бо шумо аз ҷумлаи мунтазиронам».

Аллоҳтаъоло дар ин оят бо лаҳни таҳдидомез, бо тарзе, ки онро дар истилоҳ истифҳоми (саволи) инкорӣ мегӯянд, гуфтааст, ки гузаштагони онҳо чун фиръавниёну шаддодиён, Намруд ва амсоли онҳоро пайғамбарони замонашон аз омадани азобҳои алампнок ҳушдор дода буданд, аммо онҳо пайғамбаронро дурӯғгӯ ҳисобида итоат накарданд. Дар натиҷа бар сари онҳо, то ин ки амсоли онҳо панд гиранд, балоҳои илоҳӣ рехт. Онҳо бо хорию зорӣ ва дар ҳолати беимонӣ аз олам гузаштанд. Оё ин гурӯҳи беимони ҳамасри Пайғамбари Мо (с), ки рисолати Ӯ (с)-ро бовар надоранд, интизорӣ доранд, ки сарнавишташон ҳаммонанди сарнавишти қавмҳои гузашта шавад?

Давоми оят хитоб ба Расулуллоҳ (с) буда, фармудааст, ки ба чунин инсонҳо бигӯ, ки ай касоне, ки ба имон овардан ҳозир нестед, агар дар интизори ҳушдори Парвардигори хеш бошед ё дар интизори он бошед, ки гӯё ин даъвати ҳаққе, ки аз тарафи Аллоҳтаъоло барои шумо омадааст, муваққатисту зуд аз байн меравад ва дар ҳам мешиканад, мо низ ҳамроҳи шумо таҳаққуқи ҳушдори Парвардигор ва оқибати куфру тақзиби шуморо мунтазирем.

Мебинем, ки оқибати кор чи шуданист. Маълум аст, ки оқибати кори кофирон ҳалоку димор аст, ин интизори шумо бефоидааст.

ثُمَّ نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ ءَامَنُوا كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنَجِّ

الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

Сумма нунаҷҷи русуланā ва-л лазӣна āманӯ. Казāлика ҳаққан ъалайнā нуңҷи-л муъминин. 103.

103. Сипас, наҷот медиҳем пайғамбарони Худро ва ононеро, ки имон оварданд, ҳамчунин бар Мост, ки муъминонро наҷот диҳем.

Агар ба таърихи зиндагонии пайғамбарони гузашта ва аҳли имоне, ки ҳамроҳи онҳо будаанд, бо эътибор назар карда шаваду натиҷаи кори кофирон мавриди баррасӣ қарор ёбад, агар инсон

кўрдил набошад, ангезаи имондориаш комил мегардад. Ҳоло таваҳҳуме пайдо нашавад, ки баъзан ба сабаби куфри кофирон Худованд ҳамаро (ҳам кофиру ҳам мусулмон)-ро якбора ҷазо медодааст! Ҳоло Худованд фармудааст, ки Мо бар худ лозим донистем, ки умматҳои дурӯғпешаи пайғамбарони собиқро ҳалок ва пайғамбарону муъминонро наҷот бахшем. Зеро вазифаи наҷот додани муъминон бар зимаи Мост. Оре! Ин барои муъминони собиқ дуруст меояд. Аммо дар бораи муъминони кунунӣ ва оянда гуфтаанд, ки ваъдаи Худованд дар сурате барои онҳо рост меояд, ки онҳо дорои сифатҳо ва хислатҳои бошанд, ки ба Қуръону ҳадис мувофиқ бошанд. Дар чунин сурат Худованд онҳоро аз зулми золимону азоби кофирон ва аз ҳодисаҳои нохуш наҷот медиҳад. Ин буд назари муфасссирон оид ба калимаи «муъминон»-и дар ин оят зикршуда.

Хулоса, восита ва сабаби дар дунё ва охира аз азоби илоҳӣ наҷот ёфтан, ин имон ба Аллоҳ ва Расули Ӯ (с) аст. Шахсе дорои чунин имон бошад, азобу уқубати золимон бар ӯ сабук гардида, ба вазниниҳое, ки аз фосиқону мунофиқон ба ӯ мерасад, бардошт мекунад.

Оятҳои охири ин сура ба Пайғамбар (с) бо эълони умумӣ супориш додаанд, ки...

قُلْ يٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِي شَكٍّ مِّنْ دِينِيْ فَلَا اَعْبُدُ الَّذِيْنَ تَعْبُدُوْنَ
مِّنْ دُوْنِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذِيْ يَتَوَفَّكُمۡ ۖ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُوْنَ مِّنَ

اَلْمُؤْمِنِيْنَ

**Қул ӯй айюҳа-н-нāсу иҶ кунтум фӣ шакки-м мин дини фа
лā аъбуду-л-лазӣна таъбудуна мин дуниллāҳи ва лāкин
аъбудуллоҳа-л-лазӣ ятаваффакум. Ва умирту ан ақуна
мина-л-муъминин. 104.**

*104. Бигӯ: «Эй мардум, агар шумо аз дини ман дар шак ҳастед,
пас бидонед, ки онҳоро, ки шумо ба ғайри аз Худо мепарастед,
нампарастам, валекин он Худоеро ибодат мекунам, ки ҷонҳои*

шуморо қабз мекунад. Ва ба ман амр карда шудааст, ки аз ҷумлаи муъминон бошам.

Дар ин оят Худованд Ҳабиби Худ (с)-ро фармудааст, ки тамоми мардумро мухотаб қарор дода, ба онҳо бигӯ, ки ай мардум, агар шумо ҳоло ҳақиқати эътиқод ва дини ман, ки он ибодати Худованди яқинӣ, дарёфт карда натавониста, дар шакку шубҳа бошед, пас бидонед, ки аз он чизҳое, ки дар иваз ё дар баробари Худои беҳамто мепарастед, ман безораму ҳаргиз дар ҳеҷ ҳол онҳоро нампарастам. Балки Худоеро мепарастам, ки ҷони шуморо мегираду шуморо мемиронаду ба саҳтӣ азоб мекунад. Маро фармон шудааст, ки аз ҷумлаи имоноварандагон бошам ва динам ҳолис барои Аллоҳ бошад, на чун шумо. Ҳамчунин ба (ман) дастур дода шудааст, ки:...

وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾

Ва ан ақим ваҷҳақа ли-д-дйни ҳанйфа-в ва лā тақунанна мина-л-мушрикйн. 105.

105. Ва (ба ман) он (фармуда шуд), ки: «Рӯи худро барои дини ҳаниф рост кун ва ҳаргиз аз ҷумлаи мушрикон мабош -

Худованд Расули Худ (с)-ро дар ояти қаблӣ фармуд, ки аз ҳар гуна эътиқоди ширк ва бутпарастӣ бо қотеъият безорӣ эълон кунад. Бори дигар дар ин оят ӯ (с)-ро фармуд, ки ба мардум бигӯ, ки Худои ман супориш додааст, ки ман ба сӯйи дине рӯй орам, ки он аз ҳар гуна хурофот ҳолису пок ва мувофиқи фитрати инсонӣ ҳамеша ба сӯйи ҳақ моил бошад. Ҳамчунин ҳамеша дар ин дин бояд пойдор бошам. Дар ҳеҷ сурате тазалзулу шакку шубҳаро ба худ роҳ надихам. Ҳамчунин ба ман дастур дода шудааст, ки дар ақидаву роҳу равиш ва амал, зинҳор аз ҷумлаи мушрикони набошам. Инчунин Худованд маро фармудааст, ки ...

وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۚ فَإِنْ فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذَا

مِّنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٦﴾

**Ва лā тадъу ми^н дуниллāхи мā лā янфаъука ва лā
яъуррук. Фа ин^н фаъалта фа иннака иза-м мина-^з-
^золим^{ин}.106.**

*106. ва ба ғайри Худо чизеро махон, ки на туро суд диҳад ва на
зиёне расонад,пас, агар чунин кунӣ, ба дурустӣ ки ту он гоҳ аз
ҷумлаи золимон бошӣ!*

Наҳйи оятҳои қаблӣ бори дигар таъкидан дар ин оят идома дошта, Аллоҳ таъоло Рағуллоҳ (с)-ро супориш додааст, ки ай Рағули Мо (с), ту ғайр аз Худо дигар ашъеро напараст. Аз парастидани онҳо суде ба ту нарасад ва агар онҳоро напарастӣ, зиёне ҳам ба ту нарасад. Зеро парастиши ғайри Худо беҳуда аст. Ҳеҷ оқиле он амалро анҷом намедихад. Агар чунин корро мекарда бошӣ, ту ҳам аз ҷумлаи ситамгаронӣ ва ҳам ба ҷамоате, ки ту ба он вобастагӣ дорӣ, ситам кардаӣ!

Агарчанде оятҳои мазкур хитоб ба Рағуллоҳ (с) бошанд ҳам, лекин мурод умматҳои ӯст. Ақидаи саҳеҳ он аст, ки ҳаргиз Рағуллоҳ (с) ҳатто як мижа задан на пеш аз пайғамбариашон ва на баъд, ғайри Худо чизеро ё бутеро напарастааст. Зеро бузургтарин зулм ширк ба Худост. Рағуллоҳ (с) аз ин гуна гуноҳ ва ғайри он, мисли ҷамиъи пайғамбарон маъсум аст.

Эзоҳ: Барои ҷалби манфиат ё барои дафъи зарар аз қабру мурдагон ва ё бутҳои сангину ҷӯбинро ба ёрӣ хондан, аз назари ақидаи исломӣ ширк буда, аз чунин корҳо парҳез кардан фарзи айн аст. Зеро мурдагон ё сангу ҷӯб дар сарнавишти инсон ҳеҷ таъсире расонида наметавонанд.

Дар оятҳои баъдӣ ҳақиқати раднопазир баён мешавад, ки соҳиби нафъу зиён фақат Аллоҳи ягона аст.

وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ

فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ

الرَّحِيمُ

**Ва ий ямсаскаллоҳу би зурри^н фа лā кāшифа лаҳў иллā
 Ҳў. Ва ий юридка би хайри^н фа лā рōдда ли фазлиҳ.
 Юсўбу биҳў ма-й яшāу мин ъибāдўх.
 Ва Ҳува-л-Ғафўру-р-Раҳўм. 107.**

107. Ва агар Худо ба ту ранҷе бирасонад, пас, онро бардорандае нест магар Ў. Ва агар дар ҳаққи ту неъмате хоҳад, пас, фазли Ўро ҳеҷ дафъкунандае нест». Худованд фазли хешро ба ҳар ки хоҳад аз бандагони Худ мерасонад. Ва Ў омўрзандаву меҳрубон аст.

Соҳиби тафсири «Возиху-л-муяссир» бо қалами Шайх Муҳаммадъалии Собунӣ (с. 534) сабаби нузули ояти таҳти назарро чунин гуфтааст: «Вақто ки Расулulloҳ (с) буту санамҳои мушрикони зерӣ таъну танқид қарор дод, мушрикон ба Расулulloҳ (с) тарс дода гуфтанд, ки барои он таҳқире, ки бутҳои моро мекуни, омода бош, ки аз ҷониби онҳо туро ранҷу балое хоҳад расид! Ҳамоно буд, ки Алоҳтаъоллоҳ ҳабиби Худ (с)-ро бо нозил кардани ин оят хабар дод, ки қор на чунон аст, ки онҳо меғўянд. Ин амал ба дасти онҳо ё ба дасти бутҳои онҳо нест, балки соҳиби ҳама нафъу зиён Аллоҳ аст ва ҳама чиз дар ихтиёри Ўст. Агар ранҷу зиёне аз тарафи Худо барои ту расидани бошад, ба ҷуз Худо ҳеҷ кас наметавонад онро бартараф кунад. Ҳамчунин агар Худованд иродаи хайру некӯиро барои ту карда бошад, ҳеҷ кас тавоноие надорад, ки фазл ва раҳмати Ўро ҷилавгирӣ кунад. Ў таъоло Зотест, ки бо фазли Хеш касеро хоҳад, иззат мебахшад мартабашро баланд мегардонад ё ўро хору беобрӯ месозад».

Агар хоҳад, касеро бою бадавлат ва касеро дастқўтоху фақир мекунад.

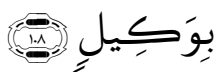
Хулоса, анҷоми чунин қорҳои ягона дар ихтиёри Худост, бо фазлу иродаи Хеш касеро шоиста бинад, ба некиҳо мерасонад. Ҳамчунин агар аз банда гуноҳе содир шавад ва дарҳол тавба кунад, Ў таъоло Ғафуру Раҳим аст ва омўрзишу раҳматаш ҳамаро шомил аст. Хулоса, ояти мазкур бар ин, ки фақат Аллоҳи ягона мустаҳиққи ибодатасту на чизи дигар, бузургтарин далел аст.

Дар ҳадиси шариф бо ривояти Ибни Молик (р) омадааст, ки Расулulloҳ (с) фармудаанд: **«Дар тамоми умратон дар талаби хайр бошед, худро ҳамеша омодаи бахшишҳои Парвардигори хеш гардонед! Зеро Худои мутаъолро вазишҳое аз раҳмат**

аст, ки ба касе аз бандагони Худ бихоҳад, онро мерасонад ва бихоҳад айбҳои шуморо меиҷонад ва тарсҳои шуморо аз дилхоятон бартараф мегардонад».

Ояти зер матлаби ояти қаблиро равшантар баён мекунад.

قُلْ يَتَأْتِيهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّٰ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ

**Қул йӓ айюҳа-н-нӓсу қад ҷӓакуму-л-ҳаққу ми-р-Раббикум.
Фа маниҳтадӓ фа иннамӓ яҳтади ли нафсиҳ. Ва ман
ӓалла фа иннамӓ яӓиллу ӓалайҳӓ. Ва мӓ ана ӓалайкум би
вакил.108.**

108. Бигӯ: «Эй мардум, ба дурустӣ ки аз Парвардигоратон ҳақ ба шумо омадааст, пас, ҳар ки роҳ ёфт, ҷуз ин нест, ки барои худ роҳ ёфт ва ҳар кас гумроҳ шуд, пас ҷуз ин нест, ки бар зиёни нафси худ гумроҳ мешавад ва ман бар шумо ваколатдор нестам».

Назди баъзе аз муфасссирон дастурҳоеро, ки дар саросари ин сура гузашт, ин ду оят комил сохта, бо ҳамин сураи “Юнус” (а) ба поён мерасад. Аллоҳтаъолло ба Набии худ (с) бо оҳанги амр фармудааст, ки ай Пайғамбари Мо, ба ҳамаи мардум бигӯ, ки ай мардум, ман аз тарафи Аллоҳ барои шумо муждарасону бимдиханда омадам.

Ҳоло барои ҳидояти шумо Пайғамбару Қуръон ва Ислом омад, ки ҳақ будани онҳо ошкор буда, дар онҳо ҳеҷ шаку шубҳае, нест. Худованд ба имону ҳидояти ҳеҷ кас муҳтоҷ ҳам нест. Лекин касе ба онҳо рӯй ораду дар партави онҳо ҳидоят шавад, фоидаи ўст. Агар дар баробари онҳо таслим нашавад гумроҳ шавад, бар зарари худ амал кардааст. Ман ҳам вакил ва вазифадор нестам, ки маҷбуран шуморо ба пазируфтани барномаи хеш даъват кунам, то шумо имон оред. Ман паёми Аллоҳро ба шумо расонидам, вазифаи худро иҷро кардам, локин ҳидояту ҳисобу ҷазо дар ихтиёри Ўст.

Ояти зер низ Пайғамбар (с)-ро нидо кардааст:

وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَأَصْبِرْ حَتَّىٰ تَخْرُجَ إِلَىٰ خَيْرٍ الْحَكِيمِ ۝۱۹

Ва-т-табиъ ма йуҳъ илайка васбир ҳаттā яҳкумаллоҳ.

Ва Ҳува Хайру-л-Ҳақимин. 109.

109. Ва чизеро пайравӣ кун, ки ба ту ваҳй карда мешавад ва сабр кун, то ин ки Худо ҳукм кунад ва Ё беҳтарин ҳукмкунандагон аст!

Ояти мазкур, вазифаи Пайғамбар (с)-ро дар ду ҷумла таъин карда, дар нахустин ҷумла гуфтааст, ки ай Пайғамбари Мо (с), танҳо бояд аз ин амру наҳйе, ки аз тарафи Аллоҳ таоло барои ту ваҳй мешавад, пайравӣ намой ва онҳоро иҷро кун! Ин амрро бо тариқи ваҳй Аллоҳ таоло бароят муайян кардааст. Ҳоло ҳеҷ ҷойиз нест, ки аз қонуни илоҳӣ миқдори мӯе берун равад. Дигар ин ки дар ин роҳ, ки роҳи таблиғ аст, дар баробари он ранҷу озору мушаққатҳо ва дуруштии мушрикони касони қасбрав ту бояд тарсу ҳаросро ба худ роҳ надихӣ. Ва то ин ки Худованд байни ту ва онҳо ҳукм накунад, сабру пайдорию пешаи худ сози. Он ҳукм дар дунё пирӯзии туст ва дар охираш гирифтормашавии онҳо ба оташи Ҷаҳаннам. Зеро Аллоҳ таоло ҳаққонин ҳукмкунандагон буда, фармонаш ҳақ аст. Ҳеҷ шакке нест, ки ҳукмаш одилона ва ваъдааш ҳилофнопазир ҳатман иҷрошуданист. Сазовор нест, ки дар фаро расидани ин доварӣ шитобкор бошӣ.

Поёни сураи «Юнус» ва лиллоҳил ҳамду вал миннаҳ.